

MELLAN FLYKT OCH FRAMTID

Rädda Barnen

I SAMARBETE MED

emerga

BARNKONVENTIONEN I PRAKTIKEN

En kunskapsprocess i samarbete mellan barn och ungdomar som har sökt asyl, Rädda Barnen och Emerga Research and Consulting 2016 – 2017.

© Rädda Barnen 2017

Text och analys: Elisabeth Abiri, Love Rosendal, Hanna Sköld, Sara Abiri på Emerga Research and Consulting samt Armin, Deniz, Jamal, Manish, Nasim, Parastoo, Rashid och Saman

Personerna på bilderna har ingen koppling till rapportens innehåll.

Intervjuer: Love Rosendal, Hanna Sköld, Sara Abiri
med stöd av: Rädda Barnen

Bearbetning och rekommendationer Rädda Barnen: Sara Granath, Olof Molund och Dona Hariri.

Språkgranskning: Maria Rodikova, Proidea

Foto: Omslag: StockSnap/Pixabay, sid 5: Jonathan Hyams/Save the Children, sid 8: Elijah O'Donnell/Unsplash, sid 15: Paul Green/Unsplash, sid 18-19: Tomas Olsson, sid 38-39: Pixabay, sid 62: Jenelle Ball/Unsplash, sid 69: Tomas Olsson.

Formgivning: Åtta45

Tryck: Åtta45

ISBN: 978-91-7321-373-8

Innehåll

Sammanfattning	4	4.1.2 Socialsekreterare	41
1. Inledning	6	4.1.3 Hemmiljö	43
1.1 De medverkande barnen och ungdomarna	6	4.1.4 Samlade rekommendationer	46
Val av inriktning för studien	7	4.2 Asylprocessen	48
2. Mänskliga rättigheter	9	4.2.1 Registrering av asylansökan	48
2.1 Mänskliga rättigheters utveckling efter andra världskriget	9	4.2.2 Asylutredningen	49
2.2 Människorättskonventionerna	10	4.2.3 Tolk	50
2.3 Konventionen om barnets rättigheter	12	4.2.4 Besked om uppehållstillstånd och familjeåterförening	51
2.4 Akilleshälen för mänskliga rättigheter – människor på flykt	13	4.2.5 Avslag/överklagan	52
2.4.1 Stater och invandring	13	4.2.6 Samlade rekommendationer	53
2.4.2 Flyktingkonventionen	13	4.3 Hälsa	54
2.4.3 Vad gäller då för barn och ungdomar på flykt?	16	4.3.1 Fysiska hälsoproblem	54
3. De medverkande ungdomarnas egna berättelser	20	4.3.2 Att "må dåligt" – psykiska hälsoproblem	54
3.1 Armin	21	4.3.3 Samlade rekommendationer	58
3.2 Deniz	23	4.4 Skola	58
3.3 Jamal	25	4.4.1 Skolan som sammanhang	58
3.4 Manish	28	4.4.2 Skola som utbildning	59
3.5 Parastoo	30	4.4.3 Samlade rekommendationer	61
3.6 Rashid	32	5. Vinstlott eller nitlott?	63
3.7 Saman	34	5.1 Samans skyddsnät	65
3.8 Nasim	36	5.2 Rashids skyddsnät	66
3.9 Om Ashkan	36	6. Slutdiskussion – att göra ont värre	70
3.10 Om Tariq	37	6.1 Barnens rättigheter i praktiken	72
3.11 Om Omid	37	6.2 Barnkonventionen i praktiken	76
4. Rättigheter i praktiken – centrala teman i deltagarnas liv	40	7. Epilog	81
4.1 Stödpersoner	40	8. Bilagor	82
4.1.1 God man	41	8.1 Asylsökande barn och ungdomar under 2015	82
		8.1.1 Lagändringar	85
		8.2 Etiska frågeställningar och metod	86

Sammanfattning

Det här är en studie om ensamkommande asylsökande barns första tid i Sverige gjord av Emerga Research and Consulting på uppdrag av Rädda Barnen. Studien bygger på vad ungdomarna Armin, Deniz, Jamal, Manish, Nasim, Parastoo, Rashid och Saman har berättat, och den är skriven i samverkan med ungdomarna själva.

Några ytterligare ungdomar deltog i studien under en kortare tid och har också, fast i mindre grad, påverkat studien. Alla de ungdomar som vi intervjuat kom till Sverige som asylsökande under hösten 2015. När vi genomförde studien under 2016 och 2017 var de mellan 14 och 18 år gamla. I samverkan med ungdomarna och utifrån deras berättelser har vi tagit fram ett antal rekommendationer.

Ungdomarna har berättat för oss om sin livssituation. De ville framför allt berätta om hur livet har varit sedan de kom till Sverige – inte om flykten eller livet innan, det var helt enkelt för tungt att prata om. Vi valde tillsammans att fokusera på ett antal teman som under året återkom i deras berättelser: erfarenheterna från asylprocessen, stödpersonernas roll, ungdomarnas hälsotillstånd, livet i skolan samt tillgången till tillförlitlig information. 18-årsdagen, och den påverkan den har haft eller kommer att ha för ungdomarnas möjligheter att åtnjuta flera av sina mänskliga rättigheter, är central i alla deras berättelser. Förändringarna blir tydligast på kommunal nivå.

Rätten till utbildning fråntas i princip ungdomarna när de fyller 18, eftersom de då flyttas från kommunen och inte kan få/får gå kvar i skolan. Rätten till trygghet fråntas dem när de inte får bo kvar i det boende de är vana vid, eller delta i undervisningen i den trygga plats som skolan har utgjort. De förlorar också det stöd de har haft i sina kontakter med skola, socialtjänst, arbetsförmedling, hälsovård och offentligt biträde. Förändringarna är så genomgripande att det är befogat att understryka att mänskliga rättigheter även gäller ungdomar och vuxna som har fyllt 18 år.

Ungdomarna berättar genomgående att de personer som möter dem ofta saknar den kompetens de behöver för att kunna stödja dem så att de får tillgång till sina rättigheter i fråga om hälsa, information, utbildning och ibland även rättssäkerhet. Vi har även själva observerat detta under hela studien. Det saknas tydliga riktlinjer för vad som ingår i de olika stödpersonernas respektive ansvarsområde. Ungdomarna visste inte heller hur, eller till vem de kunde vända sig om de inte tyckte att de fick det stöd de behövde. De ungdomar som blev uppskrivna i ålder till 18 år vid det första beslutet om avslag på sin asylansökan förlorade också sin gode man trots att de fortfarande behövde stöd med exempelvis överklaganden, skola och hälsovård. Övergången till 18 år var mycket abrupt och hade enbart negativa effekter på

ungdomarna. De som var under 18 oroade sig mycket för detta. De såg kompisar bli ivägskickade till vuxenboenden samma dag som de fyllde 18, eller då deras ålder skrevs upp. Det faktum att en uppskrivning av ålder ofta kom tillsammans med ett asylavslag gjorde det hela ännu svårare.

Ungdomarna var helt i avsaknad av tydlig och uppdaterad information om asylpolitiken och vad olika lagar och regler innebar för dem. De var därför helt hänvisade till råd och rykten från andra asylsökande ungdomar. Vissa fick inte träffa sitt offentliga biträde före asylutredningen vilket gjorde att de var oförberedda på vad som skulle ske under asylintervjun. Flera av dem berättade också om hur obegriplig intervjun varit för dem. Alla ungdomarna mätte mer eller mindre psykiskt dåligt men de fick sällan den vård de behövde. Deras stödpersoner visste oftast inte hur de skulle kunna hjälpa dem eller ansåg inte att det var deras uppgift. Ingen av ungdomarna fick stöd av barn- och ungdomspsykiatrien eftersom de inte ansågs må "tillräckligt" dåligt. Några av dem fick under kortare perioder psykologhjälp, vilket i en del fall fungerade bra.

1. Inledning

Under 2015 fick Sverige ansvar för drygt 70 300 barn och ungdomar som hade kommit till Sverige för att söka asyl. Samtidigt höll Barnrättsutredningen på att avsluta sitt betänkande om hur FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) skulle kunna inkorporeras i svensk lagstiftning. Asylsökande barn var därför i fokus av två orsaker. Dels var de barn, vars mänskliga rättigheter Sverige särskilt ville uppmärksamma. Dels ställde det större antalet asylsökande barn och ungdomar högre krav på funktionen hos och samordningen mellan den offentliga sektorns olika nivåer. En väl fungerande offentlig sektor är nödvändig för att ansvaret för barns mänskliga rättigheter inte ska falla mellan stolarna.

Emerga Research and Consulting utför på uppdrag av EU:s byrå för grundläggande rättigheter sedan oktober 2015 en månatlig undersökning om läget i Sverige. Redan under hösten 2015 framkom det tydligt att svensk offentlig verksamhet var kraftigt ansträngd, vilket gjorde det ännu viktigare att fokusera på barn på flykt.

Med anledning av detta ville Rädda Barnen och Emerga Research and Consulting göra en studie om ensamkommande asylsökande barns första tid i Sverige med utgångspunkt i Barnkonventionen. De särskilda rättigheter vi tog fasta på vid studiens början var:

- att alla barn och ungdomar har samma rättigheter och lika värde (art. 2),
- att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet (art. 3),
- att barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör honom/henne (art. 12),
- att barnet har rätt att söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som han/hon väljer (art. 13), samt
- att flyktningbarnet har rätt till skydd och hjälp vare sig om han/hon kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan vårdnadshavare (art. 22).

1.1 De medverkande barnen och ungdomarna

Det var självklart att studien måste ske tillsammans med barn och ungdomar som hade sökt asyl i Sverige under hösten 2015. Rädda Barnen och Emerga Research and Consulting valde därför att arbeta tillsammans med ett antal asylsökande ungdomar under cirka ett års tid. Teman och frågeställningar valdes utifrån det som ungdomarna själva tyckte var viktigt och/eller ville berätta. Allt eftersom tilliten mellan ungdomarna, forskningsassistenterna och projektledarna har vuxit har också nya teman och frågor lyfts. Med tiden blev också forskningsgruppen ett stöd för ungdomarna. I de fall då vi noterade att ungdomarna inte fick tillräckligt stöd försökte vi visa dem rätt.

Denna studie kan bäst beskrivas som aktionsforskning i samverkan med de medverkande ungdomarna – inte en studie om dem. Det innebär också att formella eller teoridrivna forskningsmetoder har använts i mindre grad för att ge ungdomarna möjlighet att själva identifiera de teman och problem som de anser vara mest väsentliga, både för dem själva eller för de samhällsaktörer som har ansvar för dem.

Att ungdomarna själva får berätta om sina levnadsvillkor handlar om barns övergripande rätt att delta. Vuxna som ska fatta beslut i frågor som rör barn måste ha kunskap om vilka områden barn tycker är viktiga och hur deras faktiska situation ser ut. Det är också viktigt att barn och ungdomar ges möjlighet att uttrycka sina åsikter om detta. Tidigare studier har visat att barns och ungdomars perspektiv måste inkluderas i kunskapsbyggandet – inte bara för att det skiljer sig från de vuxnas perspektiv – utan främst för att kunna:

- a) *behandla barn som individer med egen röst och egna rättigheter,*
- b) *synliggöra vad som måste förändras genom att olika hinder för barnens möjligheter att åtnjuta sina mänskliga rättigheter klargörs,*
- c) *visa på vad som krävs för att olika strukturer och processer ska kunna säkerställa alla barns mänskliga rättigheter, och*
- d) *utforma rätt information om mänskliga rättigheter till alla barn.*

Inledningsvis användes ibland tolk för att säkerställa att alla förstod syftet och villkoren för sin medverkan. Vid några tillfällen har vi också anlitat tolk för att reda ut eventuella missförstånd. I regel har samtalen dock förts på svenska. De medverkande ungdomarna har tillfrågats om vad de tycker är viktigast att andra vet om dem och deras situation, vad de vill prata om och vad de inte vill prata om. Utifrån detta har vi tillsammans lagt upp studien och diskuterat olika insamlingsmetoder.

Val av inriktning för studien

Under studiens gång togs två större beslut av de medverkande ungdomarna. De ville framför allt berätta om hur livet har varit sedan de kom till Sverige, inte om flykten eller livet innan. Det var mycket svårare och mer betungande att prata om svåra och otäcka erfarenheter. Några av deltagarna valde att berätta om tidigare erfarenheter i den mån de orkade. Utifrån detta första val beslöt vi sedan att koncentrera oss på de teman som redan hade lyfts spontant och återkommande. Dessa teman var:

- 1) *Stödpersoner.*
- 2) *Asylprocessen.*
- 3) *Fysisk och psykisk hälsa.*
- 4) *Skola.*
- 5) *Tillgång till information.*

Utifrån de medverkandes egna berättelser presenteras deras upplevelser i relation till de fyra första områdena – ibland uppdelade med underrubriker. Tillgången, eller snarare bristen på, information återfinns som en del av de andra områdena eftersom detta har varit ett genomgående problem. Efter varje del följer några rekommendationer. Vi tog fram rekommendationerna utifrån ungdomarnas berättelser genom att ställa frågan: Vad skulle ha gjort de medverkande ungdomarnas tid i Sverige tydligare, tryggare och mer hälsosam?

(Läs mer om metod och etiska ställningstaganden i kapitel 8.)

1. Barnrättighetsutredningen, (2016) Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19, tillgänglig på: www.regeringen.se/49315c/contentassets/7bcd0fe8815345aeb2ff0d9678896e11/Barnkonventionen-blir-svensk-lag-sou-2016_19.pdf

2. Se t.ex. Melton, G. och Limber, S. (1992) "What Children's Rights Mean to Children" i Veerman, M. och Veerman, P. (red.) The Ideologies of Children's Rights, New York: Kluwer Publishers.

2. Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter kan beskrivas som miniminormer som måste upprätthållas för att människans värdighet ska kunna bevaras intakt. De är ett slags anständighetens lägsta nivå för staters agerande, eller en sammanfattning av vad som inte får göras mot någon människa samt vad som måste göras för varje människa. Detta innebär också att de mänskliga rättigheterna är rättigheter som gäller för alla oavsett nationalitet, kön, nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg, sexuell läggning, religion, språk, funktionshinder, bostadsort, eller någon annan status. Alla har lika rätt till sina mänskliga rättigheter utan någon form av diskriminering.

Mänskliga rättigheter är idag rättsligt bindande normer som grundar sig i uppfattningen att alla människor är lika i värdighet och har samma rättigheter oberoende av vilka de är eller var de befinner sig. Vi är alla rättighetsbärare. Liknande tankar har tidigare funnits i olika länders nationella lagstiftning men ofta har de varit begränsade. De har för det första varit medborgerliga rättigheter dvs. de gäller inte alla människor utan enbart medborgarna i det aktuella landet. För det andra har de exkluderat vissa medborgare som inte ansågs ha samma rättigheter.

2.1 Mänskliga rättigheters utveckling efter andra världskriget

Den utveckling som skett av de mänskliga rättigheterna sedan andra världskriget har haft som uttalat mål att rättigheterna ska vara universella, d v s de ska gälla samtliga människor över hela världen enbart på grund av att de är människor. Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (Universal Declaration of Human Rights) som antogs av FN:s generalförsamling 1948 var en direkt spegling av andra världskrigets storskaliga kränkningar av människors rätt. Den inleds också med ord som sällan finns i texter av detta slag.

Mänskliga rättigheter syftar också till att utjämna maktrelationen mellan makten och den enskilde individen. Tanken är att den hierarkiska maktrelationen ska ersättas med en jämbördig relation mellan personen som innehar mänskliga rättigheter (rättighetsbäraren) och myndighets-/maktutövaren (skyldighetsbäraren) som har ansvar för att alla personer ska garanteras sina rättigheter. Det offentliga har alltså ansvar att garantera att vissa saker inte görs mot någon människa och att andra saker görs för alla människor.

Eftersom de mänskliga rättigheterna i alla konventioner handlar om vad som inte får göras mot någon människa och vad som ska göras för varje människa innefattar de såväl sociala, ekonomiska och kulturella som medborgerliga och politiska frågor:

- rätt till liv,
- rätt att inte bli diskriminerad,
- rätt att slippa tortyr och annan kränkande och nedvärderande behandling,
- rätt till personlig integritet,
- rätt att söka asyl,
- rätt till en utbildning som utvecklar individens fulla potential,

- rätt till ett anständigt arbete, rätten till bästa möjliga hälsa,
- rätt till politiskt deltagande,
- rätt till samvets- och yttrandefrihet,
- rätt att delta i det offentliga livet,
- rätt till rättssäkerhet,
- rätt till religionsfrihet, och
- rätt till social trygghet.

Alla dessa rättigheter är beroende av varandra. De är odelbara vilket innebär att makt- och myndighetsutövare inte kan välja vilka rättigheter de anser att individen ska kunna åtnjuta. De är också obestridliga rättigheter, vilket innebär att de inte får tas ifrån någon människa och/eller grupp.³

2.2 Människorättskonventionerna

De mänskliga rättigheterna kom efter 1948 att formuleras i internationell lag, främst i form av internationella fördrag och konventioner.

De internationella konventionerna om mänskliga rättigheter fastställer staternas ansvar för att garantera sina invånares mänskliga rättigheter. Det betyder att de juridiskt definierar ”den lägsta acceptabla nivån”. Det är alltså den enskilda staten som ingår i de internationella fördrag om mänskliga rättigheter (konventioner), vilket också innebär att det är regeringens ansvar att se till att statens åtaganden för mänskliga rättigheter uppfylls.

Ur den allmänna förklaringen från 1948 har ett antal så kallade kärnkonventioner utvecklats. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter⁴ samt Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter⁵ (båda från 1966) är utvecklade så deras innehåll motsvarar rättigheterna i den allmänna förklaringen. Varje människa ska genom dessa dokument garanteras sina mänskliga rättigheter. Det blev dock tydligt att tolkningen av begreppet ”varje människa” innebar en fortsatt exkludering av vissa människor och grupper. Praxis visade ofta att kvinnor, etniska minoritetsgrupper, personer med funktionsnedsättning, migrantarbetare och/eller barn inte ansågs som lika i värdighet och rättigheter.

Denna praxis ledde i sin tur till utvecklingen av ett antal konventioner som fokuserar på en särskild grupp och som i princip bara tydliggör att ”varje människa” också innefattar personer som inte är vita, som inte är män, som är under 18 år, som arbetar i ett land de inte är medborgare i samt personer med funktionsnedsättning. De konventioner som tydliggör att mänskliga rättigheter även gäller dessa personer är:

- Konventionen mot rasdiskriminering (ratificerad av Sverige 1971).
- Konventionen mot diskriminering av kvinnor (ratificerad av Sverige 1980).
- Konventionen om barnets rättigheter (ratificerad av Sverige 1990).
- Konventionen för skydd av migrantarbetares och deras familjers rättigheter (ej ratificerad).
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (ratificerad av Sverige 2008).

**Eftersom ringaktning och förakt för de
mänskliga rättigheterna har lett till
barbariska gärningar som har upprört
mänsklighetens samvete, och då
skapandet av en värld där
människorna åtnjuter yttrandefrihet,
trosfrihet och frihet från fruktan och
nöd har tillkännagivits som folkens
högsta strävan [...]**

Ur inledningen till den allmänna förklaringen
om de mänskliga rättigheterna

2.3 Konventionen om barnets rättigheter

Konventionen om barnets rättigheter (hädanefter Barnkonventionen) utformades alltså för att markera att personer under 18 år också är rättighetsbärare, det vill säga individer med egna rättigheter och inte någon vuxens "ägodel". Konventionen slår fast att barn i princip har samma rättigheter som vuxna. De har:

- rätt till liv, överlevnad och utveckling,
- rätt att inte diskrimineras,
- rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, tortyr och kränkande behandling,
- rätt till bra hälsa och rätt till sjukvård,
- rätt till social trygghet,
- rätt till skälig levnadsstandard, inklusive en bostad, kläder, mat och rent vatten,
- rätt till utbildning,
- rätt till en identitet, eget namn samt ett medborgarskap,
- rätt till tanke-, åsikts-, yttrande-, religions- och/eller föreningsfrihet,
- rätt till information,
- rätt till privatliv,
- rätt till sitt språk, sin kultur och religion, samt
- rätt till lek, vila och fritid.

En specificering av rättigheterna har i vissa fall varit nödvändig för att möjliggöra att de kan tillämpas på alla barn oavsett ålder. De ska kunna "växa med barnet". Ett exempel på detta är artikel 12 i konventionen som stadgar barnets rätt till yttrandefrihet och rätt att påverka beslut. Denna artikel har därför fått följande formulering: "Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad."

Dessutom har fokus på rättighetsbäraren, barnet, stärkts ytterligare i Barnkonventionen genom en särskild artikel (artikel 3) som betonar att barnets bästa ska komma i främsta rummet "vid alla beslut som rör barn".

De internationella människorättskonventionerna har inte inkorporerats i den svenska lagtexterna (med undantag av Europakonventionen). Sverige är dock juridiskt bunden att följa samtliga konventioner oavsett om de återfinns i de svenska lagarna eller ej. Alla svenska lagar ska tolkas i enlighet med dem för att säkerställa att individernas mänskliga rättigheter verkligen garanteras. Detta kallas för en konventions- eller fördragskonform tolkning av lagen. Med andra ord ska till exempel Hälso- och sjukvårdslagen⁷, Utlänningslagen⁸ och Lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige⁹ tolkas i enlighet med Barnkonventionens artiklar.

2.4 Akilleshälen för mänskliga rättigheter – människor på flykt

Då mänskliga rättigheter växte fram som ett nytt område inom internationell rätt innebar det att statens behandling av sina invånare blev en internationell fråga på ett helt annat sätt än tidigare. Eftersom varje stat genom att ratificera de olika människorättskonventionerna tog på sig ansvaret att respektera, skydda och upprätthålla sina invånares politiska, medborgerliga, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter blev några frågeställningar oerhört centrala:

- Vem får räknas som rättighetsbärare i ett land?
- Vem bestämmer vilken stat som har ansvar för att garantera någons mänskliga rättigheter?
- Vilka rättigheter har en människa på flykt?

När den universella tanken om mänskliga rättigheter på detta sätt inkorporerades i internationell rätt, som bygger på nationalstatstanken, blev alltså relationen till en stat central för att få "rätt till rättigheter" ¹⁰. På detta sätt hänger mänskliga rättigheter i praktiken samman med individens status i en viss stat (medborgare, EES-medborgare, flykting osv.) snarare än med individens mänsklighet.

2.4.1 Stater och invandring

De flesta stater kan bevilja människor utan medborgarskap uppehållstillstånd av fyra skäl.

- 1) För att det finns ömsesidiga avtal mellan landet och andra länder,
- 2) för att arbeta eller studera under kortare eller längre tid,¹¹
- 3) för att förenas med familjemedlemmar som bor i landet (s.k. anhöriginvandring),
- 4) för att de har rätt att söka (och ev. få) asyl enligt flyktingkonventionen.¹²

De tre första skälen kan en stat relativt självständigt besluta om. Det är lättast att förändra politiken i fråga om arbetskraftsinvandring men det finns även en hel del manövertrymme för en stat i fråga om anhöriginvandringen. Om man vill minska den här formen av invandring kan man ändra definitionen för vad som räknas som en familj eller vem som har rätt till återförening. Man kan också ställa krav på att s.k. anknytningsfall inte ska kosta samhället någonting utan att dessa personer helt ska försörjas av familjemedlemmarna i ankomstlandet.

Asylskälet är svårare för en enskild stat att påverka utan att bryta mot ingångna avtal och mot internationell flyktingrätt.

2.4.2 Flyktingkonventionen

Vid andra världskrigets slut var miljoner civila, soldater och krigsfångar långt hemifrån.¹³ För att stabilisera det oklara juridiska tillstånd som dessa miljoner människor befann sig i formulerades "Konventionen om flyktingars status" år 1951.

Den var från början tänkt enbart som en lösning på Europas flyktingsituation och var därför både tidsmässigt begränsad till personer som hade flytt före 1951 och geografiskt begränsad till flyktingar i Europa. Konventionens främsta syfte var att definiera vem som var flykting och vilka rättigheter denna person hade i det land där de fått asyl (fristad från förföljelse).

Konventionen fastslår att flyktingar i princip har samma rättigheter som landets medborgare. De har rätt till icke-diskriminering, religions-, förenings-, närings- och rörelsefrihet. Vidare har de rätt att vara tillsammans med sin familj, rätt att föra talan i domstol, rätt att få inneha avlönade arbeten eller driva företag, rätt till utbildning samt understöd och bistånd från offentlig sektor m.m. 1967 togs de tidigare begränsningarna bort i ett tilläggsprotokoll och flyktingkonventionen gäller därefter för alla flyktingar över hela världen.¹⁴

Då konventionsflyktingar enligt internationell rätt har detta starka skydd blir det också mycket viktigt för stater att definiera vem som tillhör denna kategori. Flyktingkonventionen definierar vem som juridiskt kan betecknas som flykting: en person som hyser "välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politisk åskådning" och "befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, [...] icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd".¹⁵

De länder som har anslutit sig till flyktingkonventionen är i lag bundna att ge asyl till de personer som uppfyller denna definition – ofta kallade konventionsflyktingar. Personer som söker asyl, d v s uppger sig vara flyktingar med välgrundad fruktan för förföljelse, får resa in i landet utan tillstånd om de "anlänt direkt från område" ¹⁶ där deras liv varit i fara och om de "utan dröjsmål anmäler sig hos myndigheterna".¹⁷ Flyktingkonventionen betonar också rätten till så kallad non-refoulement. Det vill säga att staten inte på något sätt får utvisa eller avvisa en flykting till en situation där "hans [eller hennes] liv eller frihet skulle hotas på grund av hans [eller hennes] ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning".¹⁸

Tolkningen av vad som kan anses vara "välgrundad fruktan för förföljelse" och "anlänt direkt" samt vilka beviskrav som ställs på den asylsökande har dock förändrats mycket under de senaste 30 åren.¹⁹

För övrigt har stater inget större ansvar för att garantera icke-medborgares mänskliga rättigheter enligt internationell rätt, inte ens om de har uppehållstillstånd i landet. Därför är det möjligt för staten att ge olika rättigheter, t.ex. i fråga om uppehållstillståndets längd eller möjligheten till familjeåterförening.

Ett land kan t.ex. inskränka rätten till hälsovård, social trygghet, skolgång och rätten till familjeåterförening för icke-medborgare även om de har lagligt uppehållstillstånd. Det enda kravet är att dessa inskränkningar inte är godtyckliga utan enligt gällande lag.

Om en stat inte (längre) tillåter en person att uppehålla sig i landet kan en strikt tolkning av statens ansvar för mänskliga rättigheter betyda att staten endast tillgodoser de allra mest grundläggande rättigheter som behövs inför och under utvisningen, som rätten till liv och rätten att slippa utsättas för tortyr.

2.4.3 Vad gäller då för barn och ungdomar på flykt?

Människorättskonventionerna fastslår att alla människor är lika i värdighet och rättigheter och har rätt till samtliga mänskliga rättigheter utan någon form av diskriminering. Barnkonventionen ska bland annat garantera att barnets bästa alltid ska komma i första rummet²⁰ samt att flyktningbarnet har rätt till skydd²¹ och hjälp.

Slutligen slår flyktningkonventionen fast att personer som har välgrundad fruktan för förföljelse ska få asyl och att ingen ska skickas tillbaka till ett område där deras liv och frihet är i fara.¹

1 & 2 från den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, artikel 1 och 2.

3 & 4 från Barnkonventionen, artikel 3:1 och 22.

5 & 6 från flyktningkonventionen, kapitel 1, artikel 1a och kapitel 5, artikel 33

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, Barnkonventionen samt flyktingkonventionen ger i teorin ett starkt internationellt rättsligt skydd för barn och ungdomar på flykt. Vilket skydd dessa barn och ungdomar i praktiken får beror på om staten ifråga väljer att tolka den nationella lagstiftningen i överensstämmelse med statens internationella åtaganden, s k konventions-konformt, eller ej. Om staten väljer en konventionskonform tolkning får alla människor, eftersom vi är lika i värdighet och rättigheter, rätt till samtliga mänskliga rättigheter utan någon form av diskriminering. Om staten i stället väljer en snävare tolkning i syfte att minska det egna ansvaret för flyktingbarnens mänskliga rättigheter så definieras "välgrundad fruktan för förföljelse", "hot mot liv och frihet" samt "rätt till skydd och hjälp" m.m. på ett sådant vis att ansvaret på den enskilda staten minskar.

Vi kommer nu att följa de medverkande ungdomarna och se hur deras mänskliga rättigheter i praktiken har definierats och tolkats av staten och dess olika myndigheter.

3. Se t.ex. Abiri, E., Brodin, A. och Johansson, P. (2008) Mänskliga rättigheter? Jag vet att dom finns och jag tror Sverige är bra på dom: Handbok i Mänskliga rättigheter på kommunal nivå, Fritzes, tillgänglig på: <https://skl.se/download/18.68e4adfe147afac12a46c539/1409140824984/Handbok-i-maenskliga-rattigheter-kommunal-niva.pdf>; Abiri, E. (2014) Best practices of implementation of human rights at local and regional level in member states of the Council of Europe and other countries, uppdrag för Europarådets kongress för lokala och regionala myndigheter. tillgänglig på: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CG\(26\)5FINAL&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogg=EFEA9C&direct=true#P140_8649](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CG(26)5FINAL&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogg=EFEA9C&direct=true#P140_8649) samt Emerga (2016) Mänskliga rättigheter på lokal och regional nivå: Omvärldsstudie med fokus på styrning och ledning, Sveriges kommuner och länndsting, tillgänglig på: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/manska-likiga-rattigheter-pa-lokal-och-regional-niva.html>.
4. 84 procent (165) av FN:s medlemsstater har ratificerat konventionen medan fem länder har signerat den. 27 länder har vare sig signerat eller ratificerat den.
5. 84 procent (169) av FN:s medlemsstater har ratificerat konventionen medan sex länder har signerat den. 22 länder har vare sig signerat eller ratificerat den.
6. 99,5 procent (196) av FN:s medlemsstater har ratificerat konventionen medan ett land bara signerat den.
7. Hälso- och sjukvårdslag (2017:30), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso--och-sjukvardslag_sfs-2017-30.
8. Utlänningslag (2005:716), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716.
9. Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752.
10. från Hanna Arendt i Arendt, H. (1973) The Origins of Totalitarianism, New York/ London: Harcourt, Brace & World.
11. T.ex. mellan de nordiska länderna och mellan EU:s medlemsstater.
12. Se t.ex. Abiri, E. (2008) "Migration och asylrätt" i Lindvert, J. och Schierenbeck, I. (2008) (red.) Jämförande politik, Stockholm: Liber.
13. I Europa hade miljoner flytt Nazi-Tyskland eller den nazistiska invasionen av andra länder. Miljoner andra hade hämtats från de ockuperade länderna för att tvångsarbeta i Tyskland. I slutet av kriget befann sig drygt 11 miljoner människor i ett land där de inte var medborgare. Efter kriget drevs miljontals tyska civila västerut för att undvika att de sovjetiska soldaterna, samtidigt som etniska tyskar tvångsförflyttades från Polen och Tjeckoslovakien i enlighet med de avtal som fattats i Jalta och Potsdam 1945. 1950 hade ca 12 miljoner etniska tyskar flytt eller utvisats från sina hem i östra Europa.
14. 72 procent (142 st.) av alla stater har ratificerat både flyktingkonventionen och dess protokoll.
15. Konventionen om flyktingars status, kap. 1, artikel 1A, tillgänglig på: www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/021003/3cd145847c488eb4f214b0573d57788ffn_510728.pdf
16. Konventionen om flyktingars status, kap. 5, artikel 31, tillgänglig på: www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/021003/3cd145847c488eb4f214b0573d57788ffn_510728.pdf
17. Konventionen om flyktingars status, kap. 5, artikel 31, tillgänglig på: www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/021003/3cd145847c488eb4f214b0573d57788ffn_510728.pdf
18. Konventionen om flyktingars status, kap. 5, artikel 33, tillgänglig på: www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/021003/3cd145847c488eb4f214b0573d57788ffn_510728.pdf
19. Idag måste t.ex. personer kunna styrka en personligt baserad förföljelse – det räcker inte att endast tillhöra en förföljd grupp. De måste också kunna styrka att risken för förföljelse finns kvar om de skickas tillbaka till hemlandet. Likaså anser man nu att personer som har rest genom ett land där de har kunnat kontakta myndigheterna inte längre har "anlänat direkt" – även om de har varit på resande fot hela tiden. Under de senaste sju åren (2009 – 2016) har 16 – 37 procent av dem som fått asyl per år registrerats som konventionsflyktingar. Majoriteten av de övriga som fått asyl har fått det som så kallade "alternativ skyddsbehövande".
20. Konventionen om barnets rättigheter, artikel 3.
21. Konventionen om barnets rättigheter, artikel 22.

3. De medverkande ungdomarnas egna berättelser

I detta kapitel får vi ta del av de medverkande ungdomarnas egna berättelser. Armin, Deniz, Jamal, Manish, Nasim, Parastoo, Rashid och Saman berättar om sina upplevelser och om det de tycker är viktigast att andra vet om dem.²² Kapitlet tar också upp hur ungdomarnas upplevelser förhåller sig till olika mänskliga rättigheter. Vi har kort sammanfattat vad Ashkan, Omid och Tariq hann berätta innan de avslutade sin medverkan tidigare än planerat. I och med att dessa ungdomar också har velat berätta sin historia har vi valt att presentera dessa, trots att de inte är lika omfattande som de andras.

Ungdomarnas deltagande har varierat under studiens gång. Armin, Deniz, Jamal, Manish, Parastoo, Rashid och Saman har deltagit hela tiden. Deniz och Manish var även med i pilotstudien tillsammans med Nasim, Ashkan och Tariq.²³ Nasim blev tvungen att flytta efter att han hade fått uppehållstillstånd. Ashkan slutade medverka i studien när han fick avslag på sin asylansökan och började må allt sämre. Tariq avslutade sin medverkan efter pilotstudien. Omid deltog i huvudstudien i några månader. Därefter blev han tvungen att avsluta då han blev allvarligt sjuk.

De deltagande ungdomarna har alltså varit:

Namn	Kön	Bakgrund	Ålder vid ankomst till Sverige
Armin	Pojke	från Afghanistan. Boende i Iran sedan 11 års ålder.	16 år
Ashkan	Pojke	från Afghanistan.	16 år
Deniz	Pojke	kurd från Syrien.	15 år
Jamal	Pojke	oromo från Etiopien. Boende i Sudan sedan tidigt tonår.	16 år
Manish	Flicka	kurd från Syrien.	14 år
Nasim	Pojke	från Syrien.	13 år
Parastoo	Flicka	afghan, uppvuxen i Iran.	± 14 år
Omid	Pojke	från Afghanistan.	15 år
Rashid	Pojke	afghan, uppvuxen i Iran.	16 år
Saman	Pojke	afghan, uppvuxen i Iran.	15 år
Tariq	Pojke	från Syrien.	14 år

3.1 Armin

Jag heter Armin och kommer från början från Afghanistan. Innan jag kom till Sverige bodde jag i Iran i fem år utan identitetshandlingar. Där levde jag tillsammans med min familj och jobbade som bilmekaniker när jag kunde. Det var mycket tufft att vara papperslös afghan i Iran. Jag har flera gånger fått jobba utan lön och under jättedåliga förhållanden. Jag var hela tiden rädd för att bli upptäckt av polisen och skickad tillbaka till Afghanistan. Vi bestämde till slut att jag måste fly. Jag lämnade Iran tillsammans med min kusin. Han valde att stanna i Tyskland och söka asyl där. Jag valde att fortsätta till Sverige eftersom jag hade hört att man kunde studera här. Två andra kusiner bodde redan här.

Jag var 16 år när jag kom till Sverige i augusti 2015 och fick först bo på ett HVB-hem i en liten ort. I september 2016 flyttade jag och placerades på ett HVB-hem i en större kommun. Där bor jag tillsammans med andra ungdomar och jag går i skolan inte långt därifrån. Jag trivs inte på boendet. Det är stökigt och jag känner mig ensam. Många av de kompisar jag hade på boendet har behövt flytta till Migrationsverkets anläggningar. Jag sover egentligen bara på boendet. Jag pratar inte så mycket med de andra ungdomarna eller personalen utan håller mig för mig själv. Flera gånger har jag bett min socialsekreterare om att få flytta till ett familjehem. Jag tror att det skulle vara mycket bättre och lugnare för mig.

Jag har ganska regelbunden kontakt med min familj som är kvar i Iran med hjälp av Facebook och Viber. Efter drygt ett år i Sverige fick jag komma till asylsamtal på Migrationsverket. Tre månader senare fick jag avslag på min asylansökan och blev uppskriven i ålder. Migrationsverket sa att jag inte hade kunnat styrka min identitet. Först sa de att jag skulle få bo kvar på boendet tills jag fyller 18 år på riktigt i juli 2017 men det blev inte så. Jag blev väldigt orolig och ville inte hamna på ett asylboende för vuxna utanför kommunen. Då tror jag inte att jag kan gå kvar i skolan eller träffa mina kompisar. Jag tänker mycket på skolan och hur jag ska kunna skaffa mig de betyg jag behöver för att studera vidare på gymnasiet.

Under tiden jag väntade på mitt besked och efter att jag fick avslag har jag börjat må allt sämre. Jag är väldigt orolig och stressad. Mina kompisar säger att alla från Afghanistan ska skickas tillbaka. Det har jag också sett på Facebook och Instagram.

Jag har haft mycket svårt att sova ända sen jag kom till Sverige. Jag brukar somna runt klockan 3–4 på morgonen och vakna igen klockan 7 eller 8. På nätterna pratar jag i telefon med mina kompisar eftersom de flesta av dem inte heller kan sova.

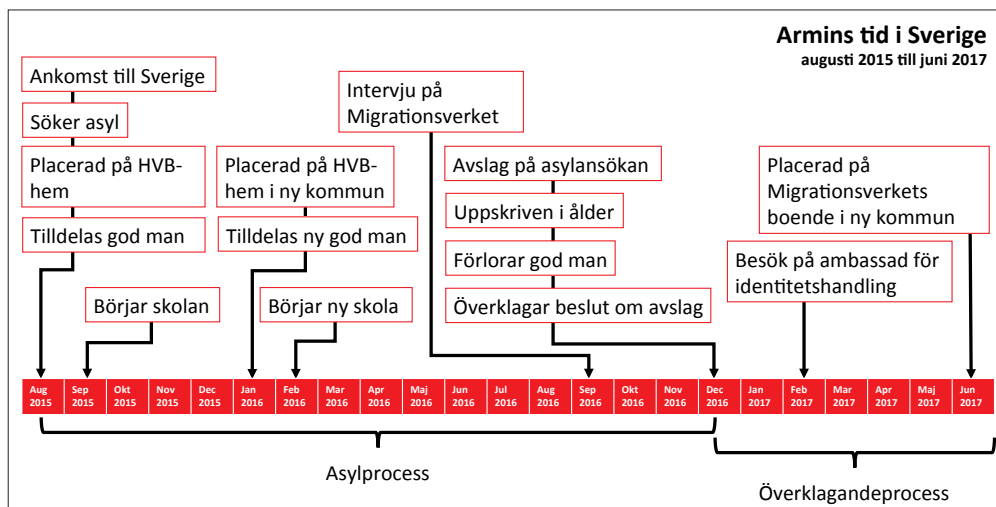
Jag har gått till läkare för min oro och ångest. Ibland har jag svårt att äta. Först skickades jag runt mellan olika vårdcentraler och sjukhus och hade svårt att få hjälp. I februari 2017 fick jag börja gå till en psykolog. Det hjälper mig. Jag vill gå i skolan, men det är svårt eftersom jag mår dåligt och knappt sover. Under mitt första år i Sverige mätte jag bättre och pluggade mycket inför proven, men nu orkar jag inte det längre. Innan jag fick avslag brukade jag gå till biblioteket för att plugga varje dag efter skolan men jag orkar inte det heller.

Efter att jag blev uppskriven i ålder har jag ingen god man. Men det spelar inte så stor roll eftersom han inte hjälpte mig på det sätt jag behövde. Han svarade nästan aldrig när jag ringde. Under sommaren sa han till mig att han hade sommarlov i två månader. Då fick jag ingen hjälp alls. Jag har ställt många frågor till mitt offentliga biträde och min gode man om vad som händer efter att vi överklagat mitt avslag. De säger bara att jag måste vänta, eller att de ska skicka vidare mina frågor till Migrationsverket.

Jag har en afghansk identitetshandling, en tazkira. Där står det vem jag är och hur gammal jag är. Problemet är att Sverige inte godkänner det som en identitetshandling. Jag fick höra genom kompisar, av en advokat och i direktkontakt med Afghanistans ambassad att det skulle kunna hjälpa mitt fall om jag kunde få min tazkira omgjord till ett afghanskt pass. För att kunna göra det var jag tvungen att ta mig till den afghanska ambassaden i Stockholm. Det var omöjligt eftersom jag inte hade tillräckligt med pengar till resan. Jag fick hjälp av Emerga så till slut kunde jag åka i alla fall. Besöket på ambassaden var mycket förvirrande och jag åkte därifrån utan några som helst svar och utan något kvitto på att jag lämnat min tazkira till dem.

Jag kämpar och har kämpat för att förstå vad som händer med mig och mitt ärende, vart jag ska vända mig för att få hjälp och vad jag måste göra. Men jag får inga svar. Allt är osäkert.

I juni 2017 flyttades jag till ett asylboende för vuxna. Jag ville inte det, men det ligger i alla fall så nära mitt gamla boende att jag kan fortsätta att gå i skolan efter sommaren.

3.2 Deniz

Jag heter Deniz. Jag är kurd och uppvuxen i Syrien. Mina mor- och farföräldrar kommer ursprungligen från Turkiet. I Syrien levde jag ett enkelt liv tillsammans med min mamma, pappa, fem systrar och en bror. När jag var yngre var min pappa tvungen att arbeta i en annan stad för att kunna försörja familjen. Han var hemifrån länge och kom hem bara ibland på helgerna. Under tiden fick mamma hjälp av våra släktingar att sköta om oss barn och hemmet. När jag blev äldre flyttade pappa hem igen. Han kunde inte jobba kvar där han var eftersom det var så oroligt i Syrien. Pappa startade ett eget företag där han sålde bensin. Jag behövde hjälpa honom i butiken och kunde bara gå i skolan då och då. Det var svårt för mig och mina syskon i skolan. Vi var de första i vår familj som lärde oss läsa och vi kunde inte få hjälp med läxor hemma.

När jag var 14 år gammal blev jag tillfångatagen av IS/Daesh i Syrien och var fången i flera månader tillsammans med många andra pojkar. Det var hemskt och jag var med om kränkningar, våld och svält. När jag blev frisläppt fick jag reda på att min familj hade flytt till Turkiet. Där blev de kvar och jag flydde till Europa. Min flykt var farlig och jobbig. Först åkte jag med båt över Medelhavet och sedan gick jag genom hela Europa. Till slut kom jag till Sverige en lördag i augusti 2015 tillsammans med en släkting. Då var jag 15 år.

Migrationsverket var stängt när vi kom fram så jag fick åka till ett tillfälligt boende där jag var några dagar med andra ensamkommande barn, unga och familjer. Jag fick min asylansökan registrerad på Migrationsverket några dagar senare och fick flytta till ett annat tillfälligt boende där jag fick ett eget rum. Där fick jag träffa min socialsekreterare för första gången. Hon berättade om hur hon arbetar och vad hon hade i uppdrag att göra för mig. Sen fick jag flytta till ett nystartat boende för ensamkommande. Där kände jag mig välkommen, men det kändes konstigt att inte förstå språket och det var svårt att vänja sig vid den nya maten.

När jag hade bott en månad på det nya boendet kom socialsekreteraren på besök och berättade att jag hade fått en god man. Jag har inte någon närmare kontakt med honom, han hör inte av sig till mig tillräckligt ofta och jag känner mig inte bekväm med honom. Jag har velat byta god man länge. Det är inte en god man utan en "dålig man".

Under tiden som jag väntade på asylbesked tänkte jag mycket på det och var orolig över hur det skulle gå. Jag har stora problem med magen sedan kidnappningen och flykten. Besvären gjorde och gör mig fortfarande mycket trött. Jag oroar mig också på andra sätt. En gång när jag satt på bussen här i staden fick jag syn på en person som såg ut som en av dem som jag var fången hos i Syrien och jag ville skynda mig av. Jag är fortfarande uppmärksam på personer som påminner om IS-soldaterna jag träffade i Syrien. Det gör mig rädd.

Efter åtta månader i Sverige blev jag kallad på intervju hos Migrationsverket. Den kunde dock inte genomföras därför att både jag och utredaren märkte att tolken inte

Illustration: Deniz

översatte det jag sa. "Killen pratar mycket och du översätter bara med några ord" påpekade utredaren under intervjun. Tolken svarade att han bara upprepade min berättelse och översatte inte allt. Intervjun avbröts och vi bokade om den. Dagen innan den andra intervjun fick jag reda på att Migrationsverket inte hade någon tolk på mitt språk så vi fick boka om ännu en gång. Vid det tredje tillfället hade det nästan gått ett år sen jag kom till Sverige.

Jag fick reda på att jag hade fått permanent uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande när jag hade varit drygt ett år i Sverige. Eftersom jag kom till Sverige innan den 24 november 2015 gällde inte den nya lagen mig.²⁴ Jag hade rätt att få permanent uppehållstillstånd som alternativt skyddsbehövande och också rätt till familjeåterförening.

Det var skönt att få veta att jag fick stanna i Sverige men jag känner mig fortfarande orolig. Nu är jag orolig över om jag kan hjälpa min familj som är i Turkiet. Ofta, när jag är själv på mitt rum, så börjar jag gråta, trots att jag har fått mitt permanenta uppehållstillstånd. Jag tänker på varför jag kom hit och om min familj inte får komma. Jag har många tankar fortfarande. Det där med Migrationsverket slipper jag tänka på nu, men det kommer alltid nya saker att tänka på. Det är det som är det svåraste.

Efter att jag fick besked om uppehållstillstånd flyttade jag från boendet hem till en familj som jag lärde känna under min första tid i Sverige. De brukade komma och hälsa på och en gång berättade de att de skulle starta läxhjälp i en kyrka i närheten. Jag gick dit och efter ett par gånger där kände jag att vi fått en god kontakt. Vi pratade samma språk och pappan i familjen bjöd mig hem till dem. Jag är glad att jag får bo hos dem.

Ungefär ett halvår efter att jag fått mitt uppehållstillstånd fick min familj göra sin intervju på ambassaden i Turkiet för att söka lov att komma som anhöriga. De har mycket svårt att få information om

vad som händer nu eftersom de inte kan läsa. Så jag försöker ta reda på hur de ska ta sig vidare i processen. Jag fick höra rykten om att det går att besöka Migrationsverket så jag gick dit för att få information. De sa att eftersom jag är under 18 år så har jag inte rätt att få information från myndigheterna utan fullmakt från min gode man. Jag berättade detta för min gode man som sa att han inte vet hur han ska hjälpa mig. Jag frågade min socialsekreterare samma sak och hon kunde inte heller hjälpa mig. Inte ens mitt familjehem kunde hjälpa mig. Jag vill få reda på hur lång tid det tar. Jag kan acceptera att det tar tid, jag vill bara veta hur det ska gå till. Kommer de att få pass? Vem är deras handläggare? Ska de få svenska provisoriska pass? De har ju inga syriska pass. Ingen kan svara på mina frågor.

Jag går i en introduktionsklass och tycker att det är viktigt med utbildning. Jag gör mina läxor och går alltid på lektionerna. Jag har arbetat mycket för att få alla de betyg som krävs för att jag ska kunna komma in på en högskoleförberedande naturvetenskaplig linje på gymnasiet. Det har varit stressigt eftersom jag fyller 18 nästa vinter och måste söka in till gymnasiet innan dess. Studievägledaren på min

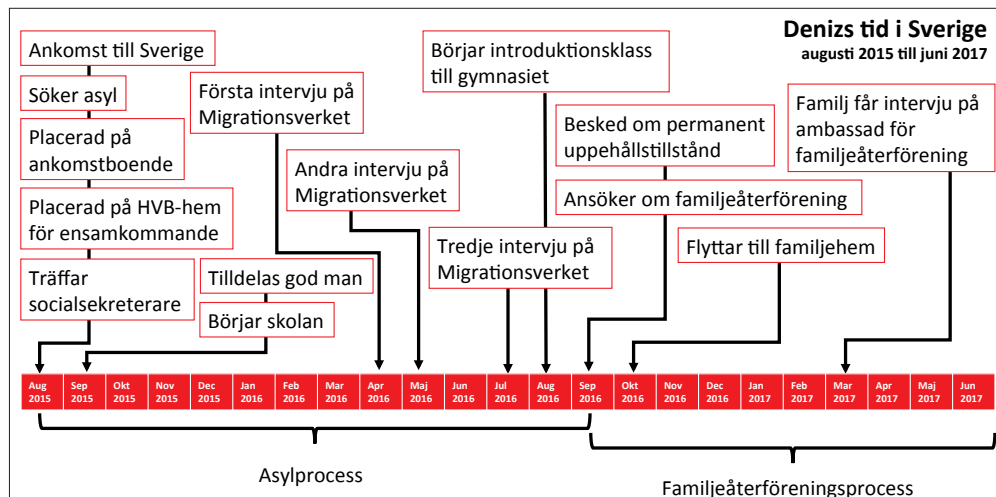

Illustration: Deniz

skola rådde mig att söka till yrkesförberedande gymnasium eftersom det kräver färre betyg. Men jag vill verkligen läsa på universitetet efter gymnasiet. Det har varit stressigt men jag har klarat av att få betyg i alla ämnen jag behöver och jag kommer att kunna gå den utbildning jag har velat hela tiden. Jag är väldigt stolt och glad över det.

Illustration: Deniz

3.3 Jamal

Jag heter Jamal och kommer ifrån Etiopien. När jag var tretton eller fjorton år var jag tvungen att fly till Sudan. Det var okej där ett tag men sedan tvingades jag att fly igen, den här gången till Europa.

Jag kom ensam hit i juli år 2015. Då var jag 16 år. Redan andra dagen i Sverige fick jag min asylansökan registrerad hos Migrationsverket. Min storasyster hade redan bott här i några år och jag fick bo hos henne. Jag är tacksam för det men det är väldigt trångt. Vi bor sju personer i en tvårumslägenhet; min syster, hennes pojkvän, fyra barn och jag.

Det tog tre månader men sen fick jag börja i skolan. Det var väldigt speciellt och spännande eftersom jag aldrig hade gått i skolan förut. Det var många elever på skolan och lärarna var snälla. Jag tycker det är svårt att lära mig svenska. Ingen i skolan kan prata svenska bra, utom lärarna. På rasterna talar alla helst sitt eget språk. Jag är ensam då eftersom ingen annan talar mitt språk. Jag pratar inte så mycket svenska så ingen förstod vad jag sa. Någon gång har jag fått hjälp av en tolk men hon jobbar inte på skolan. Istället tolkade hon på telefon.

Jag försöker verkligen plugga ikapp svenskan hemma men min syster vill helst prata på vårt hemspråk. Det är också svårt att kunna koncentrera sig på hemläxorna eftersom alla andra pratar och leker i lägenheten. Eftersom det har varit så svårt för mig att lära mig svenska och bli förstådd är det inte längre så roligt i skolan. Jag är i skolan och "värmer upp stolen" och sen går jag hem igen.

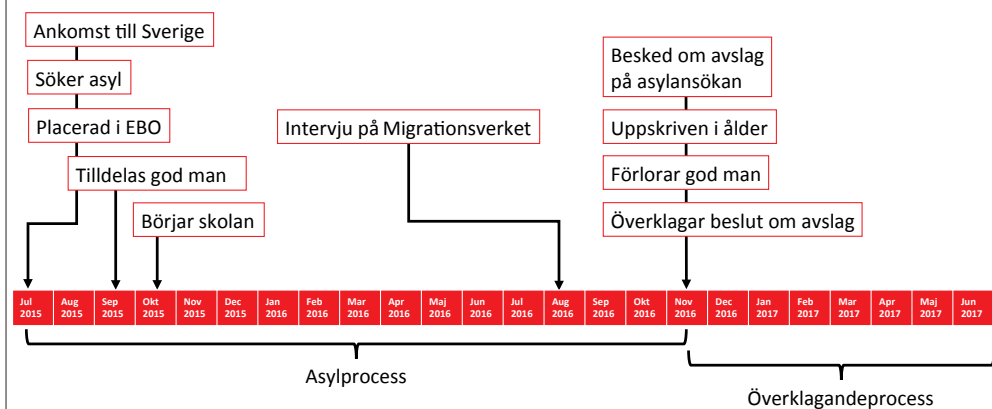
Det är inte bara språket som gör det svårt att lära mig saker i skolan. Det är tungt att söka asyl och det påverkar mig så att jag inte kan plugga så mycket. Jag fick avslag på min asylansökan i november 2016. Mitt offentliga biträde överklagade, men när jag inte vet vad som kommer att hända är det svårt att kämpa för att ta sig från steg ett till steg två i min förberedelseklass.

Eftersom jag inte kan prata eller förstå svenska så bra så har det varit svårt att delta i intervjuer och samtal med handläggare, socialsekreterare och god man. Det var besvärligt att prata med handläggaren under asylsamtalet. Migrationsverket hade skaffat en tolk men hon var bara med på telefon och talade en annan dialekt än jag. Jag kändes mig inte säkert att mina flyktskäl beskrevs som jag ville. När jag fick mitt avslag såg jag att jag hade skrivits upp i ålder. Jag förstår inte varför, eller varför det skulle innebära att jag inte kan få asyl.

Sedan Migrationsverket skrev att jag var 18 år har jag inte längre en god man. Jag förstår egentligen inte vad den gode mannen skulle göra. Ibland betalade han ut pengar till mig men annars sågs vi inte. Vi träffades aldrig med tolk så vi kunde inte prata så mycket. Om jag behöver hjälp pratar jag hellre med en granne. Hon talar samma språk som jag och kan hjälpa mig att ringa myndigheter och översätta dokument. Det kunde inte den gode mannen göra.

Jag har gått till olika språkcaféer och där tycker jag att det är lättare att bli bättre på svenska än vad det är i skolan. Jag är glad över att jag kom till Sverige. Det är bra att det finns rättigheter här och att man får tycka och tänka vad man vill. Men det finns något jag inte gillar – att nekas asyl.

Jamals tid i Sverige juli 2015 till juni 2017

**Att berätta en historia är att blottlägga
mening utan att begå misstaget att
definiera den.**

Hanna Arendt

3.4 Manish

Jag heter Manish och kommer från en stad i nordöstra Syrien. Jag bodde där med min mamma, pappa och mina fyra yngre syskon. Vi är kurder. När kriget i Syrien blev allt värre gick jag i gymnasiet. Till slut kunde jag inte längre gå till skolan för att det var för osäkert. Mina föräldrar frågade mig om jag ville fly till Europa tillsammans med min lillebror Soran. Där skulle vi kunna leva i fred och fortsätta gå i skolan. Jag har släktingar som bor i olika länder i Europa, t.ex. i Danmark och Tyskland. Min faster och hennes fem barn bodde redan i Sverige. Vi lämnade Syrien tillsammans med två släktingar som stannade i Tyskland för att söka asyl. Sorans och mitt mål var att ta oss till vår faster och kusiner i Sverige. Flykten var tuff. Vi fick gå långa sträckor, ibland gick vi åtta timmar i sträck.

Illustration: Manish

Jag kom till Sverige och sökte asyl i augusti 2015. Den första månaden i Sverige bodde Soran och jag hos vår faster och hennes fem barn i en liten lägenhet. Efter två veckor började vi i en skola som låg i närheten. Tyvärr var det väldigt trångt hos min faster och vi kunde inte bo kvar där. Så efter en månad flyttades vi till ett HVB-hem med 20 andra ensamkommande barn. Jag var ibland den enda tjejen på boendet. Jag fick byta skola till en som låg närmre boendet. Jag har trivts bra på HVB-hemmet och har fått nära kontakt med flera av personalen som jag litar på. Jag har kunnat prata med dem om hur jag känner och mår. Ibland har jag dock känt mig begränsad på boendet. Jag har inte velat vara ensam tjej i de gemensamma utrymmena med många killar. En del av killarna på boendet kommenterar hur jag klär mig och uppför mig. Det gör mig både ledsen och arg. Det har också hänt att jag har känt mig otrygg. Många av de boende mår psykiskt dåligt och det har påverkat mig. Det är så vanligt att man mår dåligt i vår situation så jag har vant mig vid att se människor bryta ihop. Själv har jag inte sökt vård för någonting, jag har istället vänt mig till min kontaktperson på boendet när jag behövt hjälp med något.

Illustration: Manish

Efter en månad i Sverige fick jag en god man. Han har ofta sagt att min faster borde göra saker som egentligen är en gode mans uppdrag. Han svarar sällan när jag ringer och han har inte heller kunnat hjälpa mig på det sätt jag har behövt. Ibland har jag behövt låna pengar av kompisar för att jag inte har fått tag i min gode man. Det gör mig mycket arg och irriterad. När jag fick permanent uppehållstillstånd fick jag en särskild vårdnadshavare istället för god man. Han lovade att det skulle bli annorlunda och att han skulle svara när jag ringer och ställa upp för mig. Men det är ingen skillnad. Han svarar inte heller i telefon och kan inte hjälpa mig med det jag behöver hjälp med.

När jag hade varit sju månader i Sverige fick jag äntligen tid för asylsamtal hos Migrationsverket. Mitt offentliga biträde, som var med under intervjun, var bra. Hon fick mig att känna mig lugn. Jag är osäker på hur tolken var eftersom jag var tvungen att prata arabiska på intervjun och det är inte mitt hemspråk. Handläggaren på Migrationsverket sa att det var svårt att få tag i tolkar som kunde det språket. Fem månader efter asylsamtalet fick jag reda på att jag hade fått permanent uppehållstillstånd.

Jag tycker att allting tar för lång tid. Det var väldigt jobbigt att först gå och vänta på intervjun och lika jobbigt att vänta på beslutet. Jag har varit orolig och mått dåligt över det.

I juni fick jag flytta till en egen lägenhet på ett stödboende som ligger på andra sidan stan. Som tur var kunde min lillebror Soran också flytta, men till ett HVB-hem som ligger precis vid min lägenhet. Vi diskuterade om det vore bättre att jag stannade kvar på ett boende ihop med honom. Soran tyckte att det var bättre att jag hade ett eget ställe där jag får lugn och ro, och som han kan komma till för att plugga och umgås ensamma. Så då valde jag att bo själv. Jag var lite rädd de första nätterna men det funkar bättre nu.

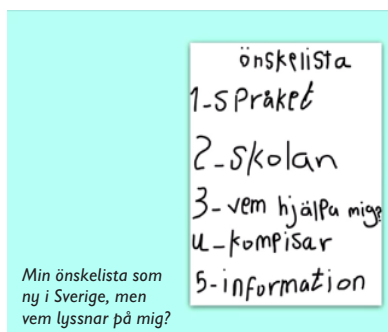
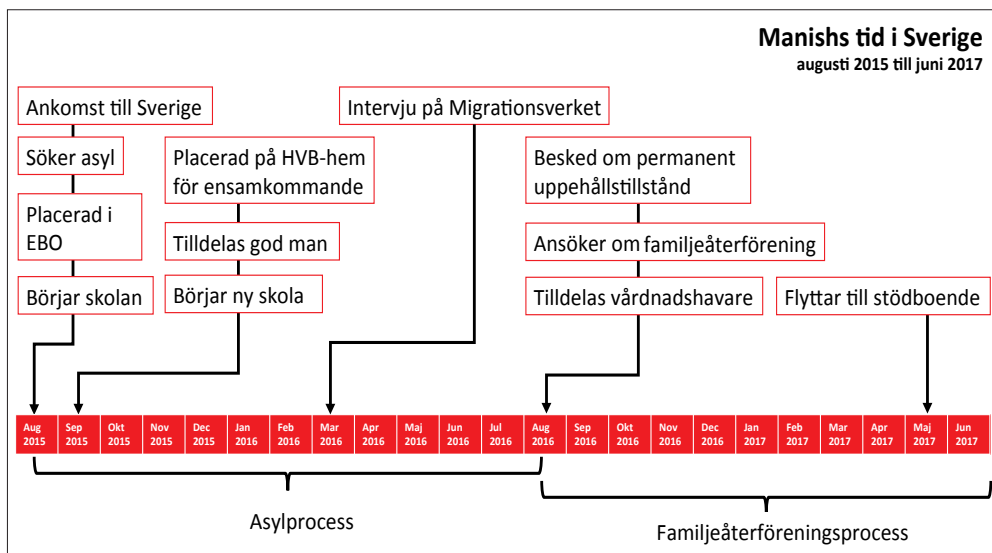

Illustration: Manish

3.5 Parastoo

Jag heter Parastoo. Jag är född i Afghanistan och uppvuxen i Iran tillsammans med mamma, pappa och min yngre syster. I Iran kunde jag inte gå i skolan. Jag hade varken identitetshandlingar eller råd att betala. Jag jobbade med mamma som var sömmerska. Hon arbetade hemma och jag hjälpte henne med att stryka och vika. En dag var hon med om en bilolycka och tvingades sluta arbeta på grund av skador på nacke och axlar. Olyckan skedde när hon hade tagit bilen för att leta reda på pappa som hade försvunnit. Han är sjuk i alzheimer och tar inte alltid sina tabletter. Då blir han dålig. Han har dessutom en funktionsnedsättning efter en annan bilolycka. När min mamma var tvungen att sluta jobba så fortsatte jag med olika sömnadsarbeten utanför hemmet och tog stort ansvar för min familj. Eftersom jag inte har kunnat gå i skolan själv har det varit extra viktigt för mig att tjäna tillräckligt med pengar så att min lillasyster kan gå i skolan.

Sen hände någonting som gjorde att livet förändrades helt. Jag kan inte prata om det. Men det påverkade allt så mycket att jag antingen skulle dö eller själv ta livet av mig. Efter det fick jag hjälp av en kompis att fly från Iran. Hon sa: "Du kommer ta livet av dig om du stannar här. Åk härifrån." Det hela gick väldigt snabbt och jag fick låna pengar för att ha råd att fly. Efter en jättejobbig resa genom Europa kom jag till slut till Sverige och sökte asyl i augusti 2015. Då var jag 14 år tror jag. Men jag är inte säker för jag vet inte när min födelsedag är. Ingen håller reda på datum i Iran och jag har ingen identitetshandling att titta på.

Första gången jag var på Migrationsverket var det väldigt rörigt och jag har svårt att komma ihåg vad som hände. Vid andra tillfället då min ansökan kontrollerades började en handläggare fråga vad jag mindes från Afghanistan. Handläggaren frågade mig också om min syster som de hade antecknat att jag kom till Sverige tillsammans med. Jag förstod inte vad han menade. Min syster var i Iran. Jag fick höra att jag ljög och då kände jag mig ledsen. Det påminde mig om den orättvisa behandling som jag blivit utsatt för under hela mitt liv i Iran. Sedan sa handläggaren till mig att min ansökan hade blandats ihop med två andra tjejer som kommit samtidigt. Han sa att det ofta hade blivit fel vid registreringen.

Under min första tid i Sverige fick jag plats på ett tillfälligt boende för ensamkommande barn i en gammal skola. Till en början var det mest killar som bodde där och jag kände mig ensam. Men sen kom det fler tjejer till boendet som jag började få kontakt med. Det började kännas bättre. Jag trivs bra med att ha personer runt omkring mig för det har jag alltid varit van vid. Det är skönt att inte vara ensam. Jag hade gärna stannat på ett boende men efter två månader flyttade jag till ett familjehem. Familjen jag bor hos talar samma språk som jag. Det är ett bra familjehem men jag känner mig fortfarande rädd och ensam. Jag tänker mycket på det som hände i Iran och jag saknar min familj. Efter en vecka i familjehemmet började jag skolan, och då fick jag prata mer och mer. Mamman i familjehemmet är bra och jag känner att jag kan prata med henne om saker som jag är rädd för. Hon gör ingen

skillnad på mig och sina egna barn. Jag känner mig jämlik och trygg och jag har alltid fått hjälp med saker jag har behövt. Det har till exempel varit väldigt svårt att förstå vad socialsekreteraren, god man och familjehemmet ska göra om jag behöver hjälp. Mamman förklarade det och då förstod jag att det var som i Iran. Det är byråkrati, men det är skillnad på hur det fungerar här i Sverige och i Iran. Jag fick en god man efter ungefär en månad i Sverige. Vi har bra kontakt tycker jag. Hon talar också samma språk som jag. Min gode man hjälper mig med saker jag behöver, som t.ex. pengar till vinterkläder.

Efter drygt ett år i familjehemmet började jag känna mig lite främmande där. Egentligen skulle jag vilja bli mer självständig, men jag vill inte bo själv eftersom jag mår så dåligt. Jag har gått till en psykolog för att prata om det som jag har varit med om. Det var mitt familjehem som hjälpte mig att hitta psykologen och hon talade mitt hemspråk vilket underlättade för mig. Jag kände mindre oro och rädsla under tiden jag gick till psykologen. Men efter att jag slutade gå dit så kom oron och stressen tillbaka.

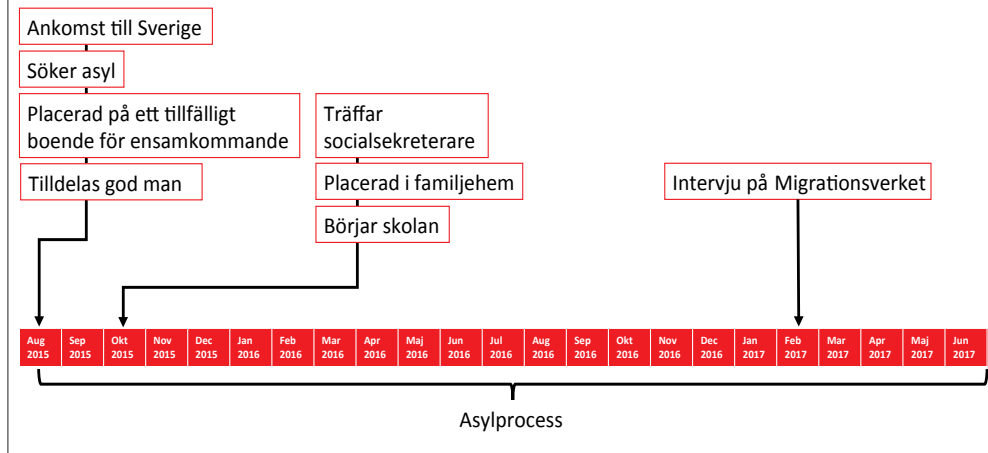
Ett och ett halvt år efter att jag sökt asyl blev jag kallad till intervju på Migrationsverket. Där bad de mig berätta om mitt liv i Iran. Jag berättade i stora drag, men jag var till slut tvungen att säga att jag inte kunde prata i detalj om det som hänt. Det var alldeles för jobbigt och psykiskt påfrestande. Handläggaren bestämde att jag skulle komma tillbaka och berätta om flykten och asylskälen en annan gång. Istället började han prata om att jag ska få göra en medicinsk åldersbedömning. Jag fick inte veta hur lång tid det tar innan jag ska tillbaka till Migrationsverket för en ny intervju. Jag har fått röntga mina tänder, men jag har inte hört något mer och tycker att allt är otroligt jobbigt och svårt.

När vi hade varit på intervjun pratade jag med min gode man som sa att jag måste berätta om vad som hänt i detalj, annars kommer jag skickas till Afghanistan. Jag blev mycket orolig. Jag mår väldigt dåligt bara av att tänka på det. Efter intervjun kom alla otäcka minnen tillbaka. Jag har jobbat så hårt för att lägga dem bakom mig, men det blir bara jobbigare och jobbigare att bära på. Personen som lånade mig pengar i Iran har börjat kräva tillbaka pengarna. Det är en stor press och jag kan inte jobba och tjäna egna pengar eftersom jag inte har uppehållstillstånd. Jag blir bara tröttare och tröttare. Jag sover nästan ingenting på nätterna och jag orkar inte längre träffa kompisar när jag är ledig.

Jag jobbade mycket i Iran. Sen jag kom till Sverige har jag haft mycket tid att tänka eftersom jag inte har något jobb som får mig att tänka på något annat och ger mig något att göra. Jag har kontakt med min familj i Iran ungefär en gång i månaden. Eftersom allt tar så lång tid har jag börjat förstå att det kommer att dröja innan jag kan träffa dem igen. Jag oroar mig mycket för dem. Min lillasyster har blivit sjuk och hon har börjat jobba istället för att gå i skolan. Det finns mer trygghet i Sverige, och jag har god kontakt med familjehem, socialsekreterare, god man, lärare och kompisar. Men jag börjar tvivla på varför jag kom till Sverige överhuvudtaget. Jag känner mig maktlös och är väldigt orolig för hur det ska gå med min familj hemma i Iran.

Parastoos tid i Sverige

augusti 2015 till juni 2017

3.6 Rashid

Jag heter Rashid. Min familj kom till Iran från Afghanistan när jag var liten. Vardagen i Iran var hård för mig. Jag var ett barn från Afghanistan och saknade identitetshandlingar. Det innebar att jag blev utnyttjad och hade väldigt få möjligheter i livet. Det är nog svårt för andra att förstå hur det känns att tillhöra en så utsatt grupp. Min familj och jag är hazarer och tillhör därmed den folkgrupp som har lägst status i Iran. Vi betraktas som hundar eller andra djur. Jag arbetade med att knyta mattor på en fabrik för att kunna betala för min skolundervisning. Det tunga arbetet har gett mig skador på kroppen. Jag har fått synfel efter att varje dag fokusera blicken på de små mattknutarna.

Jag anlände till Sverige i november 2015 när jag var 16 år gammal. Jag och min flickvän Dunya hade några veckor tidigare tvingats fatta beslutet att lämna den stad där vi bodde. När jag och Dunya kom till Sverige sattes vi på en buss som åkte till flera av Migrationsverkets mottagningsanläggningar innan de hittade en plats åt oss. Anläggningen var mycket stor. Nära hundra personer bodde redan där när vi kom. De flesta var män eller killar. Det kändes otryggt och jag tyckte att många av de andra på boendet stirrade ut oss eftersom Dunya är tjej.

Illustration: Rashid

Vi fick vänta länge på hjälp, att börja skolan och att flytta.

Efter en tid fick vi socialsekreterare och god man. Vi kontaktade dem och sa att vi ville flytta från anläggningen. Det tog några veckor men till slut blev vi placerade i ett familjehem. Men det blev inte bra. De behandlade oss illa. Vi fick t.ex. inte pengar för att köpa kläder att ha på gymnastiken i skolan. Vi frågade vår socialsekreterare vad som gällde och hon bestämde en tid för att komma till familjen så att de kunde prata om det. När familjen fick reda på att vi hade pratat med socialtjänsten blev vi utslängda från

familjehemmet mitt i natten i tjugo minusgrader. Vi gick till ett mottagningsboende som låg en bra bit bort. Där fick vi stanna för natten. Kommunen vi bodde i hade väldigt få familjehemsplatser så Dunya och jag fick bo i en jourfamilj medan socialtjänsten letade efter plats åt oss någon annanstans.

Till slut fick vi plats hos en familj i en annan kommun. Där bodde redan fyra andra ensamkommande barn. Jag märkte fort att vi hamnat hos en familj som såg afghaner som lägre stående människor. Det var tydligt att föräldrarna prioriterade ett av de andra ensamkommande barnen eftersom denne hade samma etniska bakgrund som dem. Till oss som var afghaner sa de ofta att vi alla kommer att åka ut ur Sverige. Det kändes som att vara i Iran igen. När Dunya eller jag bad om hjälp med att boka tid hos optikern, psykolog och läkare svarade familjen att det där inte var familjehemmets uppgift. Vi hörde av oss till vår nya gode man istället, men han svarade också att det inte hörde till hans arbetsbeskrivning. Som tur är hade vi träffat en familj på ett språkcafé vi brukar gå till, och de hjälpte oss till slut med att boka in en del möten. Tyvärr var de inte våra vårdnadshavare så de kunde inte boka in allt åt oss. Det fortsatte att vara svårt.

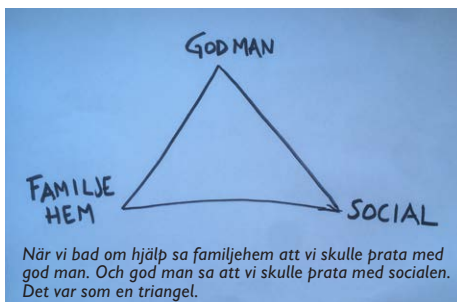

Illustration: Rashid

Illustration: Rashid

En gång konfronterade jag föräldrarna i familjehemmet och sa att Dunya och jag kände oss diskriminerade och utsatta hos dem. Jag fick en utskällning. De sa att det inte var svårt för dem att skaffa nya personer som kunde fylla våra platser. Efter flera veckors bråk bestämdes det att Dunya och jag skulle flytta därifrån. Tills vidare bor vi nu hemma hos familjen vi träffade på språkcaféet.

Upplevelserna i Iran, under flykten och faktiskt också tiden i Sverige har påverkat mig. Jag känner mig trygg i det svenska samhället men jag oroar mig alltid för hur nästa möte blir och hur Dunya och jag ska bli mottagna på en ny plats. Eftersom vi båda snart fyller arton år vet jag inte om vi får bo på ett ungdomsboende eller familjehem. Vi behöver kanske flytta tillbaka till ett anläggningsboende i kommunen vi kom till först eftersom vi fortfarande är skrivna där. Både jag och Dunya tycker det skulle vara svårt att flytta. Skolan är en plats där vi trivs och känner oss trygga. Det skulle vara jobbigt att lämna den. Vår vardag består främst av att gå till skolan och att göra

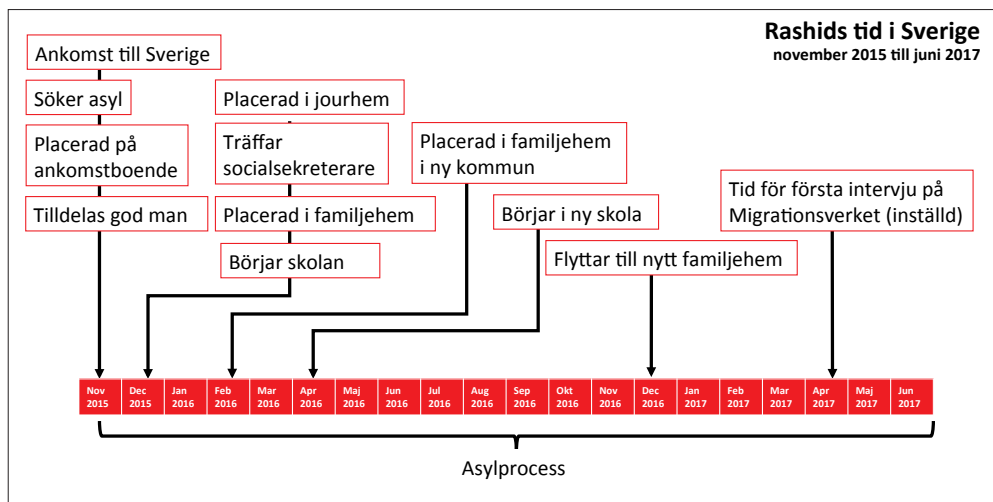

Vi fick vänta i över ett och halvt år på att komma på intervju hos migrationsverket.

Illustration: Rashid

våra läxor. I språkintruktionsklassen avancerar eleverna i tre steg. Jag är inne på det sista steget och har ansökt om att få börja på gymnasiet efter sommaren.

Jag oroar mig mest över utfallet av asylansökan. Min kallelse till asylsamtal kom först i början av april år 2017, strax efter min artonårsdag. Den blev inställd på grund av att de inte hade tolk på rätt språk, och bokades om till juli. Jag är rädd att min långa väntan kommer att påverka asylbeskedet.

3.7 Saman

Jag heter Saman och har bott i Iran sen jag var liten. Min familj flydde dit från Afghanistan. Innan flykten till Sverige jobbade min pappa och jag på en skofabrik i en stad norr om Teheran. Eftersom vi som de flesta andra afghaner i Iran inte hade identitetshandlingar, arbetade vi "svart". Vi fick bara hälften av vad de andra arbetarna tjänade men det räckte ändå till för att kunna försörja min mamma och mina yngre systrar och bröder. En dag bestämde den iranska staten att afghaner utan ID-handlingar antingen skulle tvingas tillbaka till Afghanistan eller skriva in sig i den iranska armén och delta i kriget mot IS/Daesh i Syrien. Då bestämde vi oss för att fly från Iran. Mina föräldrar, mina fyra småsyskon och jag började resan till Europa. Min storebror hade redan några år tidigare flytt till Sverige så vi försökte ta oss dit.

Under flykten försvann mina föräldrar och två systrar. Jag och mina bröder försökte länge att hitta dem men misslyckades. Till slut bestämde vi oss för att ta oss till vår storebror på egen hand. Från Sverige lyckades han komma i kontakt med en smugglare och betalade honom för vår resa. Vi åkte båt, bil och till slut tåg.

Vi kom till Sverige i augusti 2015. Då var jag 15 år. Redan på tågstationen kom en polis fram och hälsade. Han talade vårt språk (dari/farsi) och ordnade taxi för oss till Migrationsverket. Vi väntade ett par timmar och sen togs vi emot och Migrationsverket registrerade våra asylansökningar. Vi placerades först en kort tid på ett ankomstboende och sedan i ett jourhem. Till sist fick vi flytta till det familjehem där vår storebror redan bodde.

Jag blev kallad till asylsamtal åtta månader efter att jag kommit till Sverige. Då fick jag förklara för handläggaren, med hjälp av en tolk, varför jag sökte asyl. Jag tycker samtalet gick bra, men jag märkte att tolken översatte fel ibland. Tre månader senare fick jag uppehållstillstånd.

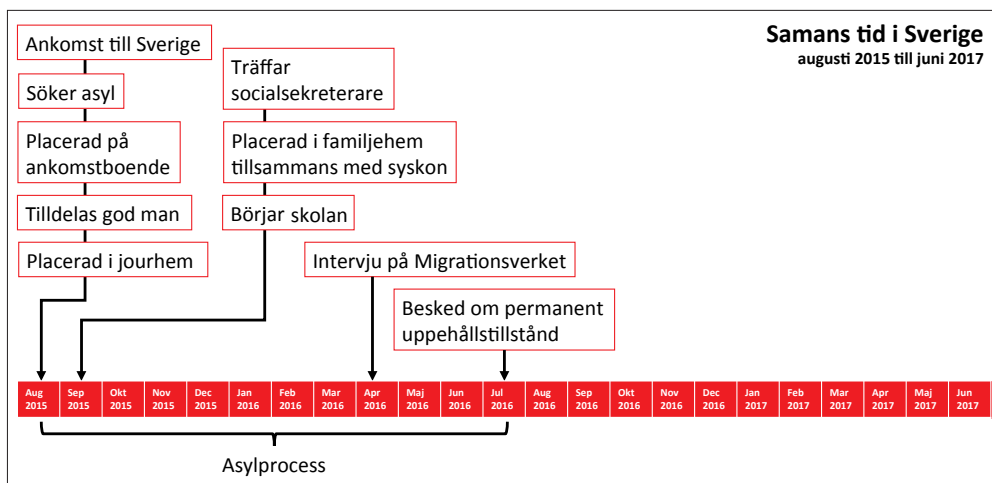
Jag tycker det är stor skillnad mellan att leva i Sverige och Iran. I Sverige är det fritt och folk lägger sig inte i andras liv. I Iran jobbar ungdomarna och hjälper föräldrarna, eller så gifter de sig när de är mellan 14 och 15 år. Ingen pratar om intressen eller karriärer på samma sätt som i Sverige. I Iran handlar det bara om att få in pengar för att försörja familjen.

Vardagen är lugn för mig. Skolan tar upp mycket tid och fotbollen är viktig. Till en början var det svårt att komma i kontakt med svenskar men med tiden har det blivit lättare. Idag har jag kompisar som alltid, eller nästan hela sitt liv, har bott i Sverige, men jag har också kompisar som liksom jag är nyanlända.

Min kontakt med god man fungerar väl. Ibland kallar jag henne mormor. Det känns jättebra att bo tillsammans med mina bröder och de andra på familjehemmet. Jag tycker att fickpengarna och studiestödet räcker men det är svårt att spara till något extra.

Staden jag bor i är rätt säker men jag känner mig inte alltid trygg. En gång blev jag attackerad av en man som puttade på mig och skrek rasistiska saker. Jag vet också att det finns olika gäng som drar runt i centrum för att sälja droger eller starta bråk. Därför stannar jag helst i mitt hemkvarter under sena kvällar.

Jag har fortfarande inte lyckats få kontakt med någon i min familj som inte kom med till Sverige. Nu i sommar 2017 är det mer än två år sedan vi skildes åt. Jag har kontakt med en kompis som bor kvar i Iran. Han har lovat att säga till om han hör något. Jag har mått dåligt ibland men då har familjehemsföräldrarna ordnat så att jag har fått träffa en psykolog. Det kändes bättre efter det. Det kändes bra att få prata och det gick lättare att sova.

3.8 Nasim

Jag heter Nasim och kom till Sverige med min mamma, storebror, storasyster och hennes bebis när jag var 15 år. Min pappa dödades i Syrien. Min familj kommer från en av de mest förstörda städerna i Syrien. Jag och min familj kom först till en kommun i södra Sverige, men vi flyttades norrut där vi bodde i ett halvår. Sedan fick vi flytta tillbaka eftersom min morbror och hans fru bodde i vår ankomstkommun. Varje gång jag flyttat har jag fått vänta i månader på att få börja skolan. På ett år fick jag bara gå i skolan i åtta månader. Därför fick jag börja lära mig svenska i skolan först sommaren 2016. Jag tyckte allt var svårt på olika sätt. Först bodde vi alla fem i en liten lägenhet i en förort som vi hyrde i andra hand av min morbror. Varje månad krävde min morbror oss på de pengar vi fick för hyra från Migrationsverket. Det var mycket pengar för en liten lägenhet. Det var äckligt där och fullt av insekter. Dessutom hade min morbror kvar alla sina saker så vi hade väldigt ont om plats. Jag var orolig för både min skola och hur vi bodde och jag sov inte. Ibland orkade jag inte gå till skolan.

I oktober 2016 fick jag, min mamma, min storasyster och min systerdotter permanent uppehållstillstånd i Sverige. Min storebror fick inget svar då. Jag hamnade i bråk med min morbror flera gånger. Han slog mig och slängde ibland ut mig ur lägenheten. Till slut slängde han ut oss allihop. Eftersom vi måste ha någonstans att bo blev vi tillfälligt flyttade till ett av Migrationsverkets ankomstboenden en bit utanför stan. På ankomstboendet fick hela familjen bo tillsammans med några andra i ett litet rum. Flera av rummen på boendet var stängda eftersom de sanerade mot väggloss.

Jag vet ingenting om vad som ska hända mig. Vi kan troligtvis inte bo kvar där vi bor nu om vi inte hittar ett eget boende, men det är svårt. Jag vill verkligen inte lämna min skola och flytta igen. Jag trivs jättebra på skolan där jag hann gå i två och en halv månad innan sommarlovet. Om vi måste flytta till en annan stad måste jag vänta igen på att få börja i en ny skola. Jag fortsätter att gå i skolan men ibland orkar jag bara gå ett par dagar i veckan. Jag har alltid huvudvärk och sover väldigt lite, så jag orkar inte mer. Efter att vi blev flyttade till ankomstboendet tar det nästa två timmar för mig att åka till skolan.

3.9 Om Ashkan

Ashkan växte upp på den afghanska landsbygden och kom till Sverige strax före sin 17-årsdag på hösten 2015. Han placerades på ett HVB-hem med engagerad personal. Ashkan tränar MMA (Mixed Martial Arts) vilket han också tränade i Afghanistan och också deltog i tävlingar.

Ashkan fick avslag på sin asylansökan i början av hösten 2016. Han blev mycket nedstämd efter det och drog sig undan i skolan och från kompisar. Så småningom slutade han också att delta i studien. Hans offentliga biträde hjälpte honom att överklaga beslutet. Strax därefter fyllde Ashkan 18 år och flyttades därmed omedelbart till ett av Migrationsverkets boende för vuxna i en annan kommun. Det var otryggt på det nya boendet och han var tvungen att avbryta sin skolgång för att det var så långt att åka. Tack vare den engagerade personalen på HVB-boendet som lyckades hitta en bostad till honom i anvisningskommunen kunde han återvända och fortsätta skolan. I och med att Ashkan avbröt sin medverkan i studien vet vi inte hur det har gått för honom.

3.10 Om Tariq

Tariq flydde från Syrien tillsammans med sin mamma och sina syskon. Han kom hit när han var 15 år. Han bodde tillsammans med sin familj hos släktingar i en trerumslägenhet där det redan bodde sex personer. I skolan gillade Tariq matematik men inte svenska. Det var mycket rörigt på hans skola eftersom nya ungdomar började hela tiden. Barn och ungdomar flyttades mellan vistelsekommun och anvisningskommun, vilket gjorde att skolans personal inte alltid hade koll på vilka elever som skulle vara i skolan. Vid ett tillfälle berättade Tariq att hans lärare hade trott att han hade slutat när han inte kom till skolan. Han hade behövt stanna hemma eftersom han inte kunde sova några nätter. Efter två månader i pilotstudien avslutade Tariq sitt deltagande i studien.

3.11 Om Omid

Omid kom till Sverige från Afghanistan när han var 16 år tillsammans med sin bror. På vägen till Sverige hamnade de i ett tillfälligt flyktingläger som låg i ett grekiskt fängelse. Omid och hans bror bor tillsammans med sin syster som anlänt tidigare. Han tycker mycket om att dansa och spela fotboll, men har hjärtfel och därför också dålig hälsa. Han har behövt sjukhusvård under en längre tid och har inte kunnat gå i skolan. I samband med detta slutade Omid att medverka i studien och slutade till sist att höra av sig.

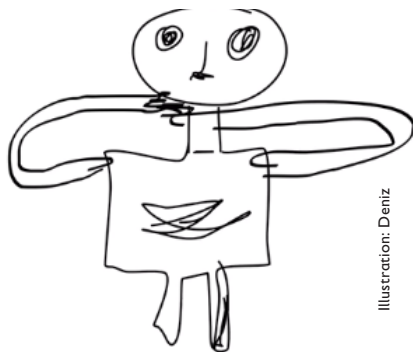

Illustration: Deniz

Jag kunde inte känna någonting först, men efter två månader kom alla känslor.

22. De medverkande ungdomarnas texter, liksom citaten i kapitlen längre fram, är korrekturlästa eftersom vi alla vill att deras åsikter och erfarenheter ska höras och inte störas av ev. språkfel. Vi har sedan gått igenom berättelserna med ungdomarna så att de har kunnat lägga till eller dra ifrån något.

23. Samtliga namn som används i studien är fingerade. En del av ungdomarna har själva valt sitt fingerade namn, medan andra låt forskningsassistenterna och/eller projektledarna göra det.

24. Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752.

4. Rättigheter i praktiken – centrala teman i deltagarnas liv

Asylsökande barn och ungdomar upp till 18 år har fler rättigheter än asylsökande vuxna. Ensamkommande asylsökande barn och unga har särskilda rättigheter till stöd från god man och socialsekreterare eftersom de inte har förälder eller annan vårdnadshavare med sig. De har dessutom rätt till ett juridiskt ombud, medan vuxna och barn i familj bara tilldelas detta vid behov²⁵.

Till skillnad från vuxna²⁶ så har asylsökande barn samma rätt till hälso- och sjukvård som andra minderåriga. De har också rätt till utbildning och språkundervisning under asyltiden²⁷ men de har inte skolplikt. Ansvaret för ensamkommande asylsökande barn och ungdomar ligger på kommunerna som i sin tur får ersättning per barn från staten via Migrationsverket.

Ekonomisk ersättning

Asylsökande ensamkommande barn och ungdomar har rätt till samma dagersättning som vuxna personer (ca 720 kronor per månad), oavsett om kommunen har placerat dem i familjehem, nätverkshem²⁸ eller HVB-hem. Detta ska täcka kostnader för kläder, skor, fritidsaktiviteter, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror, utgifter för hälso- och sjukvård, tandvård samt läkemedel. De har rätt att ansöka om särskilt bidrag om det finns ett angeläget behov som inte rymms inom dagersättningen, men då ska behovet vara mycket stort. Det kan till exempel röra sig om kostnader för vinterkläder, glasögon, kosttillskott eller olika hjälpmedel. Hur stor del av månadsbidraget som ska gå till vad regleras inte, utan endast vilka kostnader som ska täckas. Hur stor del som ska betalas ut i fickpeng och hur stor del av ersättningen som familjehemmet administrerar beslutas i samråd med god man²⁹.

4.1 Stödpersoner

Samtliga deltagare i studien kom till Sverige före sin 18-årsdag och fick så småningom socialsekreterare, god man, offentligt biträde och eventuellt kontaktperson på familjehemmet eller på ett Hem för vård och boende (HBV), beroende på placering.

Oklarheter, missförstånd eller felaktigheter om respektive stödperson och dennes funktion har varit ett återkommande tema under hela studien. Det har funnits stora skillnader i vilken hjälp deltagarna har fått och hur väl stödpersonerna kunnat ge dem information som de förstår om deras asylprocesser.

I beskrivningen av samtliga stödpersoners roll nämns vikten av samarbete mellan boende, skola, socialförvaltning och god man. Framförallt ska både socialsekreteraren och god man ansvara för att det finns ett fungerande samarbete mellan de myndighetspersoner som har ansvar för olika delar av barnets liv; personal på HVB-hem, familjehem, skolpersonal, sjukvården m.fl. och att detta samarbete sker med barnet i fokus. Det framgår tydligt att detta samarbete inte har fungerat för flera av deltagarna.

När vi frågade familjehemmet om hjälp sa de att vi skulle fråga god man, och god man sa att vi skulle prata med socialen. Det var som en triangel.

Rashid

4.1.1 God man

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) skriver på sin hemsida att ”Den gode mannen fungerar som en spindel i nätet och ska se till att barnet får en bra första tid i Sverige”.³⁰ En god mans uppgift är att träda in i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe. Det betyder att denne har rätt att bestämma i alla frågor som rör barnets personliga, ekonomiska och rättsliga angelägenheter. I praktiken innebär det till exempel att se till att barnen får det stöd de behöver under sin första tid i Sverige, att de har ett fungerande och anpassat boende, att de får hälso- och sjukvård samt hjälp i kontakt med myndigheter som socialtjänst, Migrationsverket och skolan.

Vissa av ungdomarna har god kontakt med sina gode män vilket också påverkar deras hälsa positivt. Saman berättar att hans gode man alltid ställer upp. ”Hon är som min mormor. Hon kallar mig sin pojke/son”, berättar han och understryker att han känner sig omtyckt av henne. Parastoo tycker också att kontakten fungerar bra. ”Vi har bra kontakt. Om jag inte har ringt på ett tag så ringer hon upp och frågar hur det är med mig och om jag behöver något. Hon svarar alltid när jag ringer” berättar hon.

För andra har kontakten med god man fungerat sämre. Några av deltagarna beskriver hur deras gode män knappt varit närvarande. De svarar inte i telefon och ringer inte och frågar hur ungdomarna mår. Armin berättar hur hans gode man ringde en dag och berättade att han var på semester och inte skulle komma tillbaka förrän om två månader. ”God man svarar inte så bra. Jag ringer honom ofta men han svarar inte. I somras svarade han inte på två månader för han sa att han hade sommarlov.” Rashid berättar hur han bett sin gode man om hjälp för att boka tid hos läkare men fått till svar att det inte hörde till arbetsbeskrivningen.

Ingen av deltagarna har haft riktigt klart för sig vem de ska vända sig till. Detta gäller särskilt under asylprocessen, där det finns ytterligare en person inblandad – det offentliga biträdet.

Efter en månad i Sverige fick jag en god man. Jag är inte nöjd med honom. Han lade över mycket ansvar på min faster och tyckte att hon skulle hjälpa mig. Men hon har ju fem barn att ta hand om. Det går inte.

Manish

4.1.2 Socialsekreterare

Socialsekreteraren har som uppgift att tillgodose att barnets behov blir utrett och uppmärksammat, att insatser sker och följs upp. Utgångspunkten är bland annat socialtjänstlagen³¹, lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)³², föräldrabalken³³ och förvaltningslagen³⁴ som gäller för alla barn som vistas i Sverige och är föremål för insatser via socialtjänsten.³⁵

En socialsekreterare i ankomstkommunen får ansvar för en första utredning och att ordna ett boende medan barnet väntar på att Migrationsverket bestämmer vilken kommun som ska få det långsiktiga ansvaret. Om det finns en släkting eller annan närstående i landet anvisar Migrationsverket barnet i första hand till den kommun där släktingen bor.

När ett barn placeras i en så kallad anvisningskommun ska denna kommun ansvara för att följa upp barnets hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till närstående.³⁶ Då avslutas den första utredningen och en socialsekreterare i den nya kommunen inleder en ny utredning.³⁷ Inledningsvis ordnas också ett tillfälligt boende, oftast i HVB-hem eller hos släktingar. Därefter fortsätter utredningen för att ta reda på vilken form av långsiktigt boende som är bäst utifrån det enskilda barnets behov samt vilka eventuella insatser som kan behövas. Utredningen ska vara slutförd senast inom fyra månader och ske i dialog med barnet och med god man.

Deltagarna berättade sällan om sin socialsekreterare, men när de gjorde det var det oftast för att de vänt sig till dem då de fått problem med boende, god man och/eller särskild vårdnadshavare.

Forskningsassistent: – Har du försökt få kontakt med socialtjänsten än (ang. flytt till eget boende)?

Manish: – Ja, jag har hört av mig men hon har inte svarat. Min vårdnadshavare³⁸ har inte heller svarat.

Forskningsassistent: – Har du haft mycket kontakt med vårdnadshavaren?

Manish: – Nej, [skratt] han ringer inte tillbaka. Jag undrar vad som händer med mina papper och mina familjepapper. Jag vill ha hjälp men han svarar inte.

Manish

Rashid talar gott om sin socialsekreterare. Han säger att hon är snäll och att han vågar berätta om saker som han inte skulle våga säga till någon annan.

Kvinnan som vi bor hos sa "svenska människor tycker inte om er, de gillar inte afghanska människor." Jag trodde att hon menade alla de som har mörkt hår, men hon sa "nej, bara afghanska människor." Dunya och jag blev jätteledsna.

Jag sa det till min socialsekreterare och hon sa att det inte är sant. Kanske finns det några rasister men det är inte sant att hela samhället säger så.

Rashid

Parastoo visste inte vem som var hennes socialsekreterare förrän en morgon när hon hade bott på ett HVB-hem i två månader. Då kom en kvinna dit som Parastoo tyckte var snäll och som hjälpte henne att flytta till ett familjehem.

De på boendet sa "det här är din socialsekreterare" och jag sade, "vad är socialsekreterare?" Först förstod jag inte vad hon jobbade med men sen förstod jag.

Parastoo

Saman och hans bröder som efter två veckor fick familjehemsplacering i samma familj som sin storebror, har haft mycket lite att berätta om sin socialsekreterare. Den enda gången han har nämnt socialtjänsten var då de informerade om 18-årsdagen.

Jag har haft två möten med socialen, de berättade att när man är 18 så har man inte någon god man utan måste klara sig själv.

Saman

4.1.3 Hemmiljö

Familjehem och HVB-hem har ansvar för den dagliga omvårdnaden och tillsynen av barnet. Oavsett boendeform slår socialtjänstlagen³⁹ fast att barnen ska få god omvårdnad, lämplig utbildning samt tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård och optiker.

HVB är en verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i samband med boendet. När ett HVB-hem tar emot ensamkommande barn är syftet att ge dem omvårdnad, stöd och fostran. Familjehem är vanliga familjer som tar hand om barn och ungdomar som inte kan bo hos sina föräldrar. Ekonomisk ersättning utgår till de familjer som tar emot barn. Det är socialnämnden som är ytterst ansvarig för barnens placering, oavsett om de placeras i HVB eller familjehem.⁴⁰ Enligt Socialstyrelsens allmänna råd⁴¹ ska varje potentiellt familjehem utredas av Socialnämnden. Det som ska bedömas är hemmets allmänna förutsättningar att kunna erbjuda vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet, och specifikt för att kunna tillgodose de behov det barn som är i åtanke för placeringen har.

Familjehemsutredningen ska ta reda på om familjen har;

- tid och engagemang för uppdraget,
- en stabil social situation,
- goda inbördes relationer, samt
- tillgång till ett stödjande nätverk.

I de allmänna råden framgår också att den tilltänkta familjehemsföräldrarnas personliga förutsättningar, egenskaper och omsorgsförmåga ska utredas, framför allt om han/hon:

- är mogen och känslomässigt tillgänglig,
- har den hälsa, psykiska stabilitet och uthållighet som krävs för uppdraget,
- har kunskap, erfarenhet och förmåga att ge den omsorg och vägledning som ett barn eller en ung person behöver,

samt hur han/hon ställer sig till att:

- stödja barnet i kontakten med närstående,
- bidra till att barnets behov av hälso- och sjukvård och tandvård tillgodoses,
- stödja barnet i skolarbetet och informera sig om studiesituationen,
- fortsätta ha kontakt med barnet eller den unge även sedan placeringen i familjehemmet har upphört.

När barnen skrivits upp i ålder har de inte längre rätt till god man eller socialsekreterare utan har bara rätt till bostad på ett av Migrationsverkets asylboenden. Undantagsfall är om särskilda skäl föreligger för annan typ av vård, vilket i så fall Socialtjänsten måste utreda i varje enskilt ärende.

Boendesituationen och kvaliteten på boendet är mycket viktig för alla barn, men har sett olika ut för deltagarna i studien. Flera av dem har bott på minst tre olika boenden. De som upplevt sig välkomna och omhändertagna på sitt boende har känt sig trygga, trots osäkerheten kring asylprocessen, till skillnad från dem som på grund av oron kring boendet känt sig mer uppgivna.

Ungdomarna på HVB-boendena har olika erfarenheter. Ibland beror trivseln på vilka andra som bor på där, eller vilka som måste flytta därifrån. I den mån ungdomarna har nämnt personalen så har det varit i positiva ordalag.

När jag var på boendet försökte jag hela tiden att få det att kännas som en familj, men det gick aldrig riktigt.

Deniz

Armin trivdes inte i något av de HVB-boenden han placerats i. De var inte dåliga, men han tycker att familjehem hade varit bättre. HVB-hemmet kändes helt enkelt inte som ett hem. Han tycker att de flesta av de andra ungdomarna och personalen är snälla men han känner ingen samhörighet med dem. Boendet är mer ett ställe dit han kommer för att sova. Eftersom Armin har fått sin ålder uppskriven vet han inte hur länge han kommer att få stanna kvar på boendet, i skolan eller i kommunen. Olika regler och rutiner gäller inom olika kommuner och stadsdelar.

Manish tycker att personalen på boendet är jättebra, men hon har blivit trött på att bara bo tillsammans med pojkar.

Som en tjej vill man inte bara vara med killar. Dom är jättebra men jag vill inte vara med dom hela tiden.

Manish

Jamal har bott hos sin syster och hennes fem barn sedan han kom. Han tycker det är bra att han har släktingar i Sverige men tycker samtidigt att det är trångt och att det är svårt att plugga hemma. Han kommer efter i sin språkutveckling eftersom de bara talar oromo hemma.

Jag försöker prata svenska hemma med min syster, men hon vill inte. Hon vill prata oromo med sina barn så att de inte ska glömma det.

Jamal

De deltagare som har bott i familjehem har mycket olika erfarenheter. Rashid och hans flickvän Dunya hade otur med båda sina familjehemsplaceringar.

Vi hade mycket problem [i den första familjen] med fickpengar och mat. Den sista dagen bråkade han som vi bodde hos och sa till oss att gå därifrån. Vi gick därifrån mitt i natten i 20 minusgrader. Vi gick till ett boende där jag hade klasskompisar. Där fick vi stanna.

Rashid

Familjehemsföräldrarna i den andra placeringen har skött mat och fickpengar bättre, men i övrigt har ungdomarna inte fått hjälp med saker de behövt, som exempelvis att boka tid hos psykolog.

För åtta månader sen när socialen var hos familjehemmet påpekade de att Dunya behöver psykologstöd, och att familjehemmet borde hjälpa henne att boka tid. Socialen sa till dem igen att de måste fixa psykolog till Dunya. Det hände ingenting. Sen gick Dunya till en psykolog på skolan. Hon var så ledsen. Psykologen på skolan ringde till familjehemmet och sa att Dunya behöver mer psykologhjälp och att de måste hjälpa henne att få en tid. Familjehemmet ville inte boka tid då heller.

Rashid

För Parastoo har känslorna inför att bo i sitt familjehem gått upp och ner. Efter några dagar i det nya hemmet började hon prata mer och mer med familjehemsmamman.

Hon gör ingen skillnad på sina egna barn. Allt är rättvist. Mamman hjälper till väldigt mycket. I slutet av sommaren mädde jag väldigt dåligt. [...] men min familjemamma såg till så att jag fick träffa en psykolog.

Parastoo

Efter knappt ett år i familjehemmet har dock Parastoo börjat känna sig som en gäst istället för en familjemedlem. Hon vet inte riktigt varför men det är någonting som inte känns lika bra som förut. Situationen har förändrats då en annan vuxen med barn har flyttat in, något som i sin tur gjorde att familjen var tvungen att flytta till ett större boende. Förändringarna gör Parastoo orolig.

Andra har bra eller mycket bra erfarenheter av sina familjehem. Saman är glad att han och hans två yngre bröder får bo i det familjehem där hans storebror redan bodde när de kom till Sverige. De bor i ett åttarumshus i en finare del av stan och han har bott där nästan ända från början. Saman tycker det går bra och att familjehemsföräldrarna är jättesnälla.

Efter att Deniz fick besked om uppehållstillstånd flyttade han från sitt HVB-hem till en familj han hade lärt känna under tiden i Sverige. Deniz blev tillfrågad om han ville flytta in hos dem, och när familjen blivit godkänd för familjehemsplacering kunde han flytta dit.

Jag har berättat om allt som hände med mig för dem. Jag tror att de kan allt om mig nu. [...] Nu känns det som min familj, mitt hem. De hjälper mig. När de ser att jag är lite ledsen så pratar de med mig och hjälper mig. Man känner verkligen att man har en familj. [...] Pappan är jätteduktig på matte, han har hjälpt mig mycket faktiskt. Jag är också bra på matte, men jag fick mitt betyg på grund av honom.

Deniz

Nasim å sin sida berättar om boendeförhållanden som varit undermåliga. Eftersom det var trångt att bo sex personer i ett rum på ankomstboendet tackade Nasims familj ja till en äldre släktings erbjudande om att de skulle bo i hans lägenhet istället. Nasims familj betalade allt de fick från Migrationsverket i hyra, trots att lägenheten var trångbodd och full av ohyra. Efter mycket bråk och misshandel som drabbade Nasim bestämde släktingen att familjen inte skulle få bo kvar. De tvingades då att tillfälligt flytta tillbaka till ankomstboendet. Där var en avdelning stängd för sanering mot väggloss. Nasim berättar att han vaknade en natt av att polisen gjorde razzia. Han antog att det rörde sig om droger men de fick ingen information om vad som hade hänt.

4.1.4 Samlade rekommendationer

Särskild barnkompetens

- Samtliga aktörer som möter och arbetar med barn ska ha särskild kompetens och utbildning för att möta barn och fatta beslut som berör barn. Detta gäller exempelvis asylhandläggare, boendepersonal, gode män, offentliga biträden, socialsekreterare och tolk.

Information ska vara tillgänglig och lätt att förstå

- Tydlig information om den gode mannen och socialsekreterarens roll behöver tas fram nationellt. Det gäller både information som riktar sig till stödpersoner och information som riktar sig till barnen och ungdomarna på deras första språk (modersmål). Informationen ska även vara tillgänglig för allmänheten.

Klagomekanism

- Barnen ska få information om vem de kan vända sig till om de har synpunkter på sin gode man eller socialsekreterare. Det måste finnas tydlig vägledning om hur och till vem barnen och ungdomarna kan klaga om myndighetspersonerna inte följer sitt uppdrag eller om de inte kommer överens med dem. Det ska även tydligt framgå vad ett klagomål innebär och om det ger några eventuella konsekvenser.

Uppföljning och utbildning av gode män

- Överförmyndaren bör följa upp kvaliteten på det arbete som de gode männen utför genom att regelbundet kontakta barnen och ungdomarna för att undersöka hur de upplever stödet från sin gode man. De bör även erbjuda handledning och utbildning till de gode männen.

Barn i nätverkshem

- Socialstyrelsen bör uppmärksamma de särskilda behov som barn i nätverkshem kan ha. Det behövs även nya specifika riktlinjer, system och metoder för utredning och uppföljning av familjehem och nätverkshem.

Nationella riktlinjer för utbildning av familjehem/nätverkshem

- Kommunernas socialtjänster bör erbjuda samma utbildning och stöd till alla familjehem och nätverkshem. Stödet till familjehemmen bör vara likvärdigt mellan kommuner för att alla barn ska få samma stöd.

Utbildning i traumamedveten omsorg

- Familjehemsföräldrar, nätverkshemsföräldrar samt boendepersonal bör utbildas i bemötande av unga som varit med om traumatiska händelser ⁴².

Barn som fyller 18 år eller som skrivs upp i ålder

- Barn som blir uppskrivna i ålder till 18 år bör få behålla sin gode man tills dess en eventuell överklagandeprocess har avslutats. Vid överklagan av ett beslut om avslag prövas åldern igen och ungdomen kan då återfå sin ursprungligen uppgivna ålder. Ungdomen bör även få fortsatt stöd av socialsekreterare och antingen få bo kvar i sitt boende/familjehem eller flyttas till ett stödboende om detta är lämpligare.

När vi frågade familjehemmet om hjälp sa de att vi skulle fråga god man, och god man sa att vi skulle prata med socialen. Det var som en triangel.

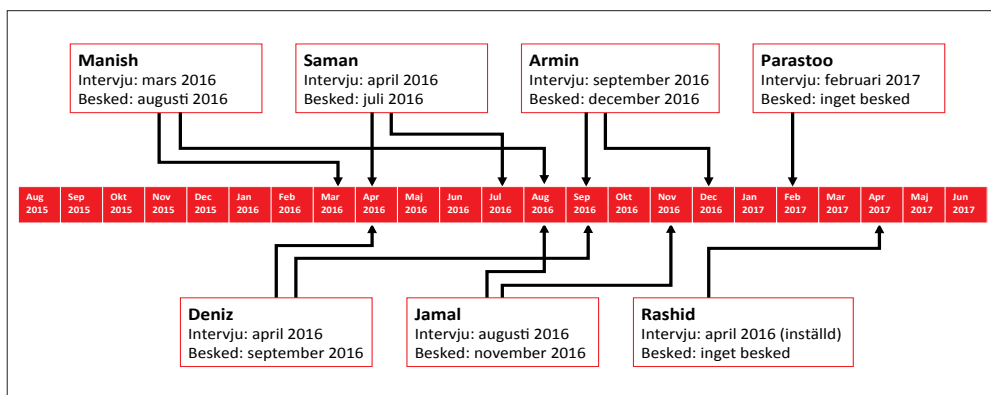
Rashid

4.2 Asylprocessen

Det avgörande beslut som kommer att bestämma ungdomarnas framtid är ett viktigt tema som de ofta återkommer till i sina berättelser. Det här avsnittet tar upp hur deras situation som asylsökande varit och hur de har upplevt den.

När ungdomarna inledde sitt deltagande i studien befann de sig i någon fas av asylprocessen. Hur lång tid den har tagit har varierat stort mellan ungdomarna och några av dem väntade ännu vid studiens slut på sitt första besked.

Situationen förändrades på olika sätt för deltagarna under studiens gång. Nasim som kom tillsammans med sin familj till Sverige fick permanent uppehållstillstånd redan under pilotstudien. Deniz, Manish och Saman hade redan haft asylsamtal när pilotstudien började i juli 2016. De fick permanent uppehållstillstånd några månader senare. Parastoo blev kallad till sitt första asylsamtal i februari 2017, medan Rashid fick vänta på sin kallelse till april 2017. Tariq, Armin och Jamal fick avslag på sina asylansökningar kring årsskiftet 2016 – 2017. De har samtliga valt att överklaga beslutet och försöker nu få reda på hur processen framskrider. Manish och Deniz försöker få återförenas med sina familjer i Sverige.

Deltagarna i studien har mycket olika erfarenheter av asylprocessen. Det finns ändå många likheter i deras berättelser om hur asylprocessen påverkat deras liv. Framför allt återkommer alla till den ständiga svåra väntan på att få veta vad som kommer att hända med dem.

4.2.1 Registrering av asylansökan

Det första steget i asylprocessen togs när deltagarna fick sina asylansökningar registrerade hos Migrationsverket. De flesta vill berätta om detta centrala tillfälle. För en del var registreringen problematisk medan andra upplevde den som ett tillfälle präglad av trygghet och gott bemötande. Några av deltagarna minns knappt vad som hände eller hur det gick till. För dem hörde registreringen ihop med flykten och var därför en del av en period de helst ville lägga bakom sig.

Manish möttes upp av sin faster och kusin redan vid registreringstillfället. Fastern hade då bott i Sverige i två månader medan kusinen hade bott här i två år. Manish

berättar att det inte fanns någon tolk med vid registreringen. Istället fick hennes kusin tolka. Manish tyckte att det var konstigt eftersom hon visste att kusinen inte kunde tillräckligt bra svenska och dessutom behövde ta ledigt från skolan för att hjälpa henne den dagen.

Min faster var med vid registreringen, hon hade då bott i Sverige i två månader. Det var ingen tolk med på första mötet med Migrationsverket. De tyckte att min faster kunde hjälpa till att tolka men hon kunde inte mycket svenska.

Manish

Saman talade varken svenska eller engelska när han kom till Sverige. Det kändes därför väldigt bra när han och hans yngre bröder vid ankomsten träffade en polis som talade farsi. Polisen hjälpte Saman och hans bröder att ta sig till Migrationsverket där de fick berätta vilka de var och var de kom ifrån, och de registrerades efter bara någon timme. Saman tyckte att dessa inledande kontakter fungerade bra.

När Parastoo kom till Sverige var hon på Migrationsverket två gånger för att få sin ansökan registrerad. Hon har svårt att minnas vad som hände eftersom hon mådde väldigt psykiskt dåligt vid ankomsten. Parastoo fick hjälp att fylla i uppgifter om sig själv. Något gick dock fel, för när hon var där andra gången frågade handläggaren om en syster som han påstod att Parastoo hade kommit tillsammans med, och ställde frågor om Afghanistan där han hävdade att Parastoo bott innan flykten. Parastoo blev anklagad för att ljuga, men efter ett tag visade det sig att Migrationsverket hade blandat ihop hennes ärende med ett annat. Parastoo blev ledsen över att inte blivit trodd.

De frågade om en syster som jag skulle ha kommit med. Men jag hade ju inte kommit hit med någon syster. De sa att jag ljög eftersom jag inte kunde svara på frågor om Afghanistan. Men allt jag minns från Afghanistan har mina föräldrar berättat för mig. Jag är uppvuxen i Iran. I början blev jag ledsen, sen blev det lättare. Det har varit så hela livet. I Iran har jag alltid blivit behandlad annorlunda. Man kan inte göra någonting utan ID-kort. Men mamma har alltid pratat om att alla människor är lika. Kvinnan på Migrationsverket verkade inte tycka det.

Parastoo

Jamal och Armin blev uppskrivna i ålder av Migrationsverket och förlorade därmed sina gode män. Trots att kontakten i flera fall inte har fungerat bra innebär ändå förlusten av god man att dessa ungdomar förlorade den vuxenkontakt som hade kontakt med både advokat och Migrationsverket och som ibland hjälpte dem att få information om vad som sker i deras ärenden. I brist på information från myndighetshåll har Jamal, Armin och även andra deltagare försökt få veta vad som händer via familj, vänner och information på internet. Det har ofta lett till att felaktigheter har spridits genom rykten. Informationsbristen har också fört med sig en känsla av att ingen av dem som inte redan har fått uppehållstillstånd kommer att få stanna i Sverige.

4.2.2 Asylutredningen

När Parastoo fick tid för asylsamtal på Migrationsverket hade det gått 18 månader sedan hon registrerades som asylsökande. Under sitt samtal sa hon till handläggaren att det var mycket svårt för henne att prata om tiden i Iran och hur det kom sig att hon flydde till Sverige. Handläggaren accepterade att de inte pratade om flykten eller

anledningarna till den under samtalet. De bestämde att de skulle återkomma till det längre fram. Istället pratade de om en eventuell medicinsk åldersbedömning.

Efter asylsamtalet pratade Parastoo med sin gode man som sa att det är viktigt att Parastoo berättar om sina asylskäl vid nästa samtal, annars skickar Migrationsverket henne till Afghanistan. Tanken på att berätta om asylskälen är så skrämmande att Parastoo säger att hon kanske hellre återkallar sin asylansökan och låter sig skickas till Afghanistan trots att hennes familj bor i Iran. Parastoo har försökt glömma händelserna som orsakade flykten och även upplevelserna från själva flykten. Med stöd av psykolog och familjehemmet har hon kunnat hantera sina känslor men allt revs upp efter asylsamtalet.

Varken Parastoo eller hennes gode man vet när hon kommer att bli kallad till nästa asylsamtal, men det kan ta tid. Hon mår dåligt igen och tänker på de saker som hon så länge försökt förtränga. Familjehemsmamman är orolig för henne. Om Parastoo får stanna skulle hon kunna fokusera på sina studier, skaffa sig en utbildning och ett jobb. Men som situationen ser ut nu har hon svårt att motivera sig för skolan, eller att ens hålla kontakten med sina vänner. Parastoo är rädd att hon inte orkar. Processen har redan tagit så lång tid och hon mår så fruktansvärt dåligt.

Det är så jobbigt att leva med den här stressen. Det var inte mitt val att komma hit. [...] Jag har ont i huvudet hela tiden för jag tänker på saker jag inte vill tänka på.

Parastoo

Manish blev frustrerad över de frågor hon fick under sitt asylsamtal. De var svåra att svara på tycker hon. Det var frågor som "Hur många vägar finns det i ditt hemland?" och "Hur många affärer finns det i din stad?". Hon undrar om någon i Sverige hade kunnat svara på sådana frågor? Armin tycker också att frågorna under asylsamtalet många gånger var märkliga. Som exempelvis: "Var fotbollen som ni spelade med gjord av plast eller läder?". Deniz berättade ingående om hur han svarade på frågan "Om vi hade varit i byn där du bodde och du skulle ta oss till staden, hur skulle du göra då?"

Jag fick rita vad det fanns för vägar. Från mitt hem till byn är det typ 500 meter, sen kommer man till den stora vägen och så fortsätter man på den. Efter en kilometer kommer ett litet berg med massa svarta stenar och sen går man kanske 2 kilometer till, då kommer en stor sopstation där man slänger allting från hela staden nära vägen. Sen fortsätter man och så kommer en busstation.

Deniz

Jamal reagerade också på frågorna. Han tyckte de var konstiga. "De frågade till exempel om jag var gift", berättar han och visar att han inte förstår varför.

4.2.3 Tolk

Tolkens betydelse är avgörande under hela asylprocessen, särskilt i ärenden som innefattar barn och unga. Det är viktigt att den asylsökande känner sig trygg med tolken och att tolkningen görs korrekt. Det är även viktigt att tolkar som möter barn och unga besitter en särskild kompetens och erfarenhet av att prata med just den målgruppen. Samtliga deltagare har på ett eller annat sätt haft tillgång till tolk under asylsamtalet. Tolkningen har dock ofta varit problematisk. Antingen förstod de inte tolken eller så hörde de att tolken översatte fel.⁴³

Jamal som talar oromo har haft stora svårigheter att få tolk eftersom det finns så få oromo-tolkare i Sverige. Jamal har hört av andra att det är viktigt att själv kontrollera att tolkningen blir rätt. Det gör honom orolig eftersom hans svenska inte är så bra. Det faktum att asylsökande inte ska behöva behärska svenska för att garanteras en rättssäker asylutredning minskar inte Jamals oro då han hört vad andra har berättat. Vid asylsamtalen fick Jamal tolkning över telefon, dessutom på en annan dialekt än den han talade. De dialektala skillnaderna gjorde att han inte förstod så mycket av samtalen. När Jamal senare fick besked om avslag förstod han inte mer än att han blivit uppskriven i ålder. Det var oklart för Jamal varför han hade nekats asyl. Jamal har varit tvungen att förlita sig på bekanta som talar både oromo och svenska. De hjälper honom att ringa samtal till sin advokat och tidigare också till sin gode man.

Tillgång till tolk på sitt eget språk och som talar en begriplig dialekt har alltså varit en utmaning. I kallelsen till asylsamtalen såg Armin att Migrationsverket hade bokat en farsitalande tolk trots att hans själv talar dari. Eftersom han inte kände sig bekväm med farsi, bad Armin sin gode man att säga till Migrationsverket att han under asylsamtalen behövde en dari-tolk. Men när Armin kom till asylsamtalen hade det inte ändrats. Armin vet inte om hans gode man någonsin kontaktade Migrationsverket eller om det var Migrationsverket som inte bokade om tolken. Oavsett orsak genomfördes intervjun ändå på en dialekt som Armin särskilt bätt om att slippa.

Deniz intervju fick avbrytas och bokas om eftersom tolken inte översatt det Deniz berättade.

Det var jättebra att jag kan svenska, annars fattar man inte vad de pratar om. På den första intervjun förstod jag att utredaren märkte att tolken var dålig. Hon sa: "Killen pratar mycket och du översätter bara med några ord." Då sade tolken: "Han bara repeterar sin berättelse", men så var det inte. Det fick bli en ny intervju.

Deniz

Deniz tycker att han hade tur som lärt sig så pass mycket svenska att han märkte att tolken gjorde fel. Det var också tur att även handläggaren förstod att tolken inte gjorde sitt jobb.

Manish berättar att hon i början inte kunde bedöma hur tolken arbetade men att hon i takt med att hon lärde sig bättre svenska märkte att tolkarna ibland är dåliga och inte översätter vad hon säger.

Ibland är tolken dålig och säger fel saker. Det är bäst om de har någon som pratar kurdiska, men de säger att det är svårt att få tag i tolk. Hur svårt kan det vara?

Manish

4.2.4 Besked om uppehållstillstånd och familjeåterförening

Artikel 10. Ett barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats. Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt.

Barnkonventionen

Artikel 22. Ett barn på flykt har rätt till skydd och hjälp att hitta sina föräldrar.

Barnkonventionen

Deniz, Manish och Saman, som har fått uppehållstillstånd är förstås lättade över att de inte längre behöver vänta på besked. I början var de dock förvånade över att det inte kändes så mycket bättre som de hade förväntat sig. Istället har oron för framtiden blivit annorlunda.

Den där grejen med Migrationsverket slipper man tänka på nu, men det kommer alltid nya saker att tänka på. Det är det som är det svåraste. Jag tänker: "varför kom jag hit, om min familj inte får komma hit?" Det är en massa tankar fortfarande.

Deniz

Deniz berättar att han känner stor sympati för vänner som fortfarande är asylsökande eller har fått avslag. Det är därför svårt att glädjas åt sitt eget positiva besked.

Även när jag fick PUT så ville jag inte säga det till någon, jag ville inte att alla skulle få veta. Det var många ungdomar på boendet som hade fått avslag eller som inte hade fått besked. Jag tänkte på om jag var i deras situation, då kanske jag hade blivit ledsen av att höra att någon annan fick PUT.⁴⁴

Deniz

4.2.5 Avslag/överklagan

Armin fick avslag på sin asylansökan och blev uppskriven i ålder till 18 år eftersom Migrationsverket bedömde att han var så gammal. Han kunde heller inte få fram en giltig identitetshandling som visade något annat. Därmed förlorade han sin gode man och Armin måste sköta kontakten med advokaten själv vilket han tycker är svårt. Det offentliga biträdet svarar sällan i telefon, och om han gör det har Armin svårt att förstå informationen han får.

Jamal överklagade också beslutet om avslag. Han är orolig över att det tar lång tid att få besked, och saknar information om vad som sker i hans ärende. Jamal drar själv slutsatsen att han kommer att få avslag även på överklagandet. Han har hört att ett besked om beviljat uppehållstillstånd inte borde ta så lång tid utan bara två till tre månader. Jamal pratar mycket om sin situation med sin syster men hon vet inte något mer. Ibland ber han sin granne om hjälp att ringa till advokaten eftersom han själv har svårt att kommunicera på svenska när det gäller mer komplicerade saker. Jamal har även bett kuratorn på skolan att ringa advokaten tillsammans med honom, men advokaten svarade inte.

Avslagsbesked och rykten om andra som har fått avslag har påverkat samtliga deltagare, även dem som redan fått uppehållstillstånd. Deniz berättar att stämningen på hans boende blev allt värre i takt med att beskeden började komma.

Den sista tiden på boendet var det mycket problem, det var många ungdomar som försökte skada sig själva och så där... Många fick åka till sjukhus och polisen har kommit.

Deniz

4.2.6 Samlade rekommendationer

Information och insyn i asylprocessen

- Barn och ungdomar måste av Migrationsverket få tydlig och kontinuerlig information om sitt eget asylärende, om asylprocessen i stort och om vad som utgör skäl för asyl för barn. De bör även få information om asylpolitiken och vad lagstiftningen kan innebära för dem. Informationen måste vara anpassad till det enskilda barnets behov till exempel i fråga om ålder och språk.

Tidsgräns

- Det bör införas en borte gräns för hur lång väntetiden får vara mellan exempelvis registrering och första intervju samt mellan intervjun och asylbeskedet. Det gäller alla delar i asylprocessen. Barnärenden bör ha företrädare.

Förberedelse inför asylutredning

- Barnen bör ha rätt att få träffa sitt offentliga biträde före asylutredningen för att bättre kunna förbereda sig inför det som kommer att hända och och få ställa frågor om vad som troligen kommer att tas upp under asylintervjun.

Barnspecifik kunskap hos utredare

- Utredare på Migrationsverket som handlägger barn behöver ha särskild barnkompetens i fråga om asylrätt. De behöver känna till barnspecifika skäl för förföljelse, ha erfarenhet av att utreda barns egna asylskäl och använda sig av barnspecifik landinformation.

Göra det möjligt för barn och unga att förstå utredningen

- Handläggarna bör förklara varför de ställer olika frågor om hemvist, familj eller olika tidpunkter för händelser. På det viset kan barnet lättare förstå processen och anledningen till frågor som för dem ibland kan tyckas ovidkommande. Exempelvis kan handläggaren förklara att "vi frågar om hur du reser från din stad för att kunna se att du verkligen kommer därifrån". Detta skulle också göra det lättare för barnet att förstå vad som är viktigt att de inte utelämnar.

Kvalitetssäkrade tolkar

- Tolkarna behöver kvalitetskontrolleras i fråga om språkkompetens samt om de förstår tolkuppdraget. Om de asylsökandes berättelser inte översätts ordagrant är detta ett rättsosäkert moment i processen.

Åldersbedömningar

- Medicinska åldersbedömningar bör erbjudas när det råder tvivel om en persons ålder. Detta kan vara en del av bedömningen men den måste kompletteras med en bedömning av till exempel dokumentation från hemlandet och av personens psykosociala utveckling. Åldersbedömningar ska genomföras med respekt för barnets värdighet.

Överklagan av åldersbedömning

- Beslut om ålder måste gå att överklaga. I dagsläget kan en fastställd ålder inte överklagas separat utan endast i samband med överklagande av ett negativt beslut. Varje beslut om ålder bör därför kunna prövas i samband med åldersbedömningen. Ärenden som rör uppskrivning av ålder bör prioriteras i rätten.

4.3 Hälsa

Artikel 24. Varje barn har rätt till bra hälsa och rätt till sjukvård.

Barnkonventionen

Artikel 39. Ett barn som utsatts för övergrepp eller utnyttjande har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

Barnkonventionen

De flesta av deltagarna i studien har mått och mår fortfarande mycket dåligt. Framför allt psykiskt, men också fysiskt. Orsakerna är många och kan kopplas till upplevelser innan flykten, upplevelser under flykten samt den långa påfrestning som asylprocessen, med eventuellt överklagande, innebär för dem. Väntan på asylbeskedet, oron för dem som blev kvar samt det ständiga bollandet mellan myndigheter och/eller myndighetspersoner gör att ungdomarna lever under konstant stress och många känner stor uppgivenhet över sin situation.

4.3.1 Fysiska hälsoproblem

Samtliga ungdomar fick hälsoundersökningar i samband med ankomsten till Sverige. Deniz har stora problem med sin mage efter månaderna av svält som fånge hos IS/Daesh. Han har ofta ont i magen och ibland har han svårt att äta. Armin, Deniz, Jamal och Parastoo började arbeta före tio års ålder och har haft tungt arbete med långa arbetsdagar under flera år. Det har lett till permanenta arbetsskador.

När mamma skadade sig fick jag söka mig utanför hemmet för att hitta jobb. Det var bara jag som kunde jobba i vår familj. Först var det väldigt svårt att få jobb eftersom jag var så ung. Sen fick jag till sist jobb genom en bekant och lärde mig bland annat att sy byxor, och fick jobba lite här och där.

Parastoo

Rashid berättar hur han slitit ut hela kroppen och att hans arbete med att knyta mattor har gett honom försämrad syn.

Jag jobbade med att sy mattor av silke när jag var sju eller åtta år. Sen jobbade jag på fabrik från nio år. [...] Jag jobbade tills jag kom hit och hade ont i ryggen, händerna och fingrarna. Det är skönt att inte jobba nu, det är lättare.

Rashid

Armin oroar sig för att hans år som bilmekaniker ska ha gjort hans handleder grövre och att detta i sin tur kommer att påverka resultatet av en eventuell medicinsk åldersbedömning.

Deltagarna som har skador från flykten eller från det tidigare arbetslivet har ofta behövt söka vård. Då vissa av ungdomarna känt osäkerhet och rädsla inför vårdbesöken har de ibland ställt in eller flyttat fram besöken.

4.3.2 Att ”må dåligt” – psykiska hälsoproblem

Samtliga deltagare mår mer eller mindre dåligt. Framför allt mår de dåligt när de känner osäkerhet eller uppgivenhet inför framtiden. De flesta av ungdomarna har talat med kuratorer eller psykologer. Beroende på vilka vuxna ungdomarna haft runt sig har det tagit olika lång tid från det att de begärt att få träffa någon tills att

kontakten inlett. Möten har bokats in i skolan, med hjälp av god man, boende-personal eller, som i Rashids fall, med hjälp av vänner. Många gånger har detta fungerat dåligt. Nasim beskriver hur han försökte prata med vuxna på skolan om morbrodern som misshandlade honom och om hur själva bostaden var.

De sa att de ska försöka hitta en kurator till mig, men inget har hänt.

Om inte Migrationsverket kan hjälpa oss, hur ska då skolan kunna göra det?

Nasim

Saman beskriver hur mötet med psykolog hjälpte honom att må bättre. Parastoo kände också att samtalen med psykolog hjälpte, men eftersom hon av oklar anledning själv fick betala för behandlingen hade hon bara råd att träffa psykologen några gånger innan hon var tvungen att avsluta. Det är troligt att detta skedde eftersom det var lång kö till den offentliga vården. Inom ramen för studien har forsknings-assistenterna på olika sätt försökt ordna så att Parastoo kan få mer vård eftersom hon mår allt sämre. Psykologer på vårdcentraler som särskilt satsar på att ge stöd till personer som lider av post-traumatiskt stressyndrom vill dock att Parastoo själv ska ringa och boka tid för att visa att hon är "motiverad". Samtidigt har hon så pass stora sömnsvårigheter att hon har svårt att klara av de begränsade telefontiderna.

Det tog lång tid för både Rashid och Armin innan de över huvud taget uppsökte psykolog. Även om de mådde dåligt var rädslan över att ta mediciner stor och ledde till att de länge valde att hålla sina tankar för sig själva. För Rashid tog det över ett år innan han för första gången pratade med en psykolog. När Armin fick avslag på sin asylansökan kände han dock att han inte kunde hantera känslorna ensam och tog sig därför till en vårdcentral. På vårdcentralen sa de att de inte kunde ta emot honom. Efter att ha skickats fram och tillbaka mellan olika instanser under ett dygn hamnade han till slut åter på boendet, utan att ens ha fått berätta för någon varför han ville ha vård. Senare har han till slut fått kontakt med psykolog.

Manish har inte varit hos någon psykolog. Hon menar att det inte är någon idé. Hon frågar retoriskt "Om jag berättar, vad händer då? Hon [psykologen] kan inte ändra det som har hänt." Manish vill inte tala om det som har hänt, utan fokuserar framåt.

Första gången min bror blev ledsen så fick han ett utbrott i rummet som slutade med att polisen kom och hämtade honom. Han kom tillbaka klockan sex på morgonen och hade lugnat ner sig. Han hade fått tabletter. Han var fjorton år då. Jag vill inte reagera som han, då skulle vi bli galna.

Manish

Sömnsvårigheter

Samtliga deltagare har problem med att sova. De har varit med om många hemska upplevelser både hemma och under flykten. Sömnproblemen har för många blivit värre då oron ökat på grund utav funderingar över asylbeslut, avslag, den kommande artonårsdagen, risken för avvisning och om de fått dåliga nyheter om familjen. Några har blivit hjälpta av att gå till en psykolog. Exempelvis har Saman kunnat sova bättre efter psykologbesök.

För en del hjälper det dock inte. Armin har inte kunnat sova mer än tre till fyra timmar per natt under hela sin tid i Sverige. "Min psykolog säger att jag ska sova",

berättar han med ett skevt leende. Parastoo sover sämre och sämre, särskilt efter asylsamtalen då minnen hon har försökt förtränga revs upp. Hon berättar att hon ständigt drömmer mardrömmar och att hon ofta vaknar av att hon kramar sig själv så hårt så att hon får blåmärken på armarna.

Jag har många mardrömmar och är rädd för att sova. Psykologen trodde att tabletter skulle göra saker värre eftersom jag inte bara är rädd på natten. Min familjehemsmamma har sagt att jag ska äta yoghurt innan jag går och lägger mig, det blir man trött av.

Parastoo

Oro kring asylprocessen

En stor del av den oro deltagarna känner grundar sig i de frågetecken och de känslor asylprocessen ger upphov till. Många av ungdomarna väntar över ett år på asylsamtal och asylbesked, vissa väntar ännu längre. En eventuell överklagande-process innebär ännu längre väntetid.

Under asylsamtalen har några av deltagarna i studien upplevt att syftet med samtalen är avslöja dem som lögnare snarare än att lyssna på berättelserna om asylskälen.

I brist på information om vad som krävs för att beviljas asyl tar man ofta till sig av den information som sprids mellan kompisar och anhöriga på boenden och i skolan. På familjehemmen säger de en sak, på boendena en andra och på skolorna en tredje. Till en början tas ryktena på allvar men sedan menar de att man lär sig att det inte finns något mönster.

Asylbeskedet innebär att ungdomarna får veta om de får stanna i Sverige. Men det har också stor inverkan på den hjälp ungdomarna har rätt till. Då deltagare i studien fick avslag på asylansökan blev de också uppskrivna i ålder. Det innebär i sin tur att de inte längre har rätt till socialsekreterare och god man. För Jamal har detta varit särskilt problematiskt. Han hade svårigheter att kommunicera med myndigheter redan då han hade en god man. Situationen har inte underlättats av att behöva göra detta ensam.

Oro för familj och vänner

Samtliga medverkande ungdomar har beskrivit hur de oroar sig över familjemedlemmar och vänner som blivit kvar i hemlandet, att de ska drabbas av krig, våld, övergrepp eller sjukdomar. Deltagarna har mycket olika möjlighet att ha kontakt med sin familj. Manish pratar med sina anhöriga nästan dagligen, Deniz kan bara få tag på familjen ibland medan Saman inte har pratat med någon sina föräldrar och systrar sedan de kom bort ifrån varandra för två år sedan. Rashid förlorade kontakten med sin familj när han hade varit i Sverige i ca nio månader.

Jag har ingen kontakt med familjen. Det telefonnummer jag hade till dem är avstängt. Jag vet inte vad som har hänt, det är tio månader sedan jag pratade med dem sist.

Rashid

Manish och Deniz som har fått asyl försöker få igenom en familjeåterförening. Saman skulle också gärna vilja göra det men han vet inte var familjen finns.

Manish och Deniz är inte ännu medborgare i Sverige och har beviljats asyl som alternativt skyddsbehövande. Då krävs det att de kan visa upp sina syriska pass för att kunna starta familjeåterföreningsprocessen. Vare sig Manish eller Deniz har dock syriska pass och den syriska ambassaden tar lång tid på sig att handlägga deras passansökningar. Det har gått flera månader utan att de har fått sina pass. Både Manish och Deniz känner sig frustrerade och ledsna över att processen tar så lång tid. De vet inte vad som kommer att hända om de hinner fylla 18 innan processen med familjeåterförening inletts. Kommer de någonsin att kunna bo tillsammans med sina familjer igen?

Oro för vänner i liknande situation

Utöver oron för den egna situationen bekymrar sig även deltagarna i studien för hur deras vänner mår och vilka beslut som väntar dem. De får bevitna hur kompisar på asylboendet som får avslag samtidigt blir uppskrivna i ålder och genast flyttade till ett asylboende för vuxna på annan ort.

Armin berättar om en kompis som åkt till Frankrike efter att ha nekats asyl i Sverige. Han tycker det är jobbigt och är ledsen. Manish berättar om hur hon vaknat mitt i natten av att hennes rumskamrat fått ett utbrott och hämtas av polis. För ungdomarna är det mycket tungt att veta att de och deras vänner kan fara illa.

Diskriminering

Eftersom de flesta av de deltagande ungdomarna tillhör folkgrupper med erfarenhet av förföljelse och förtryck är upplevelsen av diskriminering och exkludering inte ny. Känslan av utanförskap har för många varit påtaglig redan i hemlandet och den har bara förstärkts då de ensamma eller i sällskap av familjen tvingats fly och bosätta sig i länder där det inte heller finns någon acceptans för den minoritet de tillhör.

Saman berättar hur han och hans pappa lyckades få jobb i Iran men att de på grund av sitt ursprung endast fick hälften av vad de andra arbetarna fick i lön. Rashid berättar att hans ursprung och utseende ledde till att vissa män tog sig rätten att behandla honom illa. Han beskriver bland annat hur han på väg till och från arbetet hotades med våld och att människor med hans bakgrund ofta behandlade dåligt. Flykten till Sverige var för många en flykt från detta. Men nu upplever de att samma attityd möter dem på andra sidan landgränserna, en erfarenhet som är tung att bära. De frågar sig hur det kommer sig att personer vill behandla andra illa och varför de själva behandlats som djur. De upptäckte snart att de fortsatte att vara "andra klassens" människor i Sverige, med färre rättigheter, och att de ibland utsattes för diskriminering och rasistiska tillmälen.

Föret kunde jag gå ut själv här men inte nu. Jag är rädd. Jag är rädd för att de ska slå mig. För fyra veckor sen var jag på bussen och bakom mig började någon prata om 'jävla svarthår.' Han slog mig. Eller inte slog, men han började knuffa mig. Men de andra som var på bussen skrek och han blev rädd.

Saman

En gång skulle jag gå på bussen och då puttade en kvinna mig. Hon sa nått elakt om att jag var nyanländ till sin dotter som stod bredvid.

Manish

4.3.3 Samlade rekommendationer

Barn som mår dåligt

- Såväl gode män som familjehemsföräldrar och boendepersonal bör ha den kunskap som behövs för att veta hur de kan hjälpa ett barn som mår psykiskt eller fysiskt dåligt. De måste veta hur de ska bemöta barnet, samt hur man ordnar med psykologisk/psykiatrisk/medicinsk hjälp när barnet behöver det. Detta gäller även för tandvård och optiker.

Tillgång till barn- och ungdomspsykiatri

- Barn- och ungdomspsykiatrien behöver förstärkas nationellt så att asylsökande barn och unga får den vård de har rätt till, oavsett var i landet de befinner sig.

Behandling för barn och unga som är traumatiserade

- Det behövs en särskild satsning på utbildning av personal inom barn- och ungdomspsykiatrien gällande bedömning och behandling av traumatiserade barn och unga.

4.4 Skola

Samtliga ungdomar gick i skolan när de inledde sitt deltagande i studien, oftast förberedelseklass eller språkintrödkution för vidare gymnasiektudier. Manish, Nasim och Tariq gick i ordinarie svensk högstadiektass. De flesta vill satsa på sin utbildning. Skolan ger många av dem en trygg plats och ett sammanhang och det är samtidigt ett ställe där de kan träffa kompisar och umgås.

4.4.1 Skolan som sammanhang

Skolan är alltså en viktig plats för deltagarna i studien, liksom för de flesta barn och unga. För dem som inte har trivts så bra i sitt boende har skolan blivit en särskilt trygg plats, inte minst tack vare de vuxenkontakter skolan gett med exempelvis lärare, kuratorer och sjuksystrar. Skolan är en central del av vardagen som skapar rutin och ger en möjlighet att fokusera på annat – inte minst på framtiden.

För ungdomar som kommer till Sverige i sena tonåren är det bråttom att hinna avsluta språkintrödkutionen och få grundskolekompetens med tillräckliga betyg för att kunna ta sig vidare till gymnasiet innan de fyller 20. I Sverige kan man börja på gymnasiet till och med det första kalenderhalvår det år man fyller 20 om man har uppehållstillstånd. Asylsökande får bara börja på gymnasiet tills det år de fyller 18.⁴⁵

I Jamals skola fanns det ingen annan som talade hans språk. Det gjorde det svårt för honom att lära sig svenska, men framför allt innebar det att han blev socialt isolerad eftersom eleverna pratade på sitt förstaspråk med varandra under rasterna.

Eftersom det inte fanns några boendeplatser tillgängliga för Nasims familj i kommunen fick han veta att de förmodligen skulle behöva flytta till en annan kommun. För Nasim kändes detta förödande eftersom han då skulle tvingas lämna sin skola, den enda plats där han känt sig någorlunda trygg. Detsamma gäller samtliga ungdomar i studien som så snart blir 18 år eller blivit uppskrivna i ålder troligtvis förflyttas till Migrationsverkets boenden. Om boendet ligger långt ifrån skolan blir det mycket svårt att fortsätta

skolgången. Dessutom har de ingen självklar rätt att få fortsätta att gå i skolan i en ny kommun. Det beror beror på den enskilda kommunens policy.

Armin berättar om en vän som blev tvungen att flytta till ett anläggningsboende där det långa avståndet och de glesa bussförbindelserna gjorde det omöjligt att fortsätta gå i skolan. Armin var mycket orolig över att detta skulle hända även honom. Det enda som var positivt, när han till sist förflyttades, var det faktum att han även efter flytten kunde gå kvar i sin skola.

Det är uppenbart att myndighetsdagen innebär en stor och abrupt förändring för just dessa ungdomar. Svenska unga vuxna brukar få en mycket mjukare övergång in i vuxenlivet. Till exempel har föräldrarna försörjningsansvar tills ungdomarna har gått ut gymnasiet, det ges i regel mildare straff för personer under 21 och det finns oftast speciella ungdomshandläggare på Arbetsförmedlingen och Socialtjänsten för ungdomar under 25.

4.4.2 Skola som utbildning

Artikel 28. Varje barn har rätt till utbildning.

Barnkonventionen

Artikel 29. Skolan ska hjälpa barnet att utvecklas och lära sig om mänskliga rättigheter.

Barnkonventionen

Ungdomarna i studien deltar i olika former av utbildning: språkinträdning⁴⁶, ordinarie högstadieskola samt gymnasium. De har mycket varierande skolbakgrund. Manish, Saman och Deniz har gått i skolan i sina respektive hemländer, om än med viss oregelbundenhet. Armin och Rashid har gått i inofficiell skola vid olika tillfällen, men för Parastoo och Jamal är skolan i Sverige deras första erfarenhet av utbildning.

Även om skolan för många av deltagarna förknippas med någonting positivt och välkomnande innebär den också en press att prestera. Under ett år i förberedelseklasserna ska flera av deltagarna läsa upp sin grundskoleutbildning. Betygen avgör sedan huruvida de kan söka till ett yrkes- eller högskoleförberedande gymnasium. De asylsökande ungdomar som närmar sig 18 års ålder men som ännu inte påbörjat en gymnasieutbildning upplever särskilt stor press eftersom de inte kan börja gymnasiet om inte de har godkänt betyg i samtliga ämnen som krävs.

Skolresultaten beror till en del på deltagarnas fallenhet för språkinläring och i vilken utsträckning de får möjlighet att tala svenska.

Det är svårt att prata med svenskar, de vill inte prata med ensamkommande för att vi inte har samma bakgrund och tradition. Jag har försökt.

Saman

Då ungdomarna har tvingats flytta upprepade gånger inom Sverige har det inneburit att skolgången har avbrutits och ibland inte påbörjats igen i den nya kommunen förrän efter några månader. När vi träffar Nasim har han bara gått sex månader i skolan trots att han varit drygt nio månader i Sverige. Rashid berättar att även han och hans flickvän förlorade månader av skolgång i och med flyttarna mellan olika boendeplaceringar.

Men framför allt är det hälsoläget och asylprocessen som påverkar deltagarnas möjligheter att satsa på skolarbetet. Graden av engagemang varierar därför mycket mellan de olika ungdomarna. Jamal, Armin och Parastoo var i början väldigt motiverade och ägnade mycket tid åt sina studier. Den långa asylprocessen med avslag och överklagan fick dem att må allt sämre och det blev svårare för dem att orka fokusera på skolan.

Jag värmer bara upp stolen och går därifrån, jag lär mig inte så mycket. Det känns som att jag har ett moln runt huvudet, och jag har ont i huvudet, eftersom jag har fått avslag.

Jamal

Jag går dit varje dag, men jag kanske kommer lite sent. Jag gör inte läxor, kanske pluggar lite, lite inför prov. Förr gjorde jag det mer, men nu orkar jag inte på grund av stress och hur jag mår. Nu kan jag inte gå till biblioteket för jag mår inte bra. Tidigare gick jag varje dag till biblioteket efter skolan, för att plugga.

Armin

Manish gick inledningsvis i förberedelseklass, men eftersom hon lärde sig svenska fort ville hon gärna gå i en ordinarie högstadielklass med svenska klasskamrater. Men Manish behövde vara mycket envis för att kunna göra detta. Efter många möten och samtal med lärare, rektor och kontaktperson på boendet fick hon till slut byta klass. Då Manish väl börjat i den nya klassen upplevde hon ett starkt utanförskap. Hon behövde också mer kunskaper i svenska för att kunna ta till sig undervisningen eftersom hon inte fick nya begrepp eller ord förklarade för sig som tidigare. Hon kände sig inte välkommen eller omhändertagen av vare sig lärare eller elever. Manish berättade att det då gick upp för henne att de som är nya i Sverige kommer att bli diskriminerade.

...ingen [svensk] pratar med oss. Men jag skiter i dem, de behöver inte prata med mig.

Manish

Deniz går i språkinträdning för gymnasiet. Han har haft som mål att få betyg i tillräckligt många ämnen för komma in på ett högskoleförberedande program på gymnasiet. Det har dock varit svårt för honom att hinna få godkända betyg i alla de ämnen som krävs. Studievägledaren på skolan rådde honom att endast söka yrkesförberedande program eftersom det inte kräver betyg i lika många ämnen. Deniz frågade ändå vad som behövdes för att söka de andra programmen och vad de innehöll för ämnen. Deniz fick också reda på att folkhögskola kunde vara ett alternativ för att läsa in högskolebehörighet senare. Men han tycker inte att det verkar vara ett bra alternativ. Han berättar att en äldre man kom till skolan och berättade om studier på folkhögskola. Deniz hade svårt att förstå hur det kunde vara relevant för honom som var ung. Han trodde att folkhögskola var till för gamla gubbar, som den som kom och berättade.

Deniz har studerat mycket under sin tid i Sverige och prioriterat bort umgänge med kompisar för att hinna med alla ämnen. Vid sista läsårets slut hade Deniz lyckats nå sitt mål att få betyg i samtliga ämnen som krävs för att gå ett högskoleförberedande gymnasieprogram.

En avgörande faktor för att lyckas med studierna är möjligheten att ha någonstans att plugga utanför skolan. Jamal bor med sin syster och familj i en liten lägenhet.

Där är det stökigt och trångt med barn och bebis och det finns ingen plats för Jamal att sitta och studera. För Jamal och de andra deltagarna är det dessutom svårt att klara av skolarbetet utan stöd som exempelvis läxhjälp. Några har möjlighet att få den läxhjälp som erbjuds på skolan någon eftermiddag/kväll i veckan.

4.4.3 Samlade rekommendationer

Övergång 17 till 18 år

- Övergången från 17 år till 18 år måste bli mjukare. Idag är den alltför abrupt och har negativa effekter på ungdomarnas psykiska hälsa och möjligheter till utbildning och integration. Unga ska ha fortsatt tillgång till god man fram till dess att asylbeslutet vunnit laga kraft och de bör få stanna i de kommuner där de är placerade och där de går i skolan.

Full ersättning till kommuner

- Kommuner ska få ersättning för omsorgen för ensamkommande barn och ungdomar också efter att de fyllt 18. Detta för att stoppa de omflyttningar som sker.

-
25. Detta behov kan t ex vara att någon eller alla i familjen har svårt att styrka sin identitet.
26. Vuxna asylsökande har enbart rätt till vård som inte kan vänta och de har heller inte rätt till svenskundervisning genom SFI under asyltiden.
27. Skolplats ska enligt lag erbjudas inom 1 månad från det att barnet anländer till kommunen.
28. Näverkskem är när ett barn placeras hos någon som de är släkt eller bekant med och som barnet själv uppger att de har en anknytning till.
29. Migrationsverket, Dagersättning och särskilt bidrag, webbsida, tillgänglig på <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man/Dagersattning-och-sarskilt-bidrag.html>.
30. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).
31. Socialtjänstlag (2001:453), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
32. Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-199052-med-sarskilda-bestammelser-om-var-d_sfs-1990-52.
33. Föräldrabalk (1949:381), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381.
34. Förvaltningslag (1986:223), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-1986223_sfs-1986-223.
35. I enlighet med 6 kap. 7b §, Socialtjänstlag (2001:453), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
36. I enlighet med 6 kap. 7b §, Socialtjänstlag (2001:453), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
37. Också detta i enlighet med 11 kap. 1, Socialtjänstlag (2001:453), tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
38. När ensamkommande barn har fått uppehållstillstånd får de en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Den som förordnats till vårdnadshavare för barnet är vanligtvis också dess förmyndare. En vårdnadshavare ska se till att barnet får sina olika behov tillgodosedda, inklusive behov av omsorg och trygghet.
39. Socialtjänstlag (2001:453), 6 kap. tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
40. Socialtjänstlag (2001:453), 6 kap. 1 § tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
41. Socialstyrelsen (2012) Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende, SOSFS 2012:11, 18 juli 2012.
42. Rädda Barnen erbjuder t ex utbildning i traumamedveten omsorg som riktar sig till personer som möter barn som varit med om svåra saker.
43. Eftersom de flesta deltagarna hade varit i Sverige i omkring ett år när de fick göra sin asylintervju hade en del av dem lärt sig tillräckligt med svenska för att kunna bedöma om tolken översatte korrekt.
44. PUT är en förkortning av permanent uppehållstillstånd.
45. Skolverket (2015), Gymnasieskola Ålder 16 – 20, tillgänglig på: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/lanande/nyanlandas-larande/information-till-nyanlanda-elever/gymnasieskola-1.236765>.
46. Språkintrödnad innebär svenskastudier under 1–1½ år innan eleven går vidare till en annan skola, oftast gymnasiet. Under tiden ska eleven förhoppningsvis hinna få kompetens motsvarande grundskola 1-9.

5. Vinstlott eller nitlott?

Artikel 25. Staten ska regelbundet se till att ett barn som är omhändertaget av myndigheterna behandlas bra.

(Barnkonventionen)

De medverkande ungdomarna har i sina berättelser gång på gång återkommit till hur de saknar information, support, trygghet och psykiskt stöd för att kunna förstå vad som händer – och kunna förhålla sig till en oviss framtid. Under tiden vi arbetade med det gemensamma projektet blev det allt tydligare hur olika de stödfunktioner som ska ersätta en vårdnadshavares stöd och omsorg fungerade för ungdomarna. Detta visade i sin tur på hur slumpmässiga faktorer har påverkat hela deras tid i Sverige. Dessa, ibland stora, skillnader beror på vilken kommun ungdomarna anvisades till, vilket boende eller vilken familj de placerades i, vem som utsågs till god man och vilken socialsekreterare som hade hand om deras ärenden. Situationen påverkades också av vem som utsågs till deras offentliga biträde, hur uppmärksam deras asyhlidläggare var samt hur tolken fungerade under asylintervjun.

Det är i och för sig inget unikt att offentlig service ofta varierar beroende på handläggare, vårdgivare, kommunpolicy, etc. För ensamkommande barn och ungdomar som Rashid, Jamal, Deniz, Saman och Parastoo blev dock skillnaderna direkt avgörande för deras livsmöjligheter och psykiska och fysiska hälsa. De saknade själva överblick över de många olika myndigheter och förvaltningar de varit i kontakt med, de visste inte heller vilka rättigheter de själva hade eller vilket uppdrag stödpersonerna hade. Dessutom saknade de ofta andra kontakter i det svenska samhället.

För de medverkande ungdomarna har det slumpmässiga i det stöd, den service och den information de fått upplevts som ett slags lotteri: några har haft mer tur än andra. Vissa har dragit vinstlotter i några situationer och nitlotter i andra, en del har nästan bara dragit nitlotter. Vissa av ungdomarna hade en bra kontakt med sin gode man, andra hade ett familjehem eller ett HVB-hem vars personal aktivt engagerade sig i deras behov och välmående, ytterligare andra hade en lärare som de kunde vända sig till eller en socialsekreterare som de kände förtroende för. På så sätt kunde problem med vissa stödfunktioner kompenseras något av en annan funktion där det fanns en person som engagerade sig mer.

Detta lotteri har gett olika konsekvenser för deltagarna i studien. I Rashids och Samans fall blev skillnaderna extra tydliga. Det fanns många likheter mellan dem. Båda kom ursprungligen från Afghanistan, men eftersom deras familjer flydde från kriget där när de var små bodde de i Iran större delen av sina liv. Saman och Rashid flydde båda från Iran när de var 16 år. De förlorade båda kontakten med sina föräldrar under eller efter flykten. De kom till Sverige ungefär samtidigt (hösten 2015) tillsammans med närstående ungdomar (Saman med sina två yngre bröder och Rashid med sin flickvän). Här slutar dock likheterna.

Medan Saman fick "jackpot" i stödlotteriet hade Rashid otur i princip med alla stödpersoner. Här nedan beskrivs deras olika erfarenheter av det svenska systemet och det skyddsnät som ska ta emot och stödja varje ensamkommande barn.

Jag sa att det var olagligt [att ljuga för
läkare] och att vi var oroliga och inte
vill vara här längre. Då sa de, om ni
tror att det är bättre på en annan
plats, så tror ni fel. I era drömmar.

Rashid

5.1 Samans skyddsnät

Samans första kontakt med svenska myndigheter var mycket positiv efter den långa och krävande flykten. Han och bröderna träffade redan på Centralstationen en polis som pratade deras språk och som direkt erbjöd dem hjälp. Han ordnade med en taxi till Migrationsverket åt Saman och hans bröder, där de efter endast några timmars väntetid fick sina asylansökningar registrerade.

Efter registreringen bodde de en dag på ett ankomstboende och därefter en vecka på ett jourhem. Under tiden frågade socialtjänsten det familjehem där deras storebror hade bott i ett drygt år om de kunde tänka sig att ta emot tre pojkar till. Familjen ifråga hade ett stort hus och svarade ja rätt omgående. Alla bröderna kunde nu bo tillsammans, vilket kändes väldigt bra för Saman. Relationen med familjehemsföräldrarna fungerade väl och Saman upplevde hela tiden att familjehemmet ställde upp för honom när han behövde det.

Efter ungefär en månad i Sverige tilldelades Saman en socialsekreterare och en god man. Han påpekade ofta hur bra han tyckte om dem båda, särskilt sin gode man. Saman sa att hon var som en mormor för honom. Han fick fickpengar av familjehemsföräldrarna. Det var inte mycket och räckte inte till att spara något, men han tyckte det var tillräckligt för att han skulle kunna köpa det han behövde.

Tillvaron med bröderna och familjehemsföräldrarna gav stabilitet och lugn, och Saman började snabbt känna sig tryggare. Det gick bra i skolan. Han började träna fotboll och fick nya kompisar i laget. Efter ett par månader i Sverige började erfarenheterna från flykten att komma ikapp Saman, han blev orolig och fick stora sömnproblem. Familjehemsföräldrarna reagerade snabbt och såg till att han fick komma till en psykolog. Efter bara några träffar kände Saman sig mycket bättre och det gick lättare att sova igen.

Saman hade sitt asylsamtal i augusti 2016. I december samma år fick han och hans bröder reda på att deras asylansökningar beviljats av Migrationsverket. Sedan dess har Saman kunnat lägga sin energi på att försöka lyckas så bra som möjligt i skolan, umgås med sina bröder och kompisar och träna fotboll. Till en del kan Samans situation sammanfattas i ett av de senaste samtalen vi hade med honom.

Forskningsassistenterna: – Du har kontakt med många olika personer, polisen, familjehemmet, god man, advokat, lärare, hur har det fungerat, tycker du?

– Allt har fungerat bra.

Forskningsassistenterna: – Hur är det hos familjen där du bor nu?

– Det är bra, de är jättesnälla.

Forskningsassistenterna: – Hur trivs du i skolan?

– Skolan är bra och viktig för alla ensamkommande ungdomar. Alla lärare är jättebra och snälla.

Saman

5.2 Rashids skyddsnät

Rashid och hans flickvän kom till Sverige via Malmö. På Malmös centralstation fanns ingen som mötte dem. Istället uppmanades de av Migrationsverkets personal att kliva på en buss tillsammans med en stor grupp andra nyanlända. De fick höra att bussen skulle ta dem till närmaste ankomstboende. Bussfärden tog dock väldigt lång tid. Under tiden stannade bussen vid ett antal boenden som inte hade några möjligheter att ta emot fler asylsökanden. Alla platser var upptagna. Efter fyra – fem timmar ombord på bussen fick slutligen Rashid och flickvännen plats på ett ankomstboende i en småländsk stad. Där kunde de efter en dags väntan gå till Migrationsverket och registrera sina asylansökningar.

På ankomstboendet var stämningen hård. Dunya var en av de få tjejerna på anläggningen och de kände sig uttittade och blev även hotade av andra på boendet. Efter någon vecka flyttades de till ett familjehem. Till en början verkade familjen vänligt inställd till dem men efter en kort tid förändrades attityden. Under den första tiden höll de sig bara inomhus. Skolan hade inte börjat och Rashid fick vare sig fickpengar eller information om gratis aktiviteter så flera veckor gick i en oklar väntan.

Rashid fick en god man och socialsekreterare under de första veckorna i staden. Den gode mannen svarade sällan på hans frågor och telefonsamtal. Socialsekreteraren hade gett lite information om deras rättigheter, bland annat fick Rashid veta att de hade rätt till fickpeng från familjehemsföräldrarna för att exempelvis kunna köpa gymnastikskor till skolidrotten. När Rashid påtalade detta för familjehemsföräldrarna fick han en utskällning som till slut ledde till att både han och flickvännen tvingades ut ur familjehemmet mitt i natten i nästan tjugo minusgrader. De visste inte vad de skulle göra men gick till ett HVB-hem de kände till som låg några kilometer därifrån. Där fick de stanna över natten och hjälp med att ta kontakt med sin socialsekreterare.

Eftersom alla familjehemsplatser var upptagna i staden förflyttades paret, efter en kort tid i jourhem, till ett familjehem i en större stad. Där verkade förutsättningar bättre och Rashid och flickvännen lärde känna de andra ungdomarna som också bodde där. Efter ett tag märkte han dock tydligt att de nya familjehemsföräldrarna prioriterade en av ungdomarna mer än de andra, förmodligen eftersom de tillhörde samma etniska grupp.

Till en början tyckte inte Rashid att särbehandlingen var så farlig, men med tiden blev den mer uppenbar. Familjehemsmamman påpekade att "svenskar inte tycker om afghaner" och att "alla kommer att skickas hem". Som afghan i Iran hade Rashid varit ständigt utsatt och diskriminerad. Därför blev särbehandlingen av familjehemsföräldrarna extra tung att bära. Han förstod inte varför detta skulle fortsätta i Sverige. Varför skulle de behandlas sämre än någon annan och få både mindre pengar och uppmärksamhet?

Vid upprepade tillfällen bad Rashid familjehemsföräldrarna om hjälp med att boka tider hos vårdcentralen och för synundersökning. Rashid hade problem med ögonen på grund av sitt arbete som mattknytare i Iran och flickvännen var också i behov av vård, både från läkare och psykolog. Familjehemsföräldrarna svarade alltid att det inte hörde till deras uppgifter, utan menade att Rashid skulle lösa detta på egen hand

eller prata med sin gode man. När den gode mannen inte heller ville hjälpa dem tog Rashid till slut kontakt med socialsekreteraren. Hon förklarade under ett hembesök för familjehemsföräldrarna att ungdomarna verkligen var i behov av vård och måste få hjälp med att få detta behov tillgodosett. Familjehems-föräldrarna lovade att agera men ingenting hände. Till sist tog Rashid kontakt med en familj de hade träffat på språkcafé som hjälpte dem att boka de tider de behövde.

I kommunen fanns en policy som sa att asylsökande ungdomar som fyllt 18 år direkt måste flytta ifrån kommunen till ett av Migrationsverkets boenden. Detta innebar att Rashid, om han inte på egen hand kunde hitta någonstans att bo i närheten, skulle behöva flytta ifrån sin flickvän i några månader eftersom hon fyllde 18 först senare på året. Detta var otänkbart för dem. De hade bara varandra, vilket Rashid var noga med att påpeka. "Vi gör det mesta tillsammans."

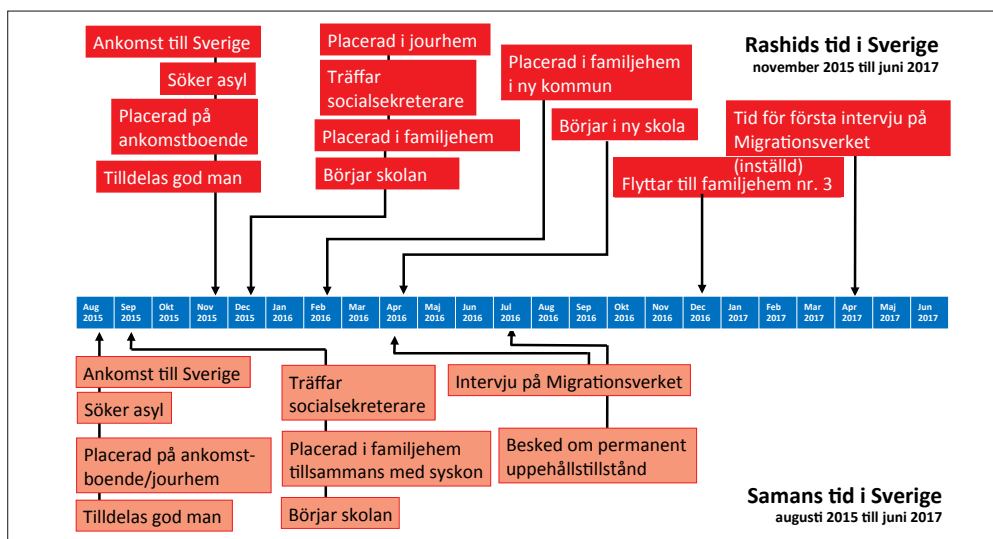
Familjehemmet ville ändå ha kvar Rashid, vilket han trodde berodde på den ekonomiska ersättning familjen fick för varje barn. Eftersom båda snart skulle fylla 18 år sa familjehemsmamman att de skulle kunna få bo kvar i familjehemmet efter 18-årsdagen om de kunde visa att de hade något som hon kallade "vårdbehov". Då skulle familjehemmet få fortsatt ekonomiskt stöd från socialtjänsten och de kunde bo kvar. Familjehemsmamman gick så långt att hon föreslog att Rashid och Dunya skulle ta tabletter och sedan kräkas upp dem för att familjehemmet skulle få anledning att ringa efter ambulans, eller så borde de säga till en läkare att de var självmordsbenägna. Rashid blev chockad och sa det till dem.

Rashids vänner från språkcaféet erbjöd dem båda att flytta hem till dem – i alla fall tills Dunya också fyllt 18. På så sätt skulle de inte behöva skiljas åt och även komma bort från särbehandlingen i familjehemmet. Rashid och Dunya bestämde sig för att flytta och när de berättade det för familjehemsföräldrarna blev de arga.

Trots att Rashid anlände till Sverige strax efter Saman fick han inte kallelse till asylsamtal förrän efter 18 månader – två månader efter sin 18-årsdag. Rashid trodde att Migrationsverket väntade med asylsamtalet tills han blev myndig och oroade sig för hur det skulle påverka asylbeslutet. Han visste inte hur lång tid beslutet skulle dröja. Det var tungt att inte veta och Rashid var orolig hela tiden. Han visste inte heller hur länge han skulle få stanna kvar i kommunen. Han ville så gärna fortsätta att gå i skolan som var den enda trygga punkten. Rashid undrade också om han fortfarande "hörde till" den småländska ort där de först bott på ett ankomstboende och skulle bli tvungen att flytta tillbaka dit? Minnena från den första tiden på asylanläggningen var obehagliga och han hoppades att i alla fall inte behöva återvända dit.

Ovanstående korta berättelser illustrerar hur två ungdomar med liknande bakgrund får helt olika erfarenheter av det svenska mottagningssystemet och det sociala skyddsnät som ska fånga upp dem. Samans upplevelser präglas av väl fungerande stödfunktioner, enskilda människors goda vilja och professionalitet. Han och hans bröders bästa var i fokus för alla aktörer. Saman fick relativt snabbt veta att han fick stanna i Sverige och han kunde därefter fokusera på att planera sin framtid. Trots Samans svåra utgångsläge som ensamkommande flyktingbarn fungerade hans skyddsnät väl och lyckades skapa trygghet och förutsägbarhet i hans liv. Rashids

erfarenheter av skydds nätet präglades istället av såväl ovilja som ointresse av att hjälpa. Socialsekreteraren försökte ge sitt stöd, men eftersom hon befann sig drygt 15 mil från Rashids boende var det svårt för henne att följa upp ärendet. I övrigt hade Rashid genomgående litet eller inget stöd från de personer som borde ge honom information, driva på olika processer och skaffa honom den hjälp han behövde. De olika funktionerna bollade ansvaret för olika uppgifter och ansvarsområden mellan varandra, vilket innebar att Rashid i slutändan inte fick något stöd alls. Med tiden skaffade han själv andra kontakter på skolan, inom projektet och inte minst på språkcaféet. Genom dessa kontakter har Rashid fått information och hjälp med praktiska saker. Det har gjort situationen något mindre förtvivlad, men Rashids två år i Sverige har i princip kantats av konstant oro och osäkerhet. Han har om och om igen fallit igenom skydds nätet allt för glesa maskor.

6. Slutdiskussion – att göra ont värre

Ungdomen är en fas i livet som karaktäriseras av växande möjligheter, förmågor, förväntningar, energi och skapande, men också av påtaglig sårbarhet.

Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomstiden.⁴⁷

Det absolut viktigaste med denna studie har varit att låta Armin, Deniz, Jamal, Manish, Nasim, Parastoo, Rashid och Saman berätta hur de har det och hur deras situation förändrats över tid. Vi har tillsammans med dem tagit fram fokus, teman och frågat dem vad de vill berätta. Det är deras röster som hörs genom hela rapporten. Vi som skrivit har bara haft förmånen att arbeta tillsammans med dem under ett års tid. Vi har följt dem längs vägen och fått höra mer och mer om deras situation, allt eftersom deras förtroende för oss har ökat. Trots sina erfarenheter före och under deras tid i Sverige visar de alla en imponerande kraft och potential. De driver på olika sätt sin egen process framåt och försöker så gott de kan utifrån sina förutsättningar att klara skolan, att hantera utmaningen att bemästra ett främmande språk, att förhålla sig till tidigare upplevelser och minnen och, inte minst, att hitta all information, samhällsguidning och stöd de behöver. Allt eftersom tiden går har väntan i sig blivit en av de största utmaningarna. Väntan på asylsamtal, väntan på besked, väntan på besked på överklagan, väntan på att få träffa sin familj... Denna väntan blir, i kombination

med informationsbrist och bristfälligt stöd, många gånger överväldigande. Självklart har alla påverkats mycket av själva asylprocessen och asylbeslutet. Under studiens gång har vi sett hur vissa av ungdomarna mått allt sämre, medan andra gradvis har börjat må bättre. Ovissheten och väntan har varit svår för alla. Att det dessutom kontinuerligt nästan varje månad, introducerades nya förändringar i lagar och regler som på ett eller annat sätt påverkade deras situation har inte förbättrat saken.

När de medverkande ungdomarna hade varit i Sverige någon eller några månader genomfördes en rad stora förändringar. Bland dessa vill vi särskilt nämna följande:

- 1) Regeringen föreslår ett antal åtgärder för att "skapa andrum" och förbättra "kapaciteten" på mottagandet av asylsökande, (24 november 2015).⁴⁸
- 2) Inre gränskontroller införs, (25 november 2015).⁴⁹
- 3) Obligatoriska ID-kontroller införs för alla transportörer, (4 januari 2016).⁵⁰
- 4) Antalet åldersbedömningar utförda av asylhandläggare ökar som ett resultat av regeringens uppdrag i Migrationsverkets regleringsbrev för 2016, (våren 2016).⁵¹
- 5) Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige introduceras, (20 juli 2016).⁵²
- 6) Sverige och Afghanistan ingår ett bilateralt återsändandeavtal, vilket innebär att Afghanistan nu tar emot tvångsavvisade personer, vilket de tidigare inte gjorde, (5 oktober 2016).⁵³
- 7) Rättsmedicinalverket inleder medicinska åldersbedömningar i asylärenden, (15 mars 2017).⁵⁴

8) Regeringen fattar beslut om ett nytt ersättningssystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga.⁵⁵

9) Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå introduceras, (1 juni 2017).⁵⁶

Samtliga ungdomar väntade fortfarande på kallelse till asylsamtal eller på beslut under den period då sex av dessa förändringar infördes. Det var således centralt för samtliga att förstå hur förändringarna påverkade deras asylprocesser. Ingen av ungdomarna hade dock fått denna information när studien påbörjades under sommaren/hösten 2016. För Manish, Deniz, Saman och Nasim blev situationen något klarare när de fick permanent uppehållstillstånd senare på hösten 2016. För de övriga som antingen väntade på asylbesked från Migrationsverket eller på Migrationsdomstolens beslut om deras överklaganden, var situationen annorlunda.

Även de stödpersoner som ville ge ungdomarna korrekt och aktuell information hade ofta svårt att svara på vad som verkligen gällde och vad förändringarna egentligen innebar i praktiken.

Ett exempel på detta erfor vi själva då vi 10 dagar efter beslut om samarbetsavtalet mellan Sverige och Afghanistan försökte få reda på vilka ungdomar som egentligen inkluderades i återsändandeavtalet.⁵⁷ Vi tog kontakt med såväl gränspolis som olika funktioner på Migrationsverket. Vi fick tre olika svar:

- 1) *Ungdomar som är uppvuxna i Iran kommer att genomgå språktest som visar om de verkligen har bott där under en längre tid. Om testen visar detta ska de inte skickas tillbaka.*
- 2) *Det beror på huruvida asylprövningen gör bedömningen att den sökande har sin hemvist där och kan återvända dit.*
- 3) *Ungdomar som saknar tillstånd att resa in i eller vistas i Iran (så gott som samtliga afghaner i Iran) ska "återvända" till Afghanistan trots att de inte själva har vistats i landet.*

Från ett myndighetsperspektiv var detta helt rimligt. Det behövdes tid att utvärdera vad praxis av ett visst beslut skulle bli. För dem som eventuellt skulle påverkas av avtalet var dock informationen livsviktig från dag ett. Efter en tid visade det sig att avtalet i praktiken även inkluderade ungdomar som vuxit upp i Iran och som aldrig har varit i Afghanistan eller inte har varit där sedan två-treårsåldern.⁵⁸

Avtalet mellan Sverige och Afghanistan samt starten av tvångsavvisningar till Kabul ledde i sin tur till att självmordsrisken bland de ensamkommande ungdomarna ökade, vilket förstås starkt påverkade de medverkande ungdomarna i studien.⁵⁹

Regeringens beslut att ändra ersättningssystemet till landets kommuner för mottagandet av ensamkommande flyktingbarn ledde till att ännu fler kommuner beslöt att så fort som möjligt överföra varje ungdom som fått sin ålder uppskriven eller som fyllt 18 år till Migrationsverkets asylanläggningar, oberoende av deras skolgång samt situation i övrigt. Redan tidigare har många kommuner haft denna praxis men den knappt 30-procentiga sänkningen av ersättningen för ensamkommande barn blev ytterligare ett incitament för svenska kommuner att inte ta några kostnader för ungdomar som uppskattats vara eller är 18 år eller äldre.

En annan viktig konsekvens av ändringarna i ersättningssystemet blev att kommuner i allt större utsträckning började använda sig av stödboenden istället för HVB-hem, framförallt för gruppen unga över 16 år. Detta kan vara förödande för ungdomar med allvarlig psykisk ohälsa eftersom det i praktiken också innebär mindre vuxenomsorg.

Regeringens uppdrag att öka antalet åldersbestämningar visade sig först leda till att ungdomar fick sin ålder uppskattad av de enskilda asylhandläggarna med tveksamma åldersbedömningar som resultat.⁶⁰ Därför togs de nya medicinska åldersbedömningarna (röntgen av visdomständer och magnetröntgen av knäleder) först väl emot av de medverkande ungdomar som fortfarande väntade på olika beslut. De hoppades att en sådan bedömning skulle vara mindre godtycklig – eller i alla fall mer begriplig – än de tidigare. Efterhand har det dock framkommit kritik från läkare om vad testerna egentligen kan visa,⁶¹ kritik från jurister hur resultaten av de två olika testerna vägs samman⁶² samt kritik från statistiker och jurister hur den slutliga bedömningen används som underlag i asylbesluten.⁶³

6.1 Barnens rättigheter i praktiken

Ungdomars möjligheter och potential äventyras ofta då stater inte [...] satsar på åtgärder som kan möjliggöra deras åtnjutande av sina rättigheter. Kostnaden för passivitet och misslyckanden är hög: den grund som lagts under ungdomsåren vad gäller känslomässig trygghet, hälsa, sexualitet, utbildning, färdigheter, återhämtningsförmåga och förståelse för rättigheter får djupgående påverkan, inte bara på bästa möjliga utveckling för individen utan också för samtidens och framtidens sociala och ekonomiska utveckling.

Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomstiden. ⁶⁴

Det finns i dagsläget många aktörer som tillsammans bär ansvaret för att asylsökande barns och ungdomars mänskliga rättigheter respekteras, skyddas, uppfylls, granskas och främjas. Varje person och instans som möter barnen har sin del i ansvaret alltifrån polisen vid gränsen och Migrationsverkets mottagnings- och asylprövningsenheter, till hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skolan, olika boenden, god man och överförmyndare. Till ansvariga myndigheter hör Skolverket, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten samt Skolinspektionen och Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Myndighetsutövare och andra i offentlig sektor som arbetar med asylsökande barns och ungdomar ska tillsammans garantera deras mänskliga rättigheter. Ungdomarnas berättelser visar dock på att det i många fall är glesa maskor i skyddsnäten. Vistelsen i Sverige har än så länge inte blivit den trygga plats som de hade hoppades på. Den utdragna väntan och bristen på information samt den oklara ansvarsfördelningen har gjort att ungdomarna i flera fall mår betydligt sämre idag än när de kom till Sverige. För flera av ungdomarna tillkommer plötsliga flyttar mellan kommuner, mellan HVB-hem och familjehem och till anläggningsboenden för vuxna, vilket har lett till ännu större osäkerhet. Det sammanhang de hade försökt skapa slås i bitar om och om igen. Vänner försvinner och ungdomarna har fått byta skola, stödpersoner och god man.

Rättigheter som gäller för asylsökande barn

Vår studie visar att det överallt inom offentlig sektor (inkluderat familjehem, god man och upphandlade boenden m.m.) finns enskilda personer och avdelningar som gör ett fantastiskt arbete för att värna om och uppfylla barnens rättigheter – ibland genom att testa gränserna för den politiska viljan och/eller genom obetald övertid. Engagerade människor i civilsamhället spelar också en stor roll i detta arbete.

Ju längre tiden gick i projektet desto tydligare blev det att det svenska asylmottagningssystemet inte kunde tillgodose ett flertal av de medverkande ungdomarnas mänskliga rättigheter. Nedan beskriver vi hur barnkonventionens olika artiklar relaterar till de medverkande ungdomarnas liv vilket tydliggör hur vissa rättigheter inte garanteras asylsökande barn och ungdomar: ⁶⁵

De medverkande ungdomarna har ofta diskriminerats (**artikel 2 – inget barn får diskrimineras**). Enligt skollagen har de samma rättigheter till utbildning som alla andra ungdomar. I praktiken har denna rättighet naggats i kanten. Exempelvis innebar Armins senaste flytt till en stad nära nio mil från hans skola att han inte kunde avsluta sin utbildning. Även barnens tillgång till vård för sin psykiska ohälsa har varit dålig.

Det är inte heller ofta som ungdomarna har varit i fokus när olika beslut har fattats som starkt har påverkat dem. Även här har det återkommande flyttandet av barn från ankomstkommun till vistelsekommun (genom överenskommelse med den så kallade anvisningskommunen) och sedan till anvisningskommunen först och främst skett av organisatoriska och finansiella skäl. Flyktningbarnens stora behov av trygghet, kontinuitet och stabilitet har därmed inte setts som tillräckligt viktigt för att påverka flyttbesluten. Detta går stick i stäv med det allmännas skyldighet att garantera varje barn det skydd och den omvårdnad det behöver för sin välfärd (**artikel 4 – staten ska utnyttja det yttersta av sina resurser för att säkra barnets ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter**).

De ständiga förändringarna i lagstiftning, administrativa rutiner och riktlinjer har också starkt påverkat ungdomarnas livssituation. Den ovisshet och oklarhet som

Artikel 25. Staten ska regelbundet se till att ett barn som är omhändertaget av myndigheterna behandlas bra.

(Barnkonventionen)

förändringarna förde med sig har inverkat negativt på ungdomarnas rätt till fysisk säkerhet och psykisk och fysisk hälsa (**artikel 24 – varje barn har rätt till bra hälsa**).

Rashid och Parastoo har hört många olika berättelser om vad som kan komma att hända dem framöver när de fyller arton eller när de slutligen avvisas, något de allt mer tror blir resultatet av deras asylprocesser. Denna ovisshet har påtagligt försämrat deras psykiska hälsa.

Det tycks vara mycket svårt för ungdomarna att återförenas med sin familj (**artikel 10 – ett barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats**). Deniz och Manish har svårt att få en överblick över regelverket och återföreningsprocessens olika steg. De är också väl medvetna om hur svårt det kan vara för deras föräldrar att ta sig till den svenska ambassaden i Turkiet för att ansöka om uppehållstillstånd av anknytningsskäl. De känner att de inte får det stöd de behöver för att få möjlighet att återförenas med sina familjer. Samtidigt har alla barn på flykt rätt till skydd och hjälp att hitta sina föräldrar och Migrationsverket och socialtjänsten har en skyldighet att hjälpa barnen med återföreningen (**artikel 22 – ett barn på flykt har rätt till skydd och hjälp att hitta sina föräldrar**).

Samtliga medverkande ungdomar mår mer eller mindre psykiskt dåligt. Armin och Parastoo kan sällan sova mer än fyra timmar per natt och Deniz lider även av fysisk ohälsa. När studien började visste de flesta inte vilka möjligheter de hade att få psykolog-/psykiatrihjälp samtidigt som de alla behövde och efterfrågade ett sådant stöd.

Psykiatrisk vård och traumarehabilitering (**artikel 24 – varje barn har rätt till bra hälsa**) har av olika anledningar varit otillgänglig för dem. Bland annat har det saknats information om hur och var de kan söka hjälp. Mottagningskapaciteten hos vårdcentraler och Barn- och ungdomspsykiatri har även varit begränsad. Rashid och hans flickvän har till och med haft problem med att få någon att hjälpa dem att boka tid hos en psykolog.

Rashid har också utsatts för fysiskt och/eller psykiskt våld och vanvård i de familjehem där han har varit placerad (**artikel 19 – varje barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld av föräldrar eller annan som har hand om barnet**). I det första familjehemmet visade sig vanvården genom brist på kläder och mat (**artikel 27 – varje barn har rätt till skälig levnadsstandard**). I det andra familjehemmet möttes de av diskriminering och nedsättande behandling (**artikel 2 – inget barn får diskrimineras**).

Även om samtliga medverkande ungdomar har fått någon form av utbildning så har flera redan flyttats runt mellan ankomstkommun, vistelsekommun och anvisningskommun. Detta har medfört skolavbrott liksom perioder av väntan på att få börja skolan i varje ny kommun. I Rashids och Ashkans fall har detta lett till flera månader utan skolgång i Sverige (**artikel 28 – varje barn har rätt till utbildning**). Skolan har svårt att kunna säkerställa ungdomarnas rätt till en utbildning som utvecklar deras fulla potential (**artikel 29 – skolan ska hjälpa barnet att utvecklas**). Särskilt svårt har detta varit för ungdomar som finns kvar i asylprocessen. Den, i deras ögon, överhängande risken om utvisning och situationer där de förväntas kunna klara sig utan familj och vänner har haft stor negativ påverkan

på deras möjligheter att ta till sig den utbildning de får. De får inte heller börja på gymnasiet om de är över 18 år. Men även de ungdomar som har fått uppehållstillstånd tycker att det är svårt att hinna utveckla sin fulla potential under de sista skolorn. De behöver läsa in de betyg som behövs för att komma in på ett gymnasieprogram innan de fyller 20 år. Efter 20-årsdagen är det inte längre möjligt att bli antagen till gymnasiet. De som var 15 – 16 år när de kom till Sverige har därför inte så lång tid på sig att läsa in grundskolekompetensen. Samtidigt har ungdomarna en stor vilja att läsa vidare. Skolan försöker här hålla balansen mellan att uppmuntra eleverna att försöka hinna ta sina kurser innan 20-årsdagen och att förbereda dem på att de antagligen inte kommer att få tillräckligt höga betyg. Det är svårt och kan lätt bli fel. Till exempel fick Deniz rådet av skolans yrkesvägledare att inte satsa på att bli civilingenjör eller läkare, eftersom han inte skulle ha möjlighet att få tillräckligt bra betyg. Han var dock en av de elever som klarade av att ta tillräckligt många kurser med betyg som räckte för att söka in på ett högskoleförberedande gymnasieprogram.

Barnens situation har förvärrats av att de inte har fått tydlig information om vilka rättigheter de har och vilket ansvar olika stödpersoner har. Framför allt har de saknat information om varför de har fått avslag och/ eller andra negativa beslut (**artikel 17 – varje barn har rätt att få tillgång till information**). Detta är ett genomgående problem som återfinns inom alla de områden som de medverkande ungdomarna har lyft fram.

Slutligen har barnen mycket sällan känt att deras åsikter och önsknings beaktats när beslut har fattats som direkt berör dem (**artikel 12 – varje barn har rätt att höras i alla frågor som rör barnet**).

Det är i skrivande stund drygt ett och halvt år sedan regeringen presenterade den tillfälliga lagen om begränsningar av möjligheterna att få uppehållstillstånd och andra förändringar som skulle "skapa ett andrum för svenskt flyktingmottagande". Under denna tid har antalet barn som söker asyl i Sverige minskat kraftigt. Andelen godkända uppehållstillstånd för barn har inte förändrats sedan tidigare. Den är fortfarande över 80 procent år 2017.⁶⁶ Vad som däremot är viktigt att komma ihåg när man ser statistiken är att tusentals av de ensamkommande barn som sökte asyl i Sverige 2015 har skrivits upp i ålder eller har hunnit fylla 18 under asylprocessen. I deras ärenden är bifallsprocenten mycket låg. Det är därför också svårt att följa gruppen asylsökande barn som kom 2015 i statistiken. I asylansökningarna registrerades de som barn, men i asylbeslutet registreras de ofta som vuxna. I vilket fall tycks kapaciteten i mottagandet i fråga om kvaliteten på rättssäkerheten, skyddet, stödet och servicen för dessa barn, inte ha förbättrats.

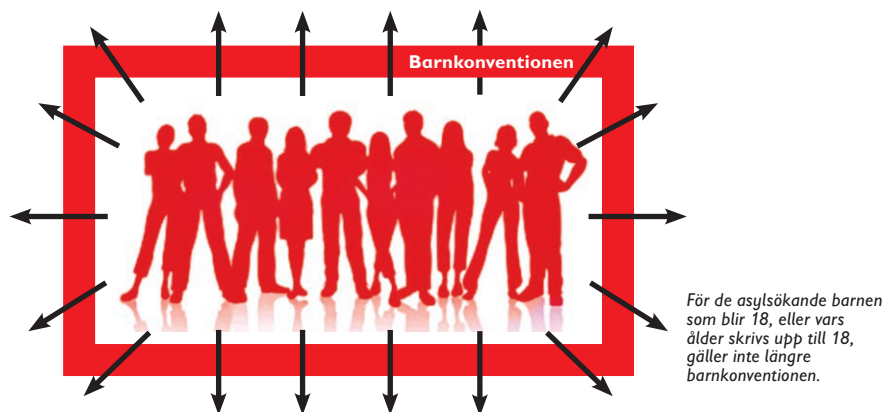
6.2 Barnkonventionen i praktiken

Ju mer antalet rättslösa människor ökade desto större blev frestelsen att fokusera mindre på staternas förföljelse och mer på de förföljdas status.⁶⁷

Som nämndes i inledningen slår Barnkonventionen fast att barn och ungdomar också är individuella rättighetsbärare. Dessförinnan fanns en tendens att bara uppfatta vuxna som rättighetsbärare – barn var "blivande vuxna" och tillhörde till dess någon vuxen. Enligt Barnkonventionen har dock barn i princip samma rättigheter som vuxna.

Sverige ställdes inför en ny situation när ca 70 000 barn anlände under några månader i slutet av 2015. Asylsökande barn har enligt svensk lag en starkare rätt till stöd än vuxna asylsökande. Deras ärenden ska behandlas med deras bästa i främsta rummet. De har lika stor rätt till skolgång och hälso- och sjukvård som barn som är svenska medborgare. De som har kommit utan sin(a) vårdnadshavare har dessutom rätt till god man och plats på särskilt boende eller familjehem. Detta slås fast i Utlänningslagen, Socialtjänstlagen, Skollagen och Hälso- och sjukvårdslagen – ibland med formuleringar ur Barnkonventionen. Dessutom har regeringen beslutat att Barnkonventionen inte bara ska användas för att tolka svensk lag utan att den i sin helhet ska bli svensk lag. I Barnkonventionen slås allas lika värde och rättigheter fast precis som i andra människorättskonventioner, men dessutom lyfter den särskilt flyktingbarnets rättigheter.

Eftersom drygt hälften av de asylsökande barnen som kom under 2015 registrerades som tonåringar (55,6 %) blev det initialt viktigt att ta reda på vilka av dessa ungdomar som var under 18 år och som alltså hade starkare skydd än vuxna asylsökande.⁶⁸

Sedan hösten 2015 innebär vissa beslut inom asylområdet att en ung människa:

- som bedöms vara, eller är, 18 år kan utvisas till ett land som enligt Migrationsverkets prognoser för 2017 kommer att nå nya "rekordsiffror" vad gäller antalet civila offer för väpnade konflikter och där läget sannolikt kommer att fortsätta försämrats – och som kanske också är ett land där ungdomen ifråga aldrig har bott,
- som bedöms vara, eller är, mellan 16 och 18 år kan få lov att stanna i Sverige tills han/hon fyller 18 – även om personen inte bedöms ha asylskäl – för att sedan utvisas efter att han eller hon fyllt 18 år, 69
- som ännu inte har fått uppehållstillstånd direkt kan förflyttas till Migrationsverkets förläggning på annan ort när kommunens ansvar upphör vid 18-årsdagen,
- som bedöms vara, eller är 18 år, inte har rätt till god man eller socialsekreterare.

Genom att många av ungdomarna antingen uppnår myndig ålder eller bedöms vara myndiga kan de utvisas till "hemlandet". Barnkonventionen kom därför att användas som en sorts exkluderingsmekanism. Så fort en ungdom fyllde eller bedömdes vara 18 år blev det möjligt att skicka honom/henne till ett område som det bara några dagar tidigare hade ansetts omöjligt att utvisa till. Med andra ord innebar 18-årsdagen betydligt mindre rätt till skydd, stöd och service än dagen innan.⁷⁰

Denna förändring blir allra tydligast på kommunal nivå. Rätten till utbildning fråntas i princip ungdomarna som flyttas från kommunen när de fyller 18 år eftersom då inte längre har möjlighet att ta sig till skolan och inte har en automatisk rätt att fortsätta sin utbildning på den nya orten. Rätten till trygghet (fysisk säkerhet) fråntas dem också eftersom de varken får bo kvar i sitt boende eller fortsätta att studera i den trygga miljö skolan utgör. De förlorar också det stöd de har haft i sina kontakter med skola, socialtjänst, arbetsförmedling, hälsovård och offentligt biträde.

Det är svårt att hävda att de 18 – 21-åringar som inte har bott i sitt ursprungsland sedan de var mycket små (eller aldrig) har det nätverk och stöd de behöver för att kunna klara av tillvaron i det för dem nya landet. Särskild hänsyn bör därför tas till denna grupp unga vuxna.

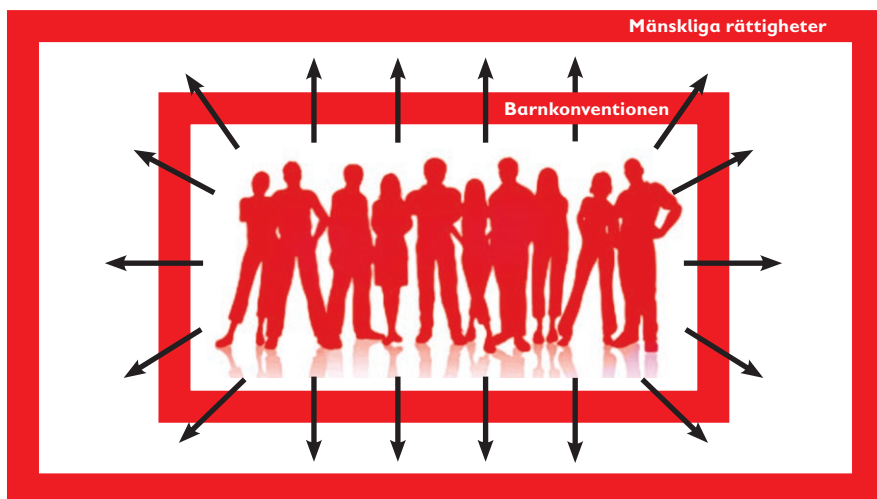
Det finns uppenbart allt större anledning att understryka att mänskliga rättigheter gäller även ungdomar som har fyllt 18 år. Rättigheter som tryggt boende, utbildning, bästa möjliga psykiska och fysiska hälsa, fysisk säkerhet och rätt till non-refoulement (att inte återigen kränka en individ som har flytt genom att skicka denne tillbaka till förtryckaren)" är inte något man förlorar vid myndighetsdagen.

Rättigheter som gäller alla asylsökande oavsett ålder

1 & 2 från konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter, artikel 7 och 16

3 & 4 från den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, artikel 1 och 2

Alla asylsökande har rättigheter i enlighet med de olika människorättskonventionerna - oavsett om de är barn eller vuxna

Med andra ord ska vi sträva efter att säkerställa inte bara alla barns mänskliga rättigheter utan alla människors mänskliga rättigheter – på alla sätt som är möjliga. Till att börja med bör vi sträva efter att säkerställa att vi inte gör ont värre genom att se till att asylprocessen inte försämrar de asylsökandes hälsa och säkerhet.

47. Committee on the Rights of the Child (2016) General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence, CRC/C/GC/20, ur Introduction, punkt 2, (förf. övers. av "Adolescence is a life stage characterized by growing opportunities, capacities, aspirations, energy and creativity, but also significant vulnerability") tillgänglig på: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f20&Lang=en (hämtad 9 juni 2017).

48. Regeringskansliet (2015), Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande, webbsida, publicerad 24 november 2015, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/ I informationen fastslås: "Samtidigt ska kapaciteten i mottagandet förbättras. Många kommunala verksamheter är hårt ansträngda eller står inför stora prövningar. Det gäller bland annat socialtjänsten, skolan och traumavården".

49. Regeringskansliet (2015), Regeringen beslutar att tillfälligt återinföra gränskontroll vid inre gräns, webbsida, publicerad 12 november 2015, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-beslutar-att-tillfalligt-aterinfora-granskontroll-vid-inre-grans/.

50. Lag (2015:1073) om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet, 21 december 2015, tillgänglig på: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20151073-om-sarskilda-atgarder-vid-sfs-2015-1073>. Förordning (2015:1074) om vissa identitetskontroller vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet, 4 januari 2016, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Svensk-forfattningssamling-201_sfs-2015-1074.

51. Regeringen, Justitiedepartementet (2015) Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Migrationsverket, Regeringsbeslut I:24, tillgänglig på: www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=16910. 1 maj 2017 lades en ny paragraf om åldersbestämning in i Utlänningslagen, "Om den som ansöker om uppehållstillstånd som flykting [...] eller som annan skyddsbehövande [...] uppger att han eller hon är ett ensamkommande barn ska Migrationsverket, om det finns skäl att ifrågasätta att sökanden är under 18 år, så snart som möjligt göra en åldersbedömning och fatta ett tillfälligt beslut om sökandens ålder. Om det är uppenbart att sökanden är 18 år eller äldre krävs dock inte någon sådan åldersbedömning eller något sådant beslut." Utlänningslag (2005:716) 13 kap. 17 §, 1 maj 2017, tillgänglig på: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716.

52. Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, 20 juli 2016, tillgänglig på: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av-sfs-2016-752>. Även om lagen trädde i kraft 20 juli 2016 gäller den retroaktivt för alla som har sökt asyl fr.o.m. 25 november 2015. Lagen begränsar möjligheten att få uppehållstillstånd, inför tidsbegränsade uppehållstillstånd för flyktingar och skyddsbehövande samt begränsar möjligheten för familjeåterförening.

53. Regeringskansliet (2016) Avtal mellan Sverige och Afghanistan om återtagande, webbsida, publicerad 2 oktober 2016, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2016/10/avtal-mellan-sverige-och-afghanistan-om-atertagande/.

54. Rättsmedicinalverket (2017) Start för medicinska åldersbedömningar, webbsida, publicerad 8 mars 2017, tillgänglig på: <https://www.rmv.se/aktuellt/start-for-medicinska-aldersbedomningar/>.

55. Regeringskansliet (2017) Beslut fattat om nytt ersättningsystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga, webbsida, publicerad 9 mars 2017, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2017/03/beslut-fattat-om-nytt-ersattnings-system-for-mottagandet-av-ensamkommande-barn-och-unga/. Den 1 juli 2017 sänks ersättningen till kommunerna för ensamkommande barn under 18 år från 1900 kr till 1350 kr/dygn. För ensamkommande som fyllt 18 och fått uppehållstillstånd sänks ersättningen till 750 kr/dygn. Om en asylsökande som ännu inte fått uppehållstillstånd fyller 18 år blir denne som tidigare Migrationsverkets ansvar, vilket innebär att ingen statlig ersättning utgår. Om personen fått uppehållstillstånd innan 18-årsdagen får kommunen ersättning fram till dennes 21-årsdag.

56. Sv (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå, 1 juni 2017, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2017353-om-uppehallsstillstand-for_sfs-2017-353. Enligt lagen ska den som har påbörjat sin gymnasieutbildning och som ska eller har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd eller på grund av verkställighetshinder inte kan utvisas, kunna få ett uppehållstillstånd med en längre giltighetstid för att slutföra sina gymnasiestudier.

57. Emergas e-mailkommunikation med polisen i region syd samt Migrationsverket, oktober 2016.

58. Emergas e-mailkommunikation med Migrationsverket, oktober 2016.

59. I februari 2017 redovisade Socialstyrelsen att de efter en rundringning till 50 slumpvis utvalda kommuner (av 291 st.) fått information om att man enbart i dessa kommuner hade kännedom om 68 självmordsförsök och tre fullbordade självmord under perioden 1 januari 2016 till 13-14 februari 2017. Se Socialstyrelsen (2017), Många kommuner känner till självmordspanor bland ensamkommande, pressmeddelande publicerat 15 februari 2017, tillgänglig på: www.socialstyrelsen.se/nyheter/2017/mangakommuner-kanner-till-sjalmordsplaner-bland-ensamkommande.

60. Se t.ex. Justitieombudsmannen (2016) Inspektion av Migrationsverket, region Syd, asylprövningen, den 29 november – 1 december 2016, inspektionsprotokoll, Dnr. 5625-2016, tillgänglig på: www.jo.se/Global/Inspektionsprotokoll/Inspektionsprotokoll%205625-2016.pdf. Efter att ha granskat 106 ärenden konstaterade JO: "I övervägande delen av ärendena kan det dock ifrågasättas om det över huvud taget fanns förutsättningar att skriva upp åldern utan närmare utredning. En jämförelse med de ärenden där sökanden inte hade bedömts som uppenbart över 18 år ökade inte heller förståelsen för uppskrivningen. Överlag saknades någon närmare motivering och åldersfrågan hanterades i den fortsatta handläggningen i de flesta fall som utagerad. I det slutliga beslutet hänvisades i många fall bara tillbaka till den inledande bedömningen. Någon motivering av åldersbedömningen gavs alltså inte heller i det slutliga beslutet. Jag är mycket tveksam till det sätt som åldersfrågan har hanterats på i dessa fall [...]".

61. Ritzen, J. (2017) Medicinska ålderstester får allt mer kritik från läkare, Dagens Nyheter, publicerad 15 juli 2017, tillgänglig på: www.dn.se/sthlm/medicinska-alderstester-far-allt-mer-kritik-fran-lakare/.

62. Advokatsamfundet (2017), Advokatsamfundet riktar kritik mot Migrationsverkets nya rutiner för medicinska åldersbedömningar, publicerat 21 mars 2017, tillgänglig på: <https://www.advokatsamfundet.se/Nyhetsarkiv/2017/mars/advokatsamfundet-riktar-kritik-mot-migrationsverkets-nya-rutiner-for-medicinska-aldersbedomningar/>.

63. SVT Nyheter (2017), Forskare dömer ut åldersprövningar av ensamkommande, webbartikel, publicerad 15 maj 2017, tillgänglig på <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/forskare-domer-ut-aldersprovningar-av-ensamkommande-samt-ritzen>, Jessica (2017) Advokatsamfundet: "det är inte rättssäkrat", Dagens Nyheter publicerat 11 juni 2017, tillgänglig på: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/advokatsamfundet-det-ar-inte-rattssaker/>.

64. Committee on the Rights of the Child (2016) General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence, CRC/C/GC/20, ur Introduction, punkt 3, (öf. övers. av "[...] the potential of adolescents is widely compromised because States parties [...] or invest in the measures needed for them to enjoy their rights. [...] The costs of inaction and failure are high: the foundations laid down during adolescence in terms of emotional security, health, sexuality, education, skills, resilience and understanding of rights will have profound implications, not only for their individual optimum development, but also for present and future social and economic development.)", tillgänglig på: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=_CRC%2fC%2fGC%2f20&Lang=en (hämtad 9 juni 2017).

65. Formuleringarna hämtade från UNICEF:s kortversion av Barnkonventionen, tillgänglig på <https://unicef.se/Barnkonventionen/las-texten>.

66. Migrationsverket (2017), Avgjorda asylärenden beslutade av Migrationsverket, förstagångsansökningar, 2017, tillgänglig på: <https://www.migrationsverket.se/download/18.4100dc0b159d67dc6146d11506929524630/Avgjorda+asyl%C3%A4renden+2017+-+Asylum+decisions+2017.pdf>.

67. Arendt, H. (1973) The Origins of Totalitarianism, New York/ London: Harcourt, Brace & World. (öf. övers. av "The more the number of rightless people increased, the greater became the temptation to pay less attention to the deeds of the persecuting governments than to the status of the persecuted.")

68. Detta ändras något i och med att många unga började få avslag trots att de bedömdes vara minderåriga. De fick bara uppskjuten verkställighet tills de fyller 18 år. Dessförinnan har varannan vuxen asylsökande från Afghanistan fått uppehållstillstånd.

69. Migrationsverket, Lifos (2016), Rättsligt ställningstagande angående praktiska verkställighetshinder – SR 25/2016, Dok.nr 37731, 7 juli 2016, tillgängligt på: <http://lifos.migrationsverket.se/dokument/documentSummaryId=37731>. Enligt det rättsliga ställningstagandet ska personer under 16 år få uppehållstillstånd (Personer under 18 kan endast återsändas till Afghanistan om familj eller omhändertagande institution finns på plats. Idag finns ingen institution som kan ta emot och omhänderta barn på plats i Afghanistan.) 16- och 17-åringar som inte bedöms ha asylskäl, men som inte heller kan skickas ut, kan få tillfälliga uppehållstillstånd och utvisas när de blir 18. Är de över 17,5 år kan de få utvisningsbeslut med "uppskjuten verkställighet".

70. 99,5 procent (196) av FN:s medlemsstater har ratificerat konventionen medan ett land bara signerat den.

7. Epilog

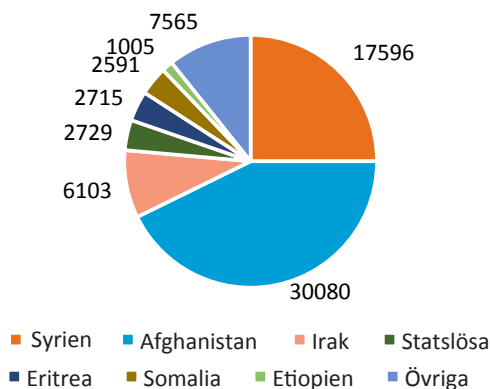
I början av september 2017 har vi fortsatt kontakt med Armin, Deniz, Jamal, Manish, Parastoo, Rashid och Saman – om än något glesare. Parastoo och Rashid väntar fortfarande på sitt första asylbeslut. Jamal och Armin väntar på resultatet av sina överklaganden. Manish och Deniz har fortfarande svårt att få fram information om familjeåterförening. Saman har inte lyckats få kontakt med sina föräldrar och systrar som han kom ifrån under flykten till Sverige. Armin har flyttats till ett asylboende för vuxna i en ny kommun, men har fått möjlighet att få någon form av vuxenutbildning där. Deniz, Saman och Manish har börjat att planera för framtiden även om familjeåterföreningen – eller osäkerheten kring den – är ett ständigt orosmoment. Men Parastoo, Rashid, Jamal och Armin befinner sig fortfarande mellan flykt och framtid.

8. Bilagor

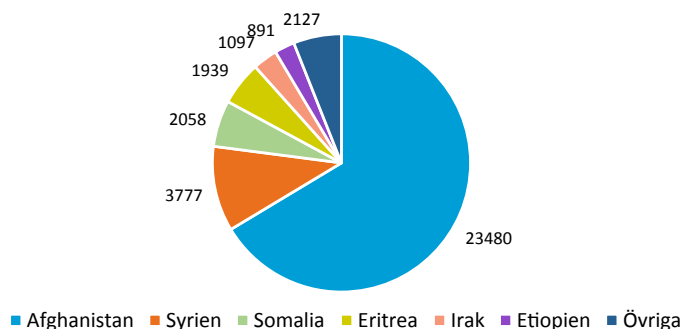
8.1 Asylsökande barn och ungdomar under 2015

Under 2015 kom 70 384 barn och ungdomar till Sverige för att söka asyl. Av dem kom 35 015 tillsammans med sin(a) vårdnadshavare, medan 35 369 kom utan någon vårdnadshavare. Nedan följer några cirkeldiagram som visar hur gruppen asylsökande barn och ungdomar såg ut under 2015 vad gäller ålder, kön och ursprungsländer. Dessa jämförs sedan med rad andra diagram som visar hur grupperna ensamkommande barn och ungdomar och gruppen barn och ungdomar som kom med sin(a) vårdnadshavare.

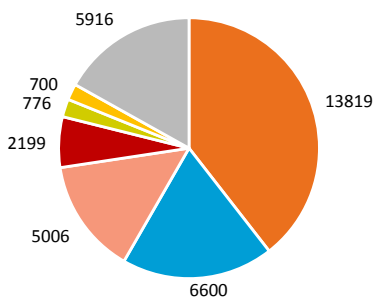
Ursprungsland: Asylsökande barn (0 - 17 år) 2015

Ursprungsland: Asylsökande ensamkommande barn (0 - 17 år) 2015

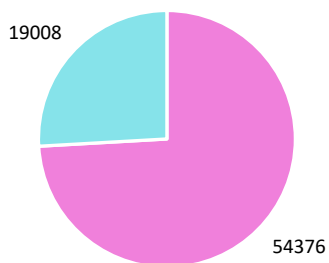

**Ursprungsland: Asylsökande barn med
vårdnadshavare (0 - 17 år) 2015**

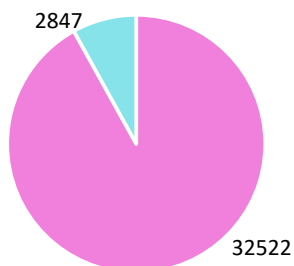
■ Syrien ■ Afghanistan ■ Irak ■ statslösa ■ Eritrea ■ Iran ■ Övriga

**Kön: Asylsökande barn och
ungdomar (0 - 17 år) 2015**

■ Pojkar ■ Flickor

**Kön: Asylsökande ensamkommande
barn och ungdomar (0 - 17 år) 2015**

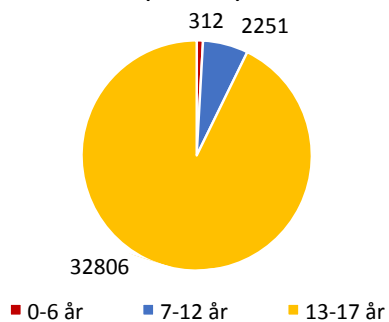
■ Ensamkommande pojkar
■ Ensamkommande flickor

**Kön: Asylsökande barn och
ungdomar med vårdnadshavare
(0 - 17 år) 2015**

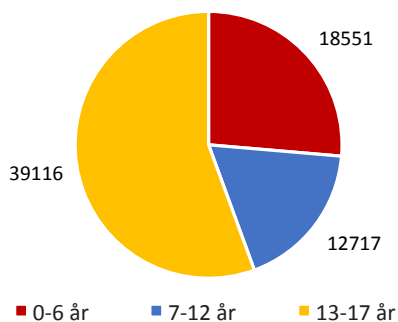
■ Pojkar med familj ■ Flickor med familj

**Ålder: Asylsökande ensamkommande
barn (0 - 17 år) 2015**

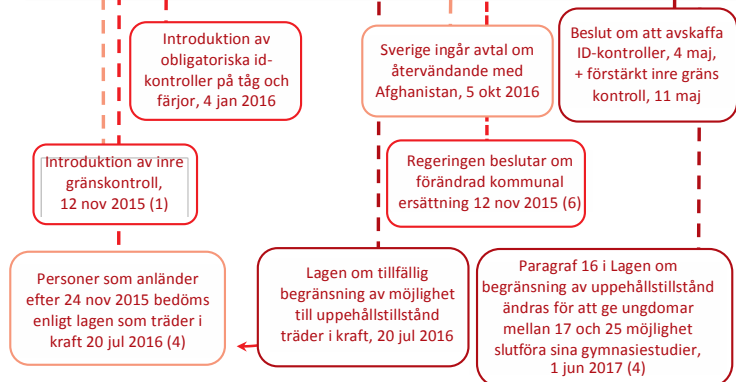
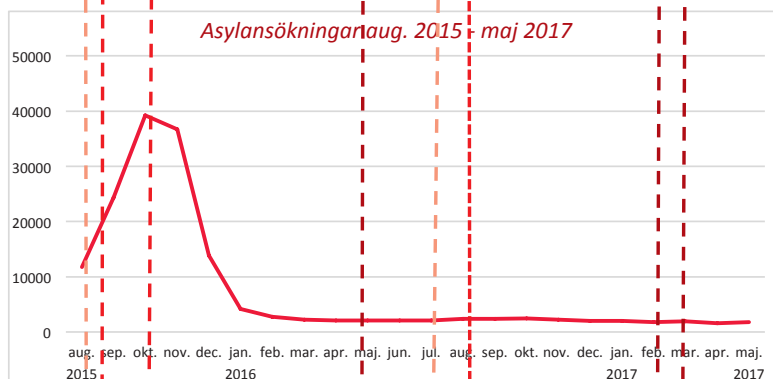
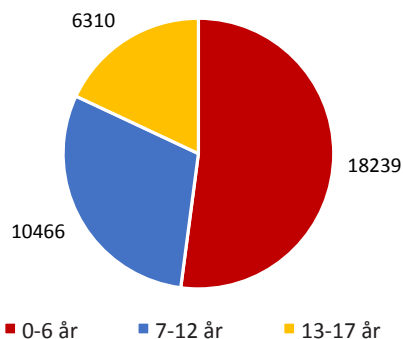

■ 0-6 år ■ 7-12 år ■ 13-17 år

**Ålder: Asylsökande barn
(0 - 17 år) 2015**

**Ålder: Asylsökande barn med
vårdnadshavare (0 - 17 år) 2015**

8.1.1 Lagändringar

- 1) Regeringskansliet (2015), Regeringen beslutar att tillfälligt återinföra gränskontroll vid inre gräns, pressmeddelande, publicerat 12 november 2015, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-beslutar-att-tillfalligt-aterinfora-granskontroll-vid-inre-grans/.
- 2) Lag (2015:1073) om särskilda åtgärder vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet, 21 december 2015, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20151073-om-sarskilda-atgarder-vid_sfs-2015-1073.
- 3) Förordning (2015:1074) om vissa identitetskontroller vid allvarlig fara för den allmänna ordningen eller den inre säkerheten i landet, 4 januari 2016, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Svensk-forfattningssamling-201_sfs-2015-1074/.
- 4) Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, 20 juli 2016, tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752.
- 5) Regeringskansliet (2016), Avtal mellan Sverige och Afghanistan om återtagande, pressmeddelande, publicerat 21 oktober 2016, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2016/10/avtal-mellan-sverige-och-afghanistan-om-atertagande/.
- 6) Regeringskansliet (2017), Beslut fattat om nytt ersättningssystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga, pressmeddelande, publicerat 9 mars 2017, tillgänglig på: www.regeringen.se/artiklar/2017/03/beslut-fattat-om-nytt-ersattningssystem-for-mottagandet-av-ensamkommande-barn-och-unga/.
- 7) Regeringskansliet (2017), Regeringen skärper gränskontrollerna, pressmeddelande, publicerat 2 maj 2017, tillgänglig på: www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/05/regeringen-skarper-granskontrollerna/.
- 8) Regeringskansliet (2017), Gränskontroller vid inre gräns förlängs, pressmeddelande, publicerat 10 maj 2017, tillgänglig på: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/05/granskontroller-vid-inre-grans-forlang3/>.

8.2 Etiska frågeställningar och metod

Allt kunskapsbyggande där barn spelar en aktiv roll måste ta ställning till en rad etiska frågor som undviks när barnen själva inte deltar. De flesta metodologiska och etiska frågor som rör barns och ungdomars roller i en kunskapsprocess av detta slag återfinns också i forskning med vuxna, även om det finns viktiga skillnader. Först måste man bedöma om forskningsfrågorna överhuvudtaget är värda att ställa och om de forskningsmetoder som föreslagits kommer att kunna besvara frågeställningarna.⁷¹

I varje kunskapsprocess som har människor i fokus måste:

- projektledarna få samtycke från personerna som studien handlar om (när det rör minderåriga måste också vårdnadshavare eller god man ge sitt samtycke),
- projektledarna säkerställa att personerna i fokus inte kommer till skada på grund av sitt deltagande,
- frågor om möjligheter till sekretess vara utredda, samt
- möjligheten att missbruka resultaten minimeras.

Dessa punkter gäller såväl barn som vuxna. Vi har utgått från James grundläggande principer i arbetet:⁷²

- Ungdomarnas önskan om aktivt deltagande har varit grunden för deras samtycke.
- Ungdomarna har varit fria att dra sig ur kunskapsprocessen när de har velat. De har också kunnat avsluta en intervju eller aktivitet när de själva vill. De har inte behövt svara på alla frågor som ställts. Samtal och intervjuer har inte heller spelats in.
- Ungdomarna har fått välja hur de ville delta i kunskapsprocessen, så länge det stämde överens med det gemensamma mål som har satts upp i början av processen. Detta innebär att de erbjöds olika val av metoder för datainsamling. De hade även möjlighet att styra samtalen, runt de övergripande kunskapsteman som alla kommit överens om.
- När det gäller sekretessfrågor har ungdomarna fått bestämma vad de har velat säga och vem de har velat säga det till. Ungdomarna har kunnat vara säkra på att deras berättelser inte kommer att kunna kopplas till dem när de sprids. Allt som återberättas i slutrapporten har godkänts av ungdomarna själva.

Förutom detta har vi genomgående följt Rädda Barnens policy för forskning, enligt vilken barnets rättigheter, säkerhet och väl alltid kommer i första rummet.

Genom att utforma studien och dess frågeställningar tillsammans med de medverkande ungdomarna har vi velat understryka att vi alla var aktiva deltagare i en gemensam läroprocess. Med utgångspunkt i Barnkonventionen och barns och ungdomars rättigheter har olika deltagardemokratiska och barncentrerade metoder utvecklats, som kan användas för att placera barns och ungdomars röster i centrum för kunskapsprocessen.⁷³ Det är viktigt att understryka att de deltagande ungdomarnas perspektiv inte med nödvändighet visar på "sanningen" i en högre grad än så kallade objektiva perspektiv, men deras subjektiva perspektiv har fått vara vägledande i datainsamling och analys.

Det var således väsentligt att vi använde metoder som gjorde det möjligt för oss att tillsammans studera de medverkande ungdomarnas situation från deras egen synvinkel. Vi använde olika forskningsmetoder som baserades på deltagande, vilket också innebar att vi fungerade som "möjliggörare", det vill säga vi gav ungdomarna möjlighet att aktivt formulera och uttrycka sina känslor och tankar kring sina liv. Det krävdes inledningsvis en lång tid för att bygga förtroende samt för att testa, ompröva, reflektera och vidareutveckla metoderna för kommunikation, insamling och analys. Det var helt centralt för studien att vi hade tid och utrymme att skapa tillit mellan projektledare, forskningsassistenter och de ungdomar som stod i centrum av processen.

71. Alderson, P. (1995), *Listening to children: Children, ethics and social research*. London: Barnardo's.

72. James, A. (1995), *Methodologies of competence for competent methodologies?* Paper presented at the conference *Children and Social Competence*, Guildford, Surrey.

73. Barker, J. and Weller, S. (2003) "'Is it fun?': developing children centred research methods" i *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 23 Issue: 1/2, pp.33 – 58.

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer – i Sverige och i världen.

Rädda Barnen
107 88 Stockholm

Besöksadress:
Landsvägen 39, Sundbyberg

Tel: 08-698 90 00
medlem@rb.se

www.raeddabarnen.se